פרשת **חקת** תשפ"ה לפ"ק | גליון תתתר"ד שנה כ"ט

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

זאת חוקת התורה

בעיר גדולה מלאה חכמים וסופרים, בה כיהן כרב אחד מגדולי הדור, התגורר שם איש פחות וריק, אשר עלה לפתע על במתי ההצלחה והגיע לתוך ועושר רב, עושרו הרב שיגו את רעיונותיו עד שעלה על לבו לא פחות ולא יותר להשתדך עם רב העיירה.

וישלח ויקרא את השדכן לביתו, והבטיח לתת לו שכרו ככל אשר יצוה עליו, ויאמר אליו: לך נא אל בית הרב ותדבר עמו על אודות בנו, וילך השדכן ויעש ככל אשר צוה עליו האיש, מתחילה לא רצה הרב לשמוע מזה, כי מעודו לא דיבר מאומה עם איש פחות זה, וגם כל בני העיר לא התייחסו אליו בכבוד למרות עושרו הרב, אבל השדכן לא הירפה עד שהצליח בחלקלקות שפתיו להטות את לב הרב, עד כי בא עמו בקשרי החיתון.

ויהי בעבור שבעת ימי המשתה ראה האיש הזה כי פני הרב אינו כתמול שלשום, ואינו מדבר עמו מאומה, והאיש משתאה ואומר איך יקרה כזאת אשר שתי מחותנים יהיו מתנכרים זה לזה, העשיר תינה את צערו לפני השדכן, והלה החליט לשאול את הרב בעצמו לדעת על מה יצא הקצף.

ויאמר הרב להשיב לו: כי הוא שוגה בדעתו, שהוא ישפוט כי ההתקשרות עם בן הרב הוא ראוי ונכון משני הצדדים, ואם כן מאחר שהשידוך הוא ראוי יקשה בעיניו, למה אינו מדבר עמו ולמה אינו משתעשע עמו, ובאמת לא כן הדברים, רק ההיפוך הוא הנכון, מה שאיני מדבר עמו הוא ראוי ונכון מאוד, כי מה לי עם הפחות הזה, ואך זאת יקשה בעיניו למה באתי בקשרי השידוכין עמו, זאת היא קושיא שאין עליה תשובה.

והנמשל מובן, הקב"ה התקשר בקשרי השידוכין עם בריה פחותה בשר ודם, ונתן לו תורה מתנה, ויהי כקרוא איש יהודי בתורת האלוקים ומוצא בה חוקים ודברים נעלמים, הוא מתפלא מאוד מדוע לא יבאר לו הקב"ה את כל דבריו במראות ולא בחידות.

ועל זה בא התשובה מאתו ית"ש, כי האדם טועה בעצמו, הוא חושב שהשידוך אשר התקשר הקב"ה עמו היה ראוי ונכון משני הצדדים, ואם כן קשה לו להבין מדוע אין הקב"ה מראה לו פנים בתורה, ובאמת לא כן הוא רק להיפוך "כבוד אלוקים הסתר דבר", וזה שהתקשר עמנו בקשרי שידוכין, זאת תהיה אצלו לחוק ודבר נעלם.

והוא הדבר אשר אמר הכתוב "זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר" ונתקשו המפו' דהול"ל "זאת חוקת הפרה" אך לפי הנ"ל יובן דפרה אדומה איננה חוק בלי טעם דעל האדם לדעת כי החוק הוא זאת חוקת "התורה" מה שצוה ה' אל בשר ודם ולתת בידו חמדה גנוזה כזאת.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... א
תורה ותפילה ..... ב
דגש תורים ~ לקיטת תמרים ..... ג
קדוש יאמר ..... ד
בשפתי צדיקים ~ לשון חכמים ..... ה
פרפראות לחכמה ~ דורש טוב ..... ו
שבח"י רמלכ"ן ..... ז
פינת יקרת ..... ח
עומק על הפרק ..... ט
שעשועי תורה ..... י
חוקים להורותם ..... יא
פשיוט כהלכה ..... יב
לשכת הסת"ם ..... יג
קשר עליון דאורייתא ..... יד
היכלא רבא ..... טו
פשוטלען פלכים ..... טז

אגרת פרק ה'

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לעי"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437
כל הזכויות שמורות ©

וועד קרן הבנין

בית חינוך לבנות

שע"י מוסדות יטב לב ד'סאטמאר בני ברק

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

סל מלא ברכות

באותות הוקרה וחיבה, נשגר ברכה מרובה, אל מעלת כבוד ידידינו ומכובדינו
האי גברא יקירא, רודף צדקה וחסד תדירא, ידיד נאמן ותומך נלהב לטובת
מוסדותינו המעטירה, טוב ומטיב לכל מבקש ברוח נדיבה ובנהורא נפישא,
ובמיוחד הוזיל זהב מכיסו להרחבת גבולי הקדושה בתוככי מוסדותינו הקדושה,
בבנין בית חינוך לבנות במידה גדושה, שמו הטוב משבחים ומהללים, לתורה
ולתעודה מרבה פעלים, איש חמודות רב תבונים, מקבל את כל אדם בסבר פנים,

מו"ה ירוחם פישל חיים ריספלער

ה"ו

ולמיטן הקמת הבית הגדול לחינוך הבנות פה בני ברק יצ"ו

מגדולי תומכי מוסדותינו הק'

להגל שמחת אירוסי בנו למזל טוב בשעה טובה ומוצלחת

החתן החשוב המופלג בתורה ויראה, נודע לעוז ולתפארה

כמר **משה שמחה** הי"ו

עב"ג הכלה החשובה שתחי' בת מוה"ר **בנימין ארי' ליבוש הירש** הי"ו

ושגורה ברכותינו, ותערב לפני ה' עתירתינו, שיזכה
לראות ולרוות מכל יוצ"ח רב תענוג ונחת, תורה
וגדולה במקום אחת, וימשיך בפעליו הברוכים
בהרחבת גבולי הקדושה, מתוך אושר ועושר והרחבת
הדעת במידה מרובה וגדושה, עם כל ברכאן דנפישא

המברכים ברגשי הודאה והערכה לעומתו
ידידיו השמחים בשמחתו

וועד קרן הבנין

להקמת הבית הגדול לחינוך הבנות
בני ברק יצ"ו

חַיִּים
וּבְרָכָה
לְמִשְׁמֶרֶת
שָׁלוֹם

קודם עשיה, קבלה כגזירה. ואחריה אין להרהר בה

זאת חקת התורה וגו'. כתב רש"י ז"ל: "**לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה**" פירש **הצדיק הקדוש מוה"ר מאיר מפרימישלאן זי"ע:** הנה, דרך היצר הרע לבא אל האדם כשרוצה לקיים איזו מצוה ולפתותו: למה לך לעשות מצוה זו, ומה תועלת תהיה לך בזה וכדומה, וזהו אומרו: "**מה המצוה הזאת**", ולמה לך לעשותה וכו'. ואח"כ כאשר נצחו האדם והתגבר עליו, וקיים המצוה, שוב רוצה היצר להביאו עכ"פ לידי גאות והתנשאות, ואומר לו: "**ומה טעם יש בה**", כלומר, ראה והתבונן איזו מצוה גדולה קיימת, ומה נעמה טעם מתיקות המצוה. על כן הזהיר לבל ישמע אליו האדם ואמר: '**לפיכך כתב בה חקה, גזרה היא מלפני**' דהיינו קודם עשיית מצוה עליך לדעת שגזרה היא, ואתה מוכרח לעשותה, ואל תפן ליצר לבטלה, וגם '**אין לך רשות להרהר אחריה**' אחר שעשית המצוה אין לך רשות להרהר ולהתבונן בנועם זיוה, כנ"ל, כדי שלא תבוא ח"ו לידי פניה וגיאות ח"ו, עכ"ד ודפח"ח. ובזה יש לפרש מה שאנו מתפללין בתפלת ערבית: "**וחסר שטן מלפנינו ומאחרינו**", ר"ל, שנוכל להנצל ממנו בעת שבא בטענותיו מלפנינו קודם עשיית המצוה, וגם במה שבא לפתותינו לאחר עשיית המצוה ומאחרינו והבן.

אמרי יוסף

[אמנם יש לציין דאי' בספה"ק דצריך להזור על אור המצוה והרשימו הנשארת ממנה, וכדאי' מהרה"ק מהרי"ד מבעלזא ז"ל עה"פ 'וזכרתם את כל מצוות ה'' שתזכרו קדושת המצוות שזכיתם לעשות ועי"ז 'ועשיתם אותם וגו', ויש בזה כמה חילוקים ולמשל הא דאי' בספה"ק תוי"ו פ' אמור עפ"י הזה"ק (ראה לקמן) ועוד, ואכמ"ל]

נגיעה בעבודה מטמא טהורים, אך מטהר טמאים

וכבם בגדיו הכהן, יש שני מיני מוסר אחד לתלמידי חכמים ואחד להמוני עם, ולכל אחד צריך לומר לפי בחינתו ומדרגתו, וכמ"ש בזוהר הק' (יתרו עמ:) '**כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל' וכו', שצריך להזהיר על שום פנייה חיצונית לתלמידי חכמים, משא"כ להמוני עם שרי**' שזהו כוונת חכמינו ז"ל (פסחים נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה שמתוך וכו', ובזה שמעתי מהרב המגיד מוריני הרב מנחם מענדל ענין פרה אדומה שמטמא טהורים ומטהר טמאים וכו', ודפח"ח.

תולדות יעקב יוסף (ר"פ אמור)

אין מציאות לקבל מתורת הצדיק, בלי שישפיל א"ע

ולקח אזוב וטבל במים איש טהור. לכאורה מהופך לשון הכתוב והיה לו לומר: ולקח איש טהור אזוב וטבל במים. אולם י"ל **שהתורה מרמז בזה להורות דרך הישר איך יתנהג האדם הרוצה לקבל דברי תורה מרבו, שצריך להיות שפל בדעתו מאוד כמו האזוב הנמוך מכל האילנות,** ולא ירים לבבו. וזהו: '**ולקח אזוב**' כאשר יהיה בעצמו בבחינת אזוב, אז: '**וטבל במים**' הוא התורה (ב"ק יז.) של '**איש טהור**' הוא הצדיק"

תפארת שלמה

המחשיב א"ע ש'אין בו מום', ודאי 'לא עלה עליו עול'

אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול. ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה וגו'. "מי שמחזיק עצמו לצדיק, שתיקן הכל, ואין בו מום, בודאי איש כזה '**לא עלה עליו עול**'. וזהו: '**ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה**', רצ"ל, שצריך העובד את ה' שיראה לו שהוא עדיין בחוץ ולא התחיל בעבודת ה' כלל".

עבודת ישראל (לפר' פרה)

אם אין עומד כשוטר על שערי הגוף, טמא הוא

וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא. "יש לרמז ע"פ מ"ש בפסוק (דברים טז, יח) '**שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך**', שהן המה השערים אשר פתח הבורא בגוף האדם; עינים ואזנים וחוטם ופה וברית, למנות לכל שער שופט שישפוט בצדק אימתי יפתח זה השער ואימתי יסגור, דהיינו, עינים יפתח אותם להסתכל בתורה ובמצות ובגדולת הש"י, ובבוא לנגד עיניו דבר ערוה אזי מהרה קל חיש יעצום עיניו, וכדומה בכל השערים. ובאם ח"ו עבר על זה, ופתח איזה שער במקום ובזמן שראוי לסתום אזי יהיה ממונה שוטר לכל שער להעניש היינו שיקנוס את עצמו בקנס ויקבל על עצמו תשובה, כמו שהיו נוהגין תלמידי הרמ"ק שהיו מקבלין על עצמם קנס בעת שיעשו כך וכך וכו'. וזהו שרמז כאן הכתוב: "**וכל כלי פתוח**" ר"ל הכלים שפתחם הבורא ית"ש בגוף האדם, "**אשר אין צמיד פתיל עליו**" שאין מחובר עליו צמידת הכיסוי, לסוגרו ולסותמו בעת הצורך, והוא עושה הכל בלי שיעור מוגבל עם כלים אלו: "**טמא הוא**" "**כי יבוא ח"ו לכל עבירות שבתורה, חש"י יצילנו**"

אגרא דכלה

תורה ותפילה

זהרורי אורה למספרים הקדושים, בפרשה יפה נדרשים

לאמץ ידים בכוחות אלהיים בתורה ותפילה עמודי עולמים, הצריכים חיזוק כל הימים

תורה

כדי שתהא התורה נחקקת בו, מיבעי ללמוד בפה מלא

או יאמר זאת חקת התורה. ונראה לבאר על דרך הרמז, במאמר חז"ל (עירובין נז.) על פסוק 'כי חיים הם למוצאיהם' (משלי ל, כב), **אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה,** יעו"ש. נודע **כי אין התורה מתקיימת אלא המוציאם בדיבור בפה דייקא, ולא לחשוב בלב.** וזהו אמרו 'זאת חקת התורה', רצ"ל שבזה יהיה התורה חקוקה על לוח לבך. 'אשר צוה ד' לאמר', **רצה לומר 'לאמר' בפה מלא** וכנ"ל.

דעת משה – קאזניץ

בלא קדושת התורה ושב"ק לא יטהר לעולם טהרה גמורה

הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר. כי 'יום השלישי' ירמוז על התורה הקדושה הנקראת אוריאן תליתאי כמאמר חז"ל (שבת פ"ח). **ו'יום השביעי' מרמז על יום השבת ואם בשני הדברים האלה הוא מתחטא ומטהר אז ודאי יטהר כנאמר.** ומכלל הן אתה שומע לאו **כי אם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי שהן כללות התורה לא יטהר לעולם טהרה גמורה הראוי.**

באר מים חיים

ע"י עסק התורה יושפע בריות גופא ורוחה והצלה וכל טוב

או יאמר עד"ז **ויקחו אליך פרה אדומה** רוצה לומר שעל ידי התורה ימשיכו למטה פרה אדומה כידוע תמימה פירוש **שיהיה ישראל תמימים שלא יהיה להם חסרון בשום אבר מאבריהם * אשר אין בה מום פירוש שלא יהיה להם חסרון בשום דבר הצריכה להם * אשר לא עלה עליה עול * רוצה לומר שלא יהא כח לעלות עליהם עול מלכות ועול דרך ארץ וכל זה יפעול על ידי התורה דכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו כו' ועול דרך ארץ * וגורם חירות ממלאך המות ומשעבוד מלכיות ***

נועם אלימלך

ע"י עסק התוה"ק לא יצטך לחזור בגלגול

ונתן עליו מים חיים אל כלי. ובבעל הטורי: 'אל כלי' ב' במסורה, דין, ואידך: 'ולא חורק מכלי אל כלי' (ירמי' מה, יא). יש לפרש הכוונה, עפ"י מה שמבואר בכמה מקומות שהאדם צריך להתגלגל כמה פעמים בזה העולם, עד שיקיים את כל התרי"ג מצוות שלא היתה לו אפשרות לקיימם בגלגול הראשון, כגון להיות כהן או לוי, וכן שאר דברים. **אבל מבואר, שהתקנה לדבר היא, שבחיות האדם עוסק בתורה לשמה, והעוסק בפרשת קרבנות כאלו הקריב קרבן** (מנחות קי:), **הוא הדין שאר הדברים הכל מתוקנים על ידי עסק התורה, וא"כ שוב אין צריך להתגלגל.** וזהו הרמז: **"ונתן עליו מים חיים אל כלי" 'אין מים אלא תורה'** (ב"ק יז.) ואמר, כשיתן האדם בעוה"ז עול תורה, מים חיים, אל גופו שהוא כלי לנשמתו, אז: **"ולא חורק מכלי אל כלי" אין צריך שוב להתגלגל בגוף אחר.**

תפארת עוזיאל

להרה"ק רבי עוזיאל ז"ל תלמיד המגיד ממעזריטש ז"ל

תפילה

בכח התפילה שאבות תקנום, וכנגד תמידין תקנום, לא יוכלו אומות העולם לשלוט בנו

על כן יאמר בספר מלחמת ה' כו' ואת הנחלים ארנון. ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב. ר"ל שזה פועל ע"י תפלותיו וכו', **שנחלים רמז על התפלה על דרך דאי' בגמרא המתפלל על חברו צריך שיחלה עצמו עליו** וכו', ואיתא בגמ' 'תפלות אבות תקנום', ר' יהושע אמר תפלות כנגד תמידין תקנום וכו', **ועתה בעוה"ר שחרב ביהמ"ק התפלות מכפרין במקום התמידין לזה תקנו התפלות** וכו', והנה כתיב 'והי' זרעך כחול הים' היינו כמו שהים יש לו גבול ואינו יכול להעבירו **כך האומות לא יוכלו לעבור הגבול עם זרעך לחרע להם ח"ו והוא מחמת התפלות שלנו שמכפרים עלינו אין כח בידם לעבור הנבול, וזהו ונשען לגבול מואב הוא לשון מאב דהיינו מאבות** (היינו התפלות שתקנו לנו האבות) וכו'.

נועם אלימלך

בלב נשבר בחשבון נפש פועל בתפלתו לעורר רצון העליון

תבנה ותכונן עיר סיחון. הנה 'עיר סיחון' היא התפלה שנקראת שיחה בשין שמאלית, וכמ"ש **ויצא יצחק לשוח בשדה** ופירש"י לשון תפלה כמו **'ישפוך שיחו'** וכמארז"ל **אין שיחה אלא תפלה,** ולהבין הטעם למה נקרא התפלה 'שיחה', אך הענין הוא כי מלבד דשיחה לשון דבור ומה גם לפי מה שכתוב בפרי עץ חיים דשיחה הוא הדבור בלחש ובחשאי ובהסתר וזה ענין צלותא בלחש, **אך עוד זאת יש בפי' שיחה שהוא מענין הסחה והזזה ממקום אל מקום אחר** וכו', [וכמו"כ מצאנו שפי' רז"ל בפסוק 'דאגה בלב איש ישיחנה' ב' פירושים הנ"ל ישיחנה מדעתו לשון היסח הדעת וישיחנה לאחרים לשון דיבור]. **ופי' ענין 'הזזה' בתפלה הוא בחיות שעיקר הבקשה בתפלה הוא שיתגלה בחי' סובב כל עלמין להיות מתלבש תוך כל עלמין.** וזה שאנו אומרים 'יהי רצון' כי הוא ית' למעלה מן הרצון וכדי שיהי' לו בחי' רצון בברכות שמו"ע כמו גואל ישראל ומברך השנים וכיוצא היינו ג"כ ענין הסחת והזזה ממקום למקום וכו', **אך בחי' שיחה זו מלמעלה למטה באה ע"י אתערותא דלמטה בשיחה שבתפלה שהאדם מתפלל** כו', **כי עיקר**

התפלה היינו בחי' צעקה בצר לו וזהו 'לפני ה' ישפוך שיחו' לשון ישפוך היינו שפיכת הנפש כאשר צר לה מאד מאשר בהבל בא ובחשך וצלמות ילך רוב הזמן כו', והיינו ע"י קדימת בחינת 'בואו חשבון' להיות ממארי דחושבנא בכל לילה וגו', ועי"ז 'ישפוך שיחו' במסירות נפשו מעומקא דלבא להיות נעתק ונבדל מדעתו ממדותיו הבהמיות, וזהו שע"י 'בואו חשבון' אזי 'תכנה ותכונן עיר סיחון' **להיות התפלה כדבעי בבחי' שפיכת הנפש** וכו'.

לקוטי תורה

ע"י תפילה בהתלהבות מקורות הלב, בהקדם לב נשבר בהרהורי תשובה כל הרשעה וכל הצרות וחלאים בעשן יכלו

כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון. שהוא 'סיחה נאה' היינו כשישראל מדברים דיבורים נאים מקורות לבבם נוכח פני ה' בהתלהבות הלב בבחי' 'להבה מקרית סיחון', קרי"ת מרומז לקורות הלב עי"ז זוכים לבחי' הכתוב 'להבה תלחט רשעים', שהתלהבות הזה תלחט ותשרוף כל הרשעים וכל הרעות.

והנה בחי' זו שהאדם מדבר דיבורים אמיתים בהתלהבות מקורות הלב נמשך מבחי' בינה שהיא בסוד בינה ליבא, ובינה היא עולם התשובה, חמשים שערי בינה חמשים שערי תשובה, **כי א"א לבוא לדרגא דא עד שישובו מקודם בתשובה שלימה בלב נשבר ונדכה באמת לפניו ית'**, וזה 'בי"ת יוסף **להבה**' מרומז לב"פ יום"ק שבגימ' יש"ב בחי' תשובה, **שע"י התשובה ושבירת הלב באמת זוכים לבחי' להב"ה מקרי"ת סיחו"ן לדבר דיבורים נאים בהתלהבות גדול מקורות הלב בבחי' ודרגא דיוסף הצדיק מדת ההתקשרות לקשר הדיבור למלכות שמים, ועי"ז להבה תלחט רשעים**, וכנ"ל. 'ובית עשו לקש' ב"פ עש"ז **עם הששה אותיות ושני כוללים בגימ' כמנין צרע"ת שמעשו הרשע נמשך הצרעת וכל החולאים והחולשות ר"ל**, וזה 'לקש' בחי' קש ותבן שנתרוקן מכל לחלוחית היות ר"ל, **"והאש ולהב מיעקב ויוסף שורף ומבטל זאת".**

מגן אברהם – ויצא

[להרה"ק המגיד מטריסק זי"ע – יומא דהילולא ב' תמוז]

קודם התפילה צריך לעסוק בתורה

על כן יאמר בספר מלחמות ה' וגו'. על דרך הפשוט, על פי מה דאיתא בספרים, **שהאדם צריך ללמוד קודם שיתפלל** (עי' ברכות לא.). וזה נרמז בהכתוב שלפנינו. **דמלחמות ה', רמז אל התפלה. כנודע מהכוונות של פסוקי דזמרה, שהוא להכריח הקליפות והסטרא אתרא. ובפרט בכוונת קריאת שמע, וכדאיתא בתיקוני זוהר הקדוש** (בהקדמה יא.) שהוא הקורטא לירות המיצים להסטרא אחרא. וזהו מאמר הכתוב. **'על כן יאמר בספר', ירצה, שתחלה מוכרח להאמר בספר תורת ה', דהיינו ללמוד קודם התפלה. ואחר כך 'מלחמות ה', עמוד להתפלל וללחום מלחמת ה'.**

באר משה

פניני אור החיים הקדוש

זאת חקת התורה צריך לדעת למה כינה למצוה זו שם כללות התורה, שהיה לו לומר זאת החקה וגו', או **זאת חקת הטומאה**, או **חקת הטהרה**, כדרך אומרו (שמות יב מג) **זאת חקת הפסח** ואין לומר שנתכוון להצריך טהרת אפר פרה לעסוק בתורה, כי לא כן מצינו לרבותינו ז"ל שאמרו (ברכות כב) שאדרבא אין דברי תורה מקבלין טומאה, ולכל סברות רבותינו ז"ל (שם) אפילו להמחמירים בבעלי קריין מטעם שצריך באימה וביראה וכו', מודים בטמאי מת שמותרים בעסק התורה:

ויתבאר הענין על פי מה שאמרו בפרק בתרא דנזיר (סא:) ופסקו רמב"ם בפרק א' מהלכות טומאת מת (הי"ג) שאין הכותי נעשה טמא מת, וז"ל שאם נגע במת או נשאו או האהיל עליו הרי הוא כמו שלא נגע, הא למה זה דומה לבהמה שנגעה וכו', עד כאן.

והנה ההבדל שבו הורמו עם בני ישראל משאר הגוים הוא באמצעות קבלת התורה שזולת זה הנה ככל הגוים בית ישראל, ומעתה טעמנו צוף דבש אמרי אל, במה שאמר זאת חקת התורה, פירוש חקה זו של הטומאה ותנאי טהרתה תסובב מהתורה, כי על ידי שקבלו התורה, נעשו עם בני ישראל דבר שהרוחנים השפלים תאבים להדבק בהם, להיותם חטיבה של קדושה עליונה בחייהם גם במותם בחייהם, שבנוגע במת, או יאהילו עליו ובדומה, תדבק בהם הטומאה שבמת ולא תחפוץ להפרד, אם לא בכח גדול אשר חקק ה' במצוה האמורה בענין של פרה אדומה, ובמותם, גם כן תתרבה הטומאה כאומרם ז"ל (ב"מ קיד:) בפסוק אדם כי ימות וגו' (להלן פסוק יד) ישראל מטמאים באהל ואין אומות העולם מטמאין באהל.

וכבר המשלתי במקום אחר ענין זה, לשני כלים שהיו אצל בעל הבית, אחת מלאה דבש, ואחת מלאה זבל, ופינה אותם והוציאם לחוץ מהחדר, אותה שהיתה מלאה דבש מתקבצים לה כל הזבובים והרמשים, ואותה שהיתה מלאה זבל הגם שיכנסו לה קצת מהרמשים לא ישוה לשל דבש כמו כן אדם מישראל שמת להיותו מלא קדושה המתוקה והעריבה, בצאת הנפש ונתרוקן הגוף יתקבצו הקליפות לאין קץ, שהם כוחות הטומאה, התאבים תמיד להדבק בקדושה ליהנות מהערב, ולזה יטמא באהל, ואפילו אלף בתים מקורים, ואחת פתוחה לחברתה הטומאה תמלא כל החדר המקורה, מה שאין כן אשר לא מזרע ישראל להיותו מושלל מהקדושה אין כל כך התקבצות הטומאה אלא חלק המיעוט הנדבק בגוף, ואשר יסובב הכל היא התורה.

ובדרך רמז ירצה באומרו **"חקת התורה"**, שאם יקיימו מצוה זו, הגם היותה חוקה בלא טעם, מעלה עליהם הכתוב כאלו קיימו התורה אשר צוה ה' לאמר, כי קיום המצוה בלא טעם יגיד הצדקת האמונה והסכמת הנפש לקיים כל מצות הבורא, וזה לך האות, ואולי כי לטעם זה רצה ה' שתתמסר להם המצוה בדרך חקה.

דבש תמרים

פנינים יקרים, מעצר חפרה שרים, רעותינו הקדושים עצי התמרים

ויקחו אליך פרה אדומה. ויובן דהנה בכל המצוות יש תיקונים וכל התיקונים הם ע"י הכוונות, לספי"ז יעלה על הדעת שאותם אשר אינם יודעים לכוין אינם פועלים חיו בעשיית המצוות אך מחסד השי"ת שאם אחד עושה מצוה כראוי עושה סולם לכל העושים מצוה זו שיעלו בסולם ההוא אף שאין אתם יודעים עד מה רק שיעשו לשמה, וזה העושה בכוונה הראויה נחשב לו כאילו הוא העושה מצוה לפי שזכות הרבים תלוי בו, ועד"ז כל תפילותיו ע"ד אנשי כנסת הגדולה ואמירת תהלים ע"ד דוד המלך, ולכן אנו מתפללין שיהא נחשב כאילו אמרם דוד המלך בעצמו והחיקש ע"ז בכל המצוות, וא"כ מפני שמשה זכה לדעת סודה של פרה ופרה ראשונה נעשה בכוונתו והא סולם לכל הפרות שיהיו, ע"כ אמר ויקחו אליך, היינו על ידך היא לקוחה, משום דלך אני מגלה טעמה, וכל הפרות יעשו על כוונת פרה זו.

(ישמח משה)

☆

ויראו כל העדה כי גוע אהרן. דרשו חז"ל אל תיקרי ויראו אלא ויירא, יש לפרש לפי מה שאמרו רז"ל שהיה אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, הכוונה כי עיקר מחלוקת נצמה מכח גאות שכל אחד רוצה להשתרר על חבירו אבל מי שהוא בחינת מה ושפל בעיניו לא תקוטט ולא יקפיד על שום דבר נגד חברו, וע"כ היה אהרן מלמד לכל אי מישראל להיות שפל ונבזה בעיניו וממילא בזה הגדיל השלום בין איש לאשתו ובין איש לרעהו ובזה עצמו היה מקרבן לתורה כי כבר אי חז"ל למה נמשלו דברי תורה למים מה מים מניחין את גבוה ויורדים לנמוך אף ד"ת מניחין את הגבוה ויורדים לנמוך נמצא כ"ז שהיה אהרן חי והיה מלמד להם מדענוה לא היה אדם רואה א"ע ולא נחשב בעיניו לכלום ואחר שמת אהרן עזבו מדה זו ואחזו במדת הגאוה וגבהות וראו א"ע במעלה

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, ע"ל רבותיה"ק עצי התמרים

'דברי תורה אשר צוה ה' לאמר', כל אשר עושה פעולה לטובה אצל השומעים

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל וגו'. בימים הראשונים כשבת רביה"ק זללה"ה בסאטמאר בא פעם הרה"ק מסטראפקוב רבי אברהם שלום האלברשטאם זללה"ה [בן הרה"ק משינאווא זללה"ה] לשבות בעיר סאטמאר, והפצירו בו החסידים שיבוא להתפלל בביהמ"ד דחסידים שבעיר, אבל התעקש להתפלל דווקא אצל בנו של הגה"ק הקדושת יו"ט, שנקרא אז "בן הרב מסיגעט" הוא רבינו ז"ל שכבר הי' לו ביהמ"ד בפני עצמו, ואנ"ש אמרו לו שלתועלת הענין שבא, טוב לו יותר להתפלל בביהמ"ד הגדול שבעיר, אבל הוא באחד רצה להתפלל דווקא אצל בן הרב מסיגעט, והחליטו לבקש את רבינו ז"ל שהוא בעצמו ידבר על לבו שיתפלל בביהמ"ד הגדול, והרב מסטראפקאב הסכים בתנאי שאת השולחן יערוך דווקא בביהמ"ד של רבינו ז"ל, וכן הי'.

ובליל שב"ק הי' שם קהל עצום שבאו לכבוד האורח הגדול הרה"ק מסטראפקוב, ובשעת עריכת השולחן כשראה רבינו ז"ל שרוצה לברך ברכת המזון, הציע לו רבינו ז"ל שיאמר דברי תורה, אך הרה"ק מסטראפקוב לא רצה, באמרו שאביו הרה"ק משיניאווא זי"ע לא אמר תורה, רק אם גילו לו מן השמים שיאמר (כידוע), וצוה לברך ברבהמ"ז. ושוב בסעודה השני' גם כן הציע לו רבינו ז"ל שיאמר דברי תורה, ולא רצה.

בסעודת רעוון ביקשו רבינו ז"ל עוד הפעם שישמיע מדברו"ק לפני הקהל, ואז ענהו הרה"ק מסטראפקוב **ואמר "אבי הק' אמר שאינו אומר תורה רק מה שמשפיעים לו מן השמים, ובזה אפשר לפרש "זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר", אם יש צווי ה' אז, לאמור, יאמרו תורה ואם לאו אל יאמרו".** ורבינו ז"ל ענה לעומתו ואמר: **זקינינו הרה"ק בעל ייטב לב זללה"ה צוה לבניו ולזרעו אחריו שיאמרו תורה לישראל, וע"כ לדרכינו נראה לפרש באופן אחר 'אשר צוה ה', דהיינו אם ע"י דברי תורה יגרום שע"ז ישמרו ציווי ה', אז 'לאמר', צריך לומר דברי תורה, כי כך מקובלני משם זקינינו מרן הייטב לב זי"ע.**

וכשמוע הרה"ק מסטראפקוב זצ"ל את דברי רבינו ז"ל, אמר לו, אם כן אז תאמרו אתם ד"ת, ורבינו ז"ל הי' כמחריש לכבודו של האורח הגדול, וכפל ושנה הרב מסטראפקוב להפציר את רבינו ז"ל, עד שהכריז ואמר הנני מצווה על כבודו. ואז התחיל רבינו ז"ל לומר דברי תורה כדרכו בקודש, והפליא את כל השומעים שהי' שם ציבור גדול ורב, ומני אז נתוספו ספסלי ביהמ"ד של רבינו ז"ל. ונהרו אליו חסידים ואנשי מעשה בראותם רב כוחו וחילו ורב טוב תורה ויראה הצפון בו אף כי היה אז עדיין צעיר לימים.

זמירות דברי יואל (ח"א עמ' ק"ח)

ולא את זולתם, ומזה עצמו הרגישו כי מת אהרן כי אינם במעמדם ומצבם הראשון, וז"ש ויראו כל העדה כי גוע אהרן ומהיכן ראו לזה ארז"ל אל תיקרי ויראו אלא ויראו שנראו בעיני עצמם לאנשים חשובים מזה ראו וידעו כי מת אהרן.

(ויטב לב)

☆

זאת חוקת התורה. ודקדקו המפרשים דהול"ל חוקת הפרה, אך נראה דהנה בכלי יקר פי' הטעם על שמטמא טהורים ומטהר טמאים משום דכל דבר מתפעל מהיפכו, ובזה פי' בישי"מ הפי' מי יתן טהור מטמא לא אחד, כי עיקר טעם של פרה מרמז שנתפעל מפכו ולא שייך זה רק במי שיש לו עוד התנגדות וצריך לו ללחום בלבבו כמוש"כ בשני לבבך בשני יצריך בזה נפעל מהפכו, אך באמת אנחנו עם הי' קבלנו ברכתנו ויושם לך שלום ומבואר בספה"ק שהשלום היא הן החיצוניות הן בפנימיות הלב א"כ כשיהיי שלום א"כ אין מה להתפעל מהפכו שוב אין טעם לפרה אדומה, והנה גם ע"י התורה נעשה שלום על ישראל כמד"א הי' עוז לעמו יתן ההתורה נקראת עוז וע"י הי' יברך את עמו בשלום וא"כ אם יש שלום ממילא אין כאן טעם על פרה אדומה כנ"ל, וזש"ה זאת חוקת התורה ר"ל זה שהפרה אדומה היא חק בלי טעם הוא ע"י התורה שנתיבותיה שלום בחצוי ופנימיות הלב א"כ אין כאן מה להתפעל מהפכו ונשאר הפרה אדומה חק בלי טעם.

(קדושת יו"ט)

☆

זאת חוקת התורה. ובמדרש אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחרים חוקה דאמר רב הונא כתיב כי אקח מועד אני מיעשרים אשפוט וכתיה והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון דברים המכוסין מכם בעוה"ז עתידים להיות צופים לעוה"ב, וי"ל לפי משי"כ בישי"מ לפי המדי עתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וכרמל ולבנות ביהמ"ק על גביהן, וקשה דהרי הקב"ה בוחר בנמוכין כדאי' לעולם ילמוד אדם מדעת קונו שהניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני, והתי' דבאמת ודאי כבוד שמים הוא להיות מקום כבודו ולהשראת שכינתו ברומו של עולם ולו יתי"ש נאה להתלבש בעטרת גיאות אך מקודם שנתגלה מלכותו כי בכל משלה רצונו להסתיר לבוש הגיאות על כן בחר יה לשכון במקום נמוך, אבל לעתיד שיתגלה מלכותו לעין כל אז יתלבש בלבוש הגיאות ע"כ, ונראה שזה הטעם שלא נתגלה טעם פרה לכלל ישראל כדי להביאם לשפלות וענוה כי מאחר שלא זכו שיתגלה להם טעמי כל המצוות מזה יתעוררו להכיר שעדיין לא הגיעו לתכלית השלימות ויאחזו במדת הענוה, אבל לעוה"ב כאשר ההנהגה תהיה במדת הגיאות ושוב לא יהא שייך טעם זה אז יתגלה טעם פרה לכל ישראל, וזהו הכוונה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחרים חוקה, כדי ללמד את ישראל לאחוז במדת הענוה, אמנם זה שייך רק בעוה"ז כאשר בוחר בנמיכין, אבל לעת"ל כתיב והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון דברים המכוסין מכם בעוה"ז עתידים להיות צופים לעוה"ב כי אז יתקיים הי' מלך גאות לבש ולכן כל הדברים מכוסין מכם בעוה"ז מטעם מדת הענוה ועתידים להיות צופים לעוה"ב שאז תהא ההנהגה בעטרת גיאות.

(ברך משה)

☆

זאת חוקת התורה. ופירשיי לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך כתב בה חוקה גזירה היא וכו', ונל"פ דידוע דישרא"ל ר"ת יש שישים רייבוא איותיות ליתורה ולכל איש מישראל יש אחיזה באות אחר ורבים מקשים דאם ניתי ספר ניחזי שאין כמנין הזה ויש מתרצים שמנין האותיות הוא ביחד עם התרגום ולפיי"ז יל"פ שהשטן ואוה"ע מונין את ישראל שרוצים לספור האותיות ולמצוא אם אכן יש שישים ריבוא אותיות לתורה [ר"ת ישראל] והם לא מוצאים לפיכך כתב בה "חוקה" וגם "גזירה" הוא מלפני לרמז שמונין גם התרגום שאומר על זאת "חוקת" התורה דא "גזירת" אורייתא לומר שגם התרגום נחשבין למנין.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותי"ק עצי התמרים

כשיראי השם עושים דבר, אז מתקבצים ומונים אותם לומר 'בואו חשבון'

על כן יאמרו המשולים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון. בגמרא ב"ב (ע"ח ע"ב) דרשו חכמז"ל המושלים, אלו המושלים ביצרם. אמר רביה"ק זללה"ה לרמז בזה בדרך שחוק מכאיב, דהנה בשעה שבנה משה רבינו את המשכן, מצינו במדרש (תנחומא שמות לח כח) עה"פ ואת האלף וגו' שחשדו למשה, ותבעו ממנו חשבון על המעות שנתנו, ולעומת זה כשנתנו כסף וזהב למעשה עגל לאהרן, לא מצינו שיתבעו לו שיעשה להם חשבון על המעות שנתנו, ורק כשנותנים לדבר מצוה אז תובעים חשבון. וזה הפירוש '**על כן יאמרו המושלים**' וגו' והיינו המושלים ביצרם, כשיראי ה' המושלים ביצרם עושים דבר, אז נתקבצו אצלם לאמר '**בואו חשבון**', משא"כ להיפך.

זכר צדיק לברכה (ח"א אות שכ"ו)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. ק"ז **הייטב לך** צוה לבניו ולזרעו אחריו שילמדו תורה לישראל, להדריכם על דרך התורה. וזהו **זאת חוקת התורה,** אם יגרום על ידי זה שילמדו **אשר צוה ה',** לו **למד.** (זמירות דברי יואל ח' קה)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. הפרה היתה מטהרת טמאים, ועל כן כתיב **זאת חוקת התורה,** שענין פרה אדומה הוא **חק,** וזה יסוד כל **התורה** כולה, שלא יטעו ללמוד ממעשי פרה לטהר טמאים בשאר מקומות, ועל כן אמר **אשר צוה ה',** דדוקא בפרה אדומה מותר לעשות כן משום שנצטוינו כן מפי הגבורה, ושי אפשר ללמוד ממנה למקום אחר. (דברי יואל)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. לו כתיב זאת חקת 'הפרה', להורות כי לעתיד תתקיים מצות פרה אדומה על ידי לימוד תורת הפרה, ויחשב להם לימוד דיני הפרה כאילו קיימוה בפועל, ויש גו כח בפרה, על דרך (מנחות קי.): כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה; וזהו **זאת חוקת התורה,** דעל ידי עסק התורה במצות פרה יתכפר להם כאילו הקריבו פרה. ומיושב זה יתור **אשר צוה ה' לאמר,** להורות גם על הצווי לקיים מצות פרה אדומה, בעמירת הפה ולימוד ההלכות. (שמיני רמד)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. תשע פרות נעשו עד שמרע הבית השני, ראשונה עשה משה, שניה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד המורגן (פרה ג ה). לכאורה מימות משה עד עזרא שהיה בתחילת בית שני, היה קרוב לאלף שנה, והיו מסתפקים מפרה שעשה משה, ולמה מתחילת בית שני ועד למורגנו הוצרכו לעשות עוד תשע. ונראין לומר שאותה פרה שעשה משה, הרי לפי ערכם הגדול של בני הדורות הללו, היתה נפרה אותו הבחינה של נר מערבי שנכנסה בו הברכה, ויתכן שאם היו זוכים שישאר בית המקדש הראשון, היו יכולים להסתפק גם להלאה מפרה שעשה משה, אמנם אחר כך אוב לא היה עוד אותו כח מיוחד בפרה אדומה, ולכן הוצרכו לעשות עוד פרות. וזהו **זאת חוקת התורה,** להורות שבחינת קיום מצוה זו תלויה אם יתנהגו בדרכי התורה בשלימות, ואם יזכו אז יוכלו להסתפק מפרה שעשה משה במדבר, ואם לא יזכו ותהיה ירידה בשאר הדורות, יצטרכו לפרות אחרות. (דברי יואל)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. אין תשובה מועלת אלא לישראל ולא להאומות (תנחומא תזריע). **הבני ישמעאל** (סיון ג) כתב הטעם: היות שה' הרצה לישראל תורה ומצות, ודקדוקי המצות וענפיהן, כדי לקדש כל מיבריהם עד שיהיו כמלאכי קודש, והנה האדם יצוד חומר יכבד עליו משא עבודת הקודש, ואין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז), על כן תשובים כחטאים, אבל הגויס מעט המצות שניתנו להם, אם לא ישמרו מזידים הם נגד כבוד המלך, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (כתובות יז.); והנה על ידי מצות פרה אדומה נתכפר להם חטא העגל (רש"י). וזהו **זאת חוקת התורה,** שכיון למצוה זו שם כללות התורה, שעל ידי שקבלו ישראל את כל התורה והמצות ודקדוקי המצות, לכן הועילה תשובה על חטא העגל, ונתכפר על ידי מצות פרה אדומה. (דברי יואל)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. הפרה היתה מטמאת טהורים ומטהרת טמאים, **נכלי יקר** כתב הטעם: לכל דבר נמפעל מהפכו ולא ממה שהוא מינו, שכח הקדושה נתפעל

מהטומאה, וכן להיפוך, ולכן מי חטאת היה מעורב בהם אפר פרה ומים, המים הוא מהקדושה, ואפר פרה המרמזת על חטא הוא מהטומאה, על כן כשיורק על אדם טמא, אין האדם מתפעל מהאפר שהוא מינו, אבל הוא נתפעל מכח המים שהוא היפך מהטומאה, על כן מנגע כח המים ומטהרו, ולעומת זה כשנוגע בהאדם טהור נתפעל כח האפר ומטמאו; וזהו מה **לחיתא בפרי עץ חיים** (הנהגת הלימוד ח): כשהיה קורע **המר"י** בהלכה, היה מקשה בכח גדול, עד שהזיע, ואמר: שזה משבירים כח הקליפה; ורואה דמה שנתעורר קושיות בלימוד, זהו לפי שעולה סברות הפכיות מההבנה החמיתית בהתורה, וזה נובע מהקליפה, ולכן על ידי שמתייגע ניגיעה היה משבר הקליפה, וזה היה זוכה להבין ההבנה החמיתית. ונמצא שעל ידי ההפכיות מגיע להבנה החמיתית. וזהו **זאת חוקת התורה**, ולא אמר 'זאת חוקת הטהרה', שצא זה להורות שנלמד מכאן על כל התורה שזקוקים לכח ההפכיות, ולריכים להתגבר לשבר כח הקליפות המתעוררים בקושיות. (דברי יואל)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. ענין משה ומדריגתו היה למעלה מהטבע, והשלימו ה' בענין נסיי, דמה שאין בכח שום אדם להשיג, והוא כדי שלא יוכל שום איש בעבודתו להגיע למדריגתו של משה, כדכתיב (דברים לד): ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ובזה נדע שכל מי שימלוך עליו הוא מכוח (דרשות הר"ן ג). והנה אמרו (מדרש): אמר ה' למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחרים חוקה; ונמצא שבפרשת פרה אדומה מתבדר גם כן במשה היתה מדריגתו גדולה מכל אדם, שגילה לו ה' טעם פרה מאחר שנשגבה מעלתו, ולא יוכל שום איש להגיע למדריגות אלו, ועל ידי זה יוכל להיות קיום נצחי להתורה, שלא יוכלו עוד לכחד דבריו. ויובן בזה למה כינה למצות פרה אדומה בשם כללות התורה, ואמר **זאת חוקת התורה**, כיון שבזה יש נצחיות לכל התורה כולה. (דברי יואל)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. פרה אדומה יש בה בחינת לטהר טמאים ולטמא טהורים (יומא י:). **השלה"ק** כתב: כן הוא גם בכל התורה כולה, כי זכה נעשה לו סם חייס (סם עב:), אבל סם לע זכה נעשה לו סם המות, שאומר דרכיס רעיס בתורה, ומגלה פניס בתורה שלע כהלכה, ועל ידי שהוא עוסק בתורה עולה בידו לתפוס בדשתו חנשיס תמיחיס, ונמלע שעל ידי התורה עלמה היא מטמא טהורים; וזהו **זאת תוקת התורה**, שזקוקים לסייעתא דשמיא בכל התורה כולה, שיוכלו לרחות בה בעיניס מאירות. (דברי יואל)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. זאת מיעוטא הוא, דבאמת יש הרבה מלות שהמה חוקים בלי טעם, כגון שעטנז, כלאיס, בשר וחלב ועוד. ובאמת מי שאינו משיג המלות בשרשן וטעמן, הרי באמת אין הבדל אלו בין מלות פרה לשאר מלות, כי כל המלות כולם לחוק נחשבו לו, אולם יש שהו שזכו לחטט בגנזיו דמלכא, ולהשיג בשורש טעמי שאר המלות, ואפילו בחותם המלות שהמה חוקים בלי טעם, כדאמר שלמה (קהלת ז): כל זה נסיתי בחכמה, שזכה לעמוד על כוונת טעמי כל המלות בשורשם עד אין איעור וערך. וזהו **'זאת' חוקת התורה**, ומיעוטא הוא, להורות שרק חוק הפרה נעלם אפילו מהיחידי סגולה שהשיגו טעמי כל המלות והחוקים. (דברי יואל)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. משונה מלוה זו שלא בכל עת היא קרויה חוק, דלוקא במעמד הר סיני ובשעה שניתנה מלות פרה אדומה, עוד טרם שחטאו בעגל, אז היתה חוק בלי טעם, אבל אחר שחטאו שוב אינה חוקה, שהרי ישנו הטעם שנתה לכפר על חטא העגל. וזהו **'זאת' חוקת התורה**, ומיעוטא הוא, להשמיענו דלוקא בזמן של נחינת התורה נקראת פרה חוקה, ועתידה היא להשתנות ונחתן בה טעם. (טיב לבב)

סיפורי צדיקים, גביאזר הפסוקים
הפלאים זיו ונוגה מפיקים

זאת חקת התורה

הרה"ק רבי מרדכי דוד מדאמבראווא זי"ע שבת פע"א בשבת פר' שלח אצל אחד הצדיקים, וכאשר נתכבד ע"י אותו צדיק לומר תורה סירב בכך, אמר לו הצדיק: "חובה מוטלת לומר תמיד תורה, ולאו דווקא בשעה שיש לו טעם וסיבה על אמירתו" כעבור שבועיים בפר' חקת, שבת הרה"ק מדאמבראווא אצל צדיק אחר וגם הוא כיבדו לדרוש לפני העם וגם אז סירב בכך באמתלא שלא הכין עצמו לכך, אמר לו הצדיק: "צריכין לומר תורה מבלי לחשוב ולהרהר מה לומר" נענה הצדיק מדאמבראווא ואמר: נראה להעמיס את אשר אמרתם עתה ואת אשר שמעתי לפני שבועיים מפי צדיק אחר בדברי רשיז"ל בראש פרשתן "זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר" שצוה השי"ת לאמר חקת התורה בכל עת ועידן, ופרש"י "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר" היינו לומר תורה, אך ורק בשעה שיודעין "מה טעם יש בה" איזה טעם דוחף אותם לומר תורה, "לפיכך כתב בה חוקה" שלא ירצה לומר דווקא בטעם ולא יחפש אחר סיבה, וגם "אין לך רשות להרהר אחריה" שאין להרהר ולחשוב מראש מה לומר אלא את אשר ישים אלוקים בפיו אותו ידבר, ובדברים הללו יצא ידי חובתו למלאות רצון אותו צדיק באמירת תורה.

*

בסגנון דומה מובא בספר מעדני מלך כדלהלן: מעשה שהי' אצל הרה"ק מאפטא זי"ע שבא אליו גדול אחד, וכיבדו לומר ד"ת על שולחנו, והרגיש תיכף הרה"ק מאפטא שהתורה שאמר הרב היה בהכנה שהכין התורה הלזו עוד כמה ימים קודם בואו אליו כדי להראות לפניו שהוא נאה דורש, תיכף כשסיים הרב הנ"ל את הדרשה אמר לו הרה"ק מאפטא: הנה כתיב (דברים י"ג ט"ו) "ודרשת וחקרת ושאל היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת" פי' אם אתה "דרשת" וחקרת "היטב" מקודם את הדרשה בחקירות, "והנה אמת" פי' אפי' כוונת לפשט האמת, רק מחמת "נכון הדבר" שהיה לך מקודם הכנה על הדבר הזה, "נעשתה התועבה הזאת" ר"ל, תדע שאין זה תורת אמת רק תועבה היא לפני ה', וסיים ואמר שעיקר אמירת התורה היא לאמר רק דברים שנשלח לו מן השמים, ולא יהרהר מקודם לאמר דרשות לפני העולם היושבים לפניו, אך באם ישפיע לו השי"ת משמי מרום איזה מחשבה טובה ורמז טוב על איזה פסוק בהתורה, יכול לומר הרמז הזה גם לפני בני אדם, עכדה"ק ודפח"ת. ולדעתי זה מרומז בפסוק שלפנינו: "זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר - "זאת חוקת התורה" כלומר זה הוא החוקה בענין אמירת תורה לפני בני אדם, "אשר צוה ה' לאמר" היינו לומר רק דברים אשר צוה אותו ה' בשעת ישיבתו אצל השולחן שנשפע לו משמי מרום, וזהו שפי' רש"י ז"ל: "אין לך רשות להרהר אחריה" שאסור להרהר ולחקור בחקירות כדי שיזדמן לפניו דרשה נאה להתפאר בפני אנשים בדרשותיו הנעימים, רק באם נשלח לו דיבורים מן השמים אזי יאמר, והוי כעין שכינה מדברת מתוך גרונו מחמת שלא היה לו שום הכנה להתורה.

דא גזירת אורייתא

במג"א (או"ח סי' תק"פ) מסופר בשמו של בעל התניא שבשנת ה' אלפים וד' לבריאת העולם נגזרה בצרפת גזירה על שריפת התלמוד, וביום ו' ערש"ק פר' חוקת ט' תמוז נשרפו בצרפת כ"ד קרונות מלאים כת"י של ספרי התלמוד, ושאלו הרבנים שהיו אז שאלת חלום לדעת מה זה ועל מה זה, הראו להם בחלום את הפסוק הראשון של פרשתן "זאת חוקת התורה" ואת דברי התרגום על פסוק זה "דא גזירת אורייתא", לרמז שהיה צפוי מראש שבשבוע של פרשת חוקת תצא הגזירה על התורה, אותו היום גזרו גזירת תענית וקבעוהו כיום צום לדורות אבל דרך קביעתו של יום הצום שונה מן המקובל שבדרך כלל קובעים תענית ציבור בכל שנה לפי ימות החודש, ואילו הפעם הזאת גמרו והחליטו שתענית זו תיקבע לא עפ"י ימות החודש, אלא שיהיו מתענין בכל שנה ביום ו' לפרשת חוקת, על האסון הנורא הזה חיבר המהר"ם מרוטנברג זצ"ל את הקינה המפורסמת "שאלי שרופה באש", ובספר מועד לכל חי לרבי חיים פלאג'י כותב שבעירו איזמיר לא היו הסוחרים יוצאים לעבודתם ביום ו' ערש"ק פר' חוקת.

לשון חכמים

לשון חכמים צדק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. אפשר לומר בדרך הלצה, דאיתא בגמרא (ביצה טז.) מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, שנאמר (תהלים פא, ה) כי חק הוא לישראל, ופריך מאי משמע דחוק לישנא דמזונא, שנאמר (משלי ל, ח) הטריפני לחם חקי, ורבים הם שניזונים מן התורה, חלף עבודתכם ותורתם רבו המפתים תורה ברבים, יש נאה אומר פשטים ונאה דורש רמזים, ודורש דמים לשאול אוכל לנפשו. וזהו **זאת חוקת התורה** מזונות התורה, כי בודאי לית לך שום דבר בעולם שלא נרמז בתורה, ואיה אפוא המקום שמרומז מזון בתורה, לזה גמר אומר **אשר צוה ה' לאמר**, היינו ללמד תורה ומוסר להזהיר ולצוות בטוב, ומהאמירה המה ניזונים, **וזאת** הוא **חקת** התורה, היינו מזונות של **התורה**, וקל להבין.

אור המאיר

פרפראות לחכמה

מצמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

זאת חוקת התורה. ופירש"י לפי שהשטן ואומות העולם מונין וכו'. וי"ל דהנה רשיז"ל פי' בשם ר' משה הדרשן הטעם פרה אדומה הוא כדי לכפר על חטא העגל והנה אמרו רז"ל כשקיבלו בני ישראל את התורה נעשו חירות ממלאך המות וחירות מן המלכיות וכשחטאו בעגל בטל החירות וחזרו להיות כבתחלה והשתא אם איתא דפרה אדומה היא כפרה על העגל הו"ל לחזור להיות חירות ממלאך המות ומאוה"ע אלא וודאי מוכח דלא כר' משה הדרשן והדרא קושיא לדוכתא מה טעם יש במצוות פרה אדומה והנה אם השטן הוא המלאך המות היה בא לבדו היינו יכולים לומר לו דהטעם של פרה אדומה הוא כדי לכפר על חטא העגל ואהני לן להיות חירות מן האוה"ע המלכיות ואם אוה"ע המשתעבדים בנו היו באים לבדם היינו יכולים לומר להם דאהני לן פרה אדומה להיות חירות ממלאך המות אבל השתא דהשטן ואוה"ע באים כאחד לשאול מה טעם יש בה אז אין לנו פתחון פה להשיב ולכן כתב בה חוקה.

(גן רוזה)

☆

במדרש אמר שלמה דרשתי וחקרתי על כל טעמי מצוות עד שמצאתי בהם טעם עד שהגעתי לפרשת פרה אדומה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. ולכאורה מ"ש דרשתי על כל טעמי מצוות היא כשפת יתר וצ"ב, ונל"פ דהנה באמת יש על פרה אדומה טעם כמ"ש רש"י בשם ר' משה הדרשן תבוא אמה ותקנח צואת בנה והיא לכפר על חטא העגל, אך אי נימא דמצות פרה אדומה עוד במרה נצטוו קודם חטא העגל דכתיב שם שם לו חוק ומשפט חוק זה פרה דהיא בלי טעם, אבל אי אשכחן איזה מצוה אחרת שהיא בלי טעם הוי מצי למימר דחוק קאי על אותו מצוה אבל פרה י"ל טעם לזה כדברי ר' משה הדרשן, לכן אמר שלמה המלך דרשתי וחקרתי אחרי כל טעמי המצוות ויש להם טעם ומוכח דחק קאי על מצות פרה אדומה, וע"כ דאין הטעם כדי לכפר על מעשה העגל.

(קהלת משה)

☆

עוד יתבאר דברי המדרש הנ"ל, דהנה באמת פרה אדומה יש לה טעם כדברי ר' משה הדרשן שבא לכפר על חטא העגל, אבל זה אינו שהרי על פרה אדומה נצטוו קודם חטא העגל כדאיתא בגמ' שם שם לו חוק ומשפט שנצטוו על פרה אדומה במרה, ואז עדיין לא עשו את העגל, וז"ש שלמה אמרתי אחכמה להבין טעמה של פרה אדומה כדברי ר' משה הדרשן לכפר על חטא העגל, אבל זה אינו כי רחוקה היא ממני, שנצטוו ע"ז זמן רחוק מחטא העגל.

(דברי מהרי"א)

☆

בגמרא בקש קהלת להיות כמשה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת. והוא תמוה. ויש לפרש לפי דברי המדרש ויקחו אליך לך אני מגלה טעמי פרה אבל לאחרים חוקה אמר שלמה על כל עמדתי ופרשה של פרה אדומה וכו' אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, ובספרים איתא רמז בפסוק ולקחו ל'טמא מ'עפר ש'רפת ה'חטאת ראשית תיבות "למשה" אמנם יתכן גם שזה הרמז ירמז על שלמה שאותיותיו ג"כ רמוזים בראשי תיבותיו אולם ההבדל ביניהם הוא שאותיות "למשה" רמוזים בר"ת ל'טמא מ'עפר ש'רפת ה'חטאת על הסדר ביושר משא"כ באותיות שלמה הרמוזים בר"ת שלא כסדרן. וזהו שאמרו בקש קהלת להיות כמשה היינו שרצה שגם אליו יתגלו טעמי פרה כי היה סבור דכמו שנרמזו בר"ת הללו אותיות למשה כך נרמזו בהם אותיות שלמה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת דרק אותיות למשה רמוזים בראשי תיבות ביושר משא"כ אותיות שלמה.

(בנין אריאל)

דורש טוב

זאת חקת התורה, איתא במדרש הדא היא דכתיב 'אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני', **וכשהיא רחוקה אז רחוקה ממני**. וקשה להבין הכונה בזה.

וי"ל לבאר דהנה מצינו דפרה אדומה חק נפלא שהוא מטהר טמאים ומטמא טהורים, **והקשה התוס'** מאי חוק הוא זה דלמא כך טבע פעולתה של פרה אדומה שמטמאה את הנוגע בה, אלא שטומאה זו טבע שלה שאין מחזקת אלא עד הערב, **ולכן שניהם - הן הטמא והן הכהן - טמאים עד הערב ואז מסתלקת עם כל טומאה שעליהם.**

וי"ל לתרץ קושיית תוס' דהרמב"ם פסק דאם אין לו ביום השביעי אפר פרה טובל בו ביום, ואם ימצא אפר פרה ביום ח' או ט' מזה וטהר מיד, ואין צריך להמתין עד הערב, אבל המזה טמא עד הערב והוא חק. **ולפי"ז** כשיש לו אפר פרה ביום ז' אין כאן חק וכקושיית תוס' דשניהם טמאים עד הערב. **רק כשאין כאן אפר פרה ביום ז' והזה ביום ח' או ט' אז הוא נראה בחוש שאופן פעולתה הוא חק בלא טעם.**

וזהו שאמר המדרש 'אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני' היינו **כשאין כאן אפר בו ביום אלא רחוק ממנו האפר או רחוקה ממני הטעם של פרה אדומה:**

חתם סופר

וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מִדְבַּר צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם: (פרק כ פסוק א)

וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מִדְבַּר צִן. הָעֵדָה, עֵדָה שְׁלֵמָה, שֶׁכְּבָר מֵתוּ מֵתֵי מִדְבָּר וְאֵלּוּ פְּרִשׁוּ לַחַיִּים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְכֵן דַּעַת רַבִּי אַבְרָהָם. וְאִם כֵּן מָה צֹּרֶךְ לְהַזְכִּיר כֵּן בְּבוֹאָם אַחֲרֵי כֵן אֶל הֹר הָהָר (פסוק כב). וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר, כִּי הִזְכִּיר זֶה בַּעֲבוּר כִּי יָצָא אֱדוֹם לְהִלָּחֵם בָּם הִזְכִּיר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא נִפְקַד מֵהֶם אִישׁ בְּבוֹאָם מֵעִיר אֱדוֹם. וְאֵינוֹ נָכוֹן, כִּי יִשְׂרָאֵל נָטוּ מֵעָלָיו וְלֹא נִלְחָם בָּם כְּלָל[א].

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי[ב] כִּי מִנְהַג הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר כֵּן בְּמָקוֹם הַתְּלוּנוֹת, וַיָּבֹאוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר סִין אֲשֶׁר בֵּין אֵלִים וּבֵין סִינַי (שמות טז א), וַיִּסְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַסָּעֵיהֶם וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים (שם יז א), יוֹדִיעֲנוּ הַכָּתוּב כִּי הָיוּ כָּלָם בַּתְּלוּנָה, וְכֵן וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם (לעיל יד א), וַיָּלִינוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת (שם יז ו). וְאָמַר כֵּן בְּבוֹאָם אֶל הֹר הָהָר, לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיוּ כֻּלָּם בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן קָדוֹשׁ ה', כְּמוֹ שֶׁאָמַר וַיִּבְכּוּ אֶת אַהֲרֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' (פסוק כט), וְאָמַר לְעֵינֵי כָּל הָעֵדָה (פסוק כז). וּבְמִדְבַּר סִינַי רַבָּה (יט ט) רָאִיתִי שֶׁהִזְכִּיר הַלָּשׁוֹן הַזֶּה עֵדָה שְׁלֵמָה וְכוּ' בַּכָּתוּב הַשֵּׁנִי בְּהֹר הָהָר בִּלְבַד, כִּי הָרִאשׁוֹן מִפְּנֵי הַתְּלוּנָה נֶאֱמַר כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי:

מעשה חש"ב

א תמצית הדברים: נאמרה שני פעמים בפרשתן 'כל העדה'. א' כאן, 'ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צין וגו'. ב' לקמן פסוק כב, 'ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל 'כל העדה' הר ההר'. וברש"י ובאבן עזרא מפרשים בשני המקומות 'כל העדה', עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים.

וצ"ב שהרי בשני המקומות מיירי משנה הארבעים שהיו במדבר, דכאן מיירי בחודש ניסן, ושם מיירי שבאו להר ההר ושם נפטר אהרן שהיה בראש חודש אב [או שבאו קצת קודם להר ההר]. וא"כ למה הוצרך שוב לומר 'כל העדה' עדה השלמה, ע"ז מתרץ האבן עזרא שכיון שנזכר בין שני פסוקים אלו שיצא אדום להלחם עם ישראל, לכן הוזכר הכתוב לומר עוה"פ שלא נפקד מהם איש בבואם מעיר אדום. והוקשה רבינו ע"ז 'ואינו נכון', כי ישראל נטו מעליו ולא נלחמו כלל, א"כ לא הוצרך לומר שוב כל העדה ולומר שלא נפקד מהם איש.

ב הנה לפרש 'כל העדה' – עדה השלמה, הרי היא על דרך הדרש, והכלל שכל מקום שלפי פשוטו של מקרא הרי היא מיותר אז דורשים ע"ד הדרש. ולכן מפרש רבינו שני הפעמים שנאמר 'כל העדה' על דרך הפשט, ואינם מיותרים, לכן אינו דורש הדרש כל העדה – עדה השלמה.

'כל העדה' הנאמר כאן קמ"ל, שכל ישראל השתתפו בתלונה של 'ולו גועגנו בגוע אחינו'. 'וכל העדה' השני הנאמר בפסוק כב קמ"ל שכל העדה באו להר ההר לצורך הספדו של אהרן קדוש ה', וראיה לזה שכל העדה השתתפו בהספדו של אהרן שהרי מפורש בכתוב שעשו כן, כמו שנאמר (שם בפסוק כט) 'ויבכו את אהרן כל בית ישראל', ונאמר שם (פסוק כז) 'לעיני כל העדה', אך מכל מקום 'כל העדה' הנאמר כשבאו להר ההר אינו מיותר, שקמ"ל הכתוב שבאו כולם להר ההר לצורך הספדו של אהרן, ואח"כ מספרת הכתוב שבאמת כל העדה הספידו את אהרן. ולכן על דרך הפשט אין צריך להדרש כל העדה – עדה שלמה. אלא שניהם צריכים לגופו.

ג המדרש מפרש כל העדה הנאמר כאן על דרך הפשט, שכולם השתתפו בתלונה. וכיון שאינו מיותר אינו דורש הדרש 'עדה השלמה', אבל הכתוב ויבואו בני ישראל כל העדה הר ההר, הרי היא כבר מיותר, שכדאי להשמיענו שכל העדה היו בהספדו של אהרן קדוש ה', הרי זה נאמר מפורש בכתוב (שם בפסוק כט) 'ויבכו את אהרן כל בית ישראל', וכן נאמר שם (פסוק כז) 'לעיני כל העדה', א"כ שפיר מיותר כל העדה הנאמר בפסוק כב, לכן מפרש על דרך הדרש 'עדה השלמה'.

ולפי"ז אפשר לומר שלפירוש רבינו 'ויבאו בני ישראל כל העדה הר ההר' שבאו להספיד, נמצא כשהם הגיעו להר ההר כבר ידעו שאהרן נפטר, ובאו לצורך הספדו. משא"כ לפי המדרש שמפרש 'עדה השלמה', אפשר לומר כשהם הגיעו להר ההר עדיין לא נפטר אהרן, שהם הגיעו עוד לפני ראש חודש אב יום פטירת אהרן, ולכן מיותר 'כל העדה', לכן מפרש המדרש על דרך הדרש 'עדה השלמה'. וזה שהספידו כל העדה נאמר שם להדיא בפסוק כז ובפסוק כט.

תמצית	'ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צין'	'ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל העדה הר ההר'
רש"י ואבן עזרא	עדה השלמה	עדה השלמה
רבינו	שכולם השתתפו בתלונה	שכולם באו לצורך ההספד
מדרש	שכולם השתתפו בתלונה	עדה השלמה

וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם: (שם)

...וַטַּעַם 'וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ' לוֹמַר, כִּי כַּאֲשֶׁר נִכְנְסוּ בְּמִדְבַּר צִן עַד קָדֵשׁ, מֵתָה מִרְיָם. וְטַעַם רַבִּי אַבְרָהָם שֶׁאָמַר בַּעֲבוּר שֶׁיָּשְׁבוּ שָׁם יָמִים רַבִּים, כִּי בֵּן פָּתוּב כִּי קָדֵשׁ אֲשֶׁר פָּתוּב בּוֹ 'וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם', הוּא קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ, וְהוּא בְּמִדְבַּר פָּארָן. וּמִשָּׁם נִשְׁתַּלְּחוּ הַמְרַגְּלִים בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִיָּה, וְשָׁם חָזְרוּ. אֲבָל קָדֵשׁ זֶה הוּא בְּמִדְבַּר צִן, וּבָאוּ שָׁם בְּשָׁנַת הָאַרְבָּעִים, וְשָׁם מֵתָה מִרְיָם וּמִקְּרָאוֹת מְפֹרָשִׁים הֵם[ה]:

וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם:
(פרק כ פסוק כו)

וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו. הֵם בִּגְדֵי כְהֻנָּה גְּדוֹלָה שֶׁנִּתְרַבְּה בָּהֶם עַתָּה אֶלְעָזָר בְּנוֹ. וְהַקָּרוֹב כִּי כַּאֲשֶׁר יָרַד אַהֲרֹן מֵעֲשׂוֹת הַתָּמִיד וְהַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת וְהֶעֱלָה הַנֵּרוֹת הֶעֱלָה אוֹתוֹ אֶל הֹר הָהָר כְּשֶׁהָיָה לָבוּשׁ בִּגְדֵי כְהֻנָּה וְהִפְשִׁיט אוֹתָם[ו].

מעשה חש"ב

ד דעת האבן עזרא שמה שנאמר כאן 'וישב העם בקדש' הרי הוא אותו 'קדש' הנאמר בפרשת דברים 'ותשבו בקדש ימים רבים'. אמנם דעת רבינו שהיו שני מקומות שהיו נקראים 'קדש', והנאמר כאן היה במדבר צין, ושם מתה מרים, ובאו לשם בשנת הארבעים, והנאמר בחומש דברים היה במדבר פארן שמשם נשתלחו המרגלים.

והנה על הכתוב ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם (דברים א מו), כתב רש"י "תשע עשרה שנה, שנאמר כימים אשר ישבתם בשאר המסעות, והם היו שלשים ושמונה שנה, תשע עשרה מהם עשו בקדש, ותשע עשרה שנה הולכים ומטורפים וחזרו לקדש וכו'". ומשמע מלשון רש"י שבתחילה ישבו תשע עשרה שנה בקדש, ואח"כ נסעו תשע עשרה שנה ממקום למקום.

אמנם באור החיים הקדוש פרשת שלח (פרק יד פסוק כה) עה"כ 'והעמלקי והכנעני יושב בעמק מחר' מבואר להיפך שקודם נסעו ממקום למקום ואח"כ ישבו בקדש ימים רבים וזה לשונו "ויש צד לומר שישבו שם כל הזמן ההוא, לזה אמר והעמלקי וגו' פירוש ואינם יכולים להתעכב במקום זה שאתם עלולים ליפול לפניהם, על דרך אומרם השטן מקטרג בשעת הסכנה, לזה מחר פנו וגו', והגם שמצאנו שישבו אחר כך שם ימים רבים ואמרו ז"ל תשע עשרה שנה, זה היה בחזרה, שאז כבר נתצמצם והקטן העון אשר לא כן קודם".

העולה מהאימורין שלפי רש"י התעכבו תשע עשרה שנה בתחילה בקדש, ולפי האוה"ח הק' התעכבו תשע שערה שנה בקדש בסוף.

ולפי"ז אפשר לומר שדעת האבן עזרא שהקדש הנאמר כאן שהיו בשנת הארבעים הרי הוא אותו קדש שישבו שם ימים רבים יסבור כמו שכתב האוה"ח הק', שמה שנאמר 'וישבו שם ימים רבים' היו בסוף. ואילו רבינו הסובר שהיו שני מקומות 'קדש', יפרש כמו רש"י שקודם ישבו ימים רבים בקדש, ואח"כ נסעו לשאר המקומות, ובסוף שנת ארבעים הגיעו לקדש שבמדבר צין.

ה מבואר בדברי רבינו שמסתבר לומר, שאהרן הכהן ביומו האחרון עלי האדמות, עוד הקריב קרבן תמיד והקטיר הקטורת, והעלה הנרות. ורק אח"כ העלה אותו משה אל הר ההר. ואפשר לבאר מהיכן מסתבר לומר כן, בהקדם מה שכתב רבינו (פרשת בהעלותך פרק ח פסוק ג) עה"כ ויעש כן אהרן "לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו, אע"פ שהמצוה כשרה בבניו וכו', אבל היה הוא מזדרז במצוה הגדולה הזאת, הרומזת לדבר עליון וסוד נשגב". עכ"ל.

הרי מבואר בדברי רבינו שאהרן הכהן היה מזדרז במצוה זו והדליק כל ימיו, א"כ מסתבר לומר שגם ביומו האחרון נהג כמו שנהג בכל ימי חייו, ועשה כל העבודות.

עוד אפשר לומר דלכן מסתבר שרק אחרי שעשה אהרן את כל העבודות של הכהן גדול, העלהו על הר ההר, מכיון דמיד אחרי פטירתו של אהרן הכהן, אלעזר בנו נהיה כהן גדול, והוא היה צריך להשלים העבודות של הכהן גדול.

נמצא שהיה צריך לעשותו כשהיה אונן. ואע"פ שע"פ הלכה כהן גדול מקריב כשהוא אונן, מ"מ לא רצה משה רבינו שיצטרך לעבוד עבודתו כשהוא אונן, ובפרט עבודתו הראשונה ככהן גדול, כשהוא אונן. לכן קודם עשה אהרן הכהן את כל עבודת כהן גדול, ואח"כ העלהו, ורק למחר עשה אלעזר הכהן את העבודות כהן גדול, דאז כבר אינו אונן, שהרי אונן הוא רק ביום הקבורה.

ואולי אפשר לחזק תירוץ זה, ולומר דזה שכה"ג מקריב כשהוא אונן הוא רק אם אירע שנעשה אונן, כמו בנדב ואבוהו שמתו פתאום, ואהרן הכהן הצריך להמשיך לעשות העבודה. אבל לכתחילה לגרום שכהן גדול יקריב כשהוא אונן אסור. כעין מה שמצאנו בירושלמי (פ"ב סנהדרין ה"א) דנחלקו התנאים האם מותר לכהן גדול להקריב לכתחילה כשהוא אונן, עיי"ש. ולכן מסתבר לומר כמו שכתב רבינו שרק אחר שאהרן הכהן גמר את כל עבודתו של אותו היום, העלהו אל הר ההר.

ענין נפילת אפים אחר התפילה (ב)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בגליון שבוע העבר, פרשת קרח, התחלנו לבאר מה שאנו נוהגין לעשות סדר נפילת אפים בכל יום אחר התפלה, ולכמה ראשונים המקור לזה הוא בפרשת קרח, וכעת נמשיך בס"ד לבאר אופן נפילת אפים והמסתעף לזה.

הנה, במס' מגילה (דף כב:) איתא: "תנו רבנן קידה על אפים שנאמר ותקד בת שבע אפים ארץ, כריעה על ברכים וכן הוא אומר מכרוע על ברכיו, השתחואה זו פישוט ידים ורגלים שנאמר הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה", עי"ש.

וב'מהרש"א' שם ביאור: "אין ספק כי כל אחד מהג' חלוקות היו על כל פנים באפים דבכולן כתיב אפים, והכריעה דבר נוסף על הקידה, כי הקידה אינו רק שמשתטח פניו לארץ ולא גופו כפירוש רש"י פרק החליל, והכריעה היא דבר נוסף שנשתטח פניו לארץ וגם רגליו בכריעה על הארץ אבל לא שאר הגוף, נוסף עליו השתחוואה שהוא משתטח פניו לארץ וגם רגליו בכריעה וגם גופו לארץ וזו היא פישוט ידים ורגלים, וכל זה מוכח מתוך הכתובים דמצינו בכל המקרא קידה קודם השתחואה, וכן הכריעה קודם השתחויה שנאמר כורעים ומשתחוים להמן וגו' וכל זה מוכח מתוך המקראות בכתוב, ולא נקט הני קראי אלא לסימן בעלמא דבקידה כתיב אפים, ובכריעה ברך, ובהשתחואה ארצה", עי"ש.

ויסוד דבריו מבואר ב'חידושי מהר"י מיגאש' (שבועות טז:): "תנו רבנן קידה על אפים פירוש בלי שישים ברכיו וזרועותיו על הארץ אלא כשהוא עומד על רגליו שוחה פניו עד שמגיע לארץ, וכן הוא אומר מלכים (א' א, לא) ותקד בת שבע אפים ארצה, כלומר לא היה כל גופה על הארץ אלא פניה בלבד, כריעה על ברכים שכורע את ברכיו ושוחה פניו עד שמגיע לארץ, השתחואה זה פישוט ידים ורגלים על הארץ וכן הוא אומר הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה, פירוש דמשמע שהגוף כולו מתפשט על הארץ", עי"ש.

ומבואר שם בגמ': "אמר רב חייא בר אבין חזינא להו לאביי ורבא דמצלי אצלוויי", וברש"י ביאור שם: "דנפלו על צידיהן ולא נופלין על פניהן ממש לפי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו, כמבואר שם בגמ' דאדם חשוב אין רשאי ליפול על פניו", עי"ש. וב'רא"ש' (סימן ד') כתב: "משמע מתוך דברי האלפסי שחיבר אלו המימרות יחד, דס"ל דהא דמצלי אצלויי היינו משום ההיא דר' אלעזר דאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו, ואין הטעם כן דהא הטעם דמייתי לה בשמעתין ובפרק אין עומדין בתר הך ברייתא דקידה על אפים השתחואה זו פשוט ידים ורגלים, ומשמע דאתא רב חייא בריה דרב הונא לאשמועינן אע"ג דמן התורה אין השתחואה אסורה על הרצפה אלא בפשוט ידים ורגלים, מדרבנן אסור אף בלא פשוט ידים ורגלים ולהכי הוו מצלי אביי ורבא וכן כתבו בשם רב

האי גאון דטעמא דמצלי אצלויי שלא יהא נראה כמשתחוה", עי"ש.

ונחלקו הראשונים מהו הפירש דהי' מטין על צדו: דב'הרמב"ם' (תפילה פ"ה הי"ד) מבואר שבשעה שהשתטחו על הרצפה בפישוט ידים ורגלים היו מטים את ראשם לצד שלא יהיו פניהם כנגד הרצפה, וכן הוא לשון הרמב"ם: "אבל מטה פניו מעט ואינו כובש אותן בקרקע", עי"ש, וכן כתב ה'ערוך' (ערך צל ד') שלא היו טחים פניהם בקרקע אלא מטין על הצד, אולם ב'ריטב"א' פירש וז"ל: "פי' אדר' אלעזר קאי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו, ולפי' אביי ורבא לא היו נופלים על פניהם בארץ דמתעטף ומסתיר פניו בארץ, זהו עיקר נפילת אפים שאינו לא קידה ולא פישוט ידים ורגלים כדמוכח לעיל בהדיא אלא אצלו אצלויי במקומם כמו שאנו עושים היום", עי"ש מה שמביא ממס' ברכות, דהיינו דליכא נפילה בכלל על הארץ אלא כמו שאנו עושים היום כדלהלן, ועי' בב"י דהאריך בביאור השיטות, ועי"ש מה שהעתיק משו"ת הריב"ש (סימן תי"ב).

וב'שולחן ערוך' (סי' קל"א סעי' ב') כתוב המחבר בזה"ל: "כשנופל על פניו נהגו להטות על צד שמאל". ובפשטות היינו כמבואר בגמ' דאביי ורבא הי' מטין על צידיהן, אבל לכאורה כיון דבימינו אין נופלין על הפנים רק על היד, וא"כ לכאורה אמאי צריכין להטות, וב'ביאור הלכה' ביאר בקוצר: "דענין ההטיה הוא משום דבימיהם היו נוהגים ליפול על פניהם ארצה על הרצפה, משום הכי היו צריכים מדינא להטות על אחד מהצדדין שלא יהא נראה שמשתחוה לאבן משכית שהוא אסור מן התורה, וכמו שכתוב כל זה לקמן בסעיף ח' בהג"ה, ומשום הכי גם אנו נוהגים להטות בנפילת אפים", עי"ש.

ועי' ב'שו"ע הרב' (סעי' א') מה שביאר באריכות: "ועיקר נפילת אפים שנהגו בה בימי הראשונים היא ליפול על פניו ארצה אפילו שלא בפישוט ידים ורגלים (ואפילו יושב על הארץ ונופל על פניו ארצה), ואדם חשוב אינו רשאי ליפול על פניו בענין זה בפני הציבור כשמתפלל על הציבור אם אין הצבור נופלים כך כמוהו, אלא א"כ הוא בטוח במעשיו שיענה כיהושע בן נון וכו', לפי שאם לא יענה מיד יהרהרו הצבור לומר שאינו הגון ואינו ראוי ליענות, וכן כל אדם אסור ליפול על פניו ארצה ע"ג רצפת אבנים, אפילו שלא בפישוט ידים ורגלים, גזירה משום השתחוואה בפישוט ידים ורגלים שהיא אסורה מן התורה, ולוקין עליו משום ואבן משכית לא תתנו וגו', ואם אינו מדביק פניו בקרקע אלא מטה על צידו מותר אפילו לאדם חשוב בפני הצבור, ואפילו ע"ג רצפת אבנים שלא בפישוט ידים ורגלים כמו שיתבאר, ועכשיו שלא נהגו ליפול על פניהם ממש אלא בהטיית הראש וכיסוי הפנים בלבד לא שייך כל זה", עי"ש.

וב'ערוך השלחן' (סי' קל"א סעי' ד') כתב: "עיקר נפילת אפים הוא בפישוט ידים ורגלים בפנים שטוחות על הארץ כדרך שאנו עושין ביום הכיפורים, וזה לשון הרמב"ם סוף פ"ה מתפלה: 'השתחויה כיצד וכו' יושב לארץ ונופל על פניו ארצה ומתחנן בכל התחנונים שירצה, כריעה האמורה בכל מקום על ברכים, קידה על אפים השתחויה זה פישוט ידים ורגלים עד שנמצא מוטל על פניו ארצה, וכשהוא עושה נפילת פנים אחר תפלה יש מי שהוא עושה קידה ויש מי שהוא עושה השתחויה, ואסור לעשות השתחויה על אבנים אלא בבית המקדש ואין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא א"כ הוא יודע בעצמו שהוא צדיק כיהושע, אבל מטה פניו מעט ואינו כובש אותו בקרקע' וכו', עכ"ל, והטעם שאינו רשאי ליפול על פניו אלא א"כ הוא צדיק כיהושע מפירוש רש"י (מגילה כב:) מתבאר כדי שלא יתבזה אם לא יהיה נענה תיכף, וכן מבואר מהרי"ף והרמב"ם וכן משמע מירושלמי בפ"ב דתענית (ה"ו) שאומר דדוקא בציבור אין לו לעשות כן אבל ביחידות מותר, ע"ש, ולטעם זה אתי שפיר דביחיד ליכא חשש זה שאין הכל יודעין, וזהו הטעם שאמרו שם בגמרא דאביי ורבא כדנפלו על אפייהו אצלו אצלויי כלומר הטו על צדיהן מעט כמו שהמנהג אצלינו ולא נפלו על הקרקע, ולפ"ז אנחנו בודאי איננו כדאים ליפול בפנינו על הקרקע וכן המנהג הפשוט", עי"ש.

המשך המאמר בגליון שבוע הבא בעז"ה

◆ פרק חמישי ◆

משנה א'

בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא כו' ליתן שכר טוב לצדיקים. תפ"ל בהקדם מה שכתב בנועם מגדים (פתיחת הספר) להוכיח שהמחשבה הוא כמעשה, על פי מה דאיתא בזמ' שבת (דף קיט:) מנין שהדיבור כמעשה שנאמר (תהלים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו. והנה ממרו חז"ל (רמב"ם השגה לב.) ברחשית נמי מאמר הוא, וכתבו המפרשים (מה"ק פ"ג ס"ד) דמשום הכי לא כתיב בה לשון ויאמר, שלא היה מאמר בפירוש אלא במחשבה, ולכן תרגם יונתן על תיבת ברחשית, בחוכמא. ומעתה כיון שמאמר הראשון בבריאת העולם היתה במחשבה, ממנו נלמד נמי שהמחשבה כמעשה, עכ"ד. ובזה יובן הא דאי' בגמרא (קידושין לט:) מחשבה טובה הקב"ה מזרפה למעשה דכיון שהמחשבה כמעשה, לכן יש תשלומי שכר אף על המחשבה טובה.

ובזה ביאור המשנה, בעשרה מאמרות נברא העולם, והיינו משום דברחשית נמי נחשב למאמר, ופריך ומה תלמוד לומר, פי' למה צריך למשוך עשרה מאמרות וברחשית נמי מאמר הוא, והלא בשמ"ר אחד יכול להבראות היינו במאמרות המפורשות, ולמה מושך ברחשית למאמר אף שלא היתה רק במחשבה, ומשיב ואומר כדי ליתן שכר טוב לצדיקים, פי' שעל ידי שברחשית נחשב למאמר ממנו נלמד שהמחשבה כמעשה, ומחשבה טובה הקב"ה מזרפה למעשה, ועל כן יש שכר טוב לצדיקים על המחשבה טובה כמעשה.

משנה ד

עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועל הים. יש לבקר על המשנה דלעיל דקתני עשרה נסיונות ונתנה אבהרם אבינו עליו השלום ועמד בכולם, דהבקדם מה דאיתא בזמדרש (שוחר טוב מזמור קיט) הובא ברש"י (פ' וירא) שהתפאר הקב"ה באברהם, כשאמרתי לו (ברחשית כב ב) קח נא את בנך וכו' והעלהו שם לעולה, היה לו להשיב תחומל תמרת לי (ברחשית כא יג) כי בייצחק יקרא לך זרע, ועכשיו אתה אומר לי והעלהו לעולה, ולא השיב כלל רק מזדרז למצותי, ע"כ.

וכתב על זה ג"ז זללה"ה בייסורי מסה (פ' וירא) שזהו זכות גדול לאברהם שלא הרהר כלל אחר הקב"ה ולא הקשה כלום, ועל זה הקב"ה משלם לו מדה כנגד מדה, שבשעה שאין לישראל זכות, והמקטרגים מקשים קושיות על ישראל למה עושין כך וכך, משיב להם הקב"ה והלא אברהם אביהם היה לו להקשות עלי ולא הקשה כלום, על כן הדין נותן שבמדה זו תתנהג עם בניו להטיב להם ולא להקשות עליהם כלל, עכ"ד.

ובזה ביאר ג"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (רמב"ם השגה פרק ג) מאמר המדרש (ב"ר פנ"ה ס"ח) בשכר שבקש אברהם אבינו עני עולה, זכה להבקע היס לפני בני ישראל, שנאמר (ברחשית כב ג) ויבקע עצי עולה, ונאמר להלן (שמות יד כא) ויבקעו המים. כי מצינו במדרש (ילקוט בשלח רמז רל"ד) שהיס קטרג מה נשתנו אלו מאלו כו', אם כן היה קושיא על ישראל, ממנ זכות אברהם אבינו ע"ה במעשה העקידה שגם הוא לא הקשה כלום על הש"ת, עמד להם להושיעם בהבקעו מבלי שיקשה עליהם דבר, עכ"ד.

ובזה יתבאר שייכות המשניות, עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם, וגם בזמן שהיה לו להשיב ולהרהר, בכל זאת המריס ולא הקשה כלום וקיים בתמימות רצון ה', ובשכר זאת שילם הקב"ה לזרעו ועשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועל היס, ולא קיבל שום טענות המקטרגים מה נשתנו אלו מאלו, מדה כנגד מדה בשביל שאברהם לא היה לו שום טענה והרהור אחרי מדותיו של מקום ית"ש.

משנה ה

ולא נראה זבוב בבית המטבחים, ולא אירע קרי לבהן גדול ביום הכפורים, ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה, ולא נצחה הרוח את עמוד העשן, ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. יש לעיין מאי שנא משאר הנסים, ולפ"ל בהקדם מה שכתב ג"ז זללה"ה בייסורי פיס

(תוכחת מוסר לוח יג) לפרש הכתוב (דברים ח ט) ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה, על פי הידוע (תיקו"ז דף ל:) כי מכח הפגם בחוש ברית קודש נחסר שפע פרנסה. לפיכך יש"ת על ידמתן הקודם היה מקום לנוס להנגל מחטא זה, כי מצוער בזוה"ק (תרומה דף קל.) כי העשן של טימרים ופדרים המתאכלים בלילה, שהיה מתעקם והולך לצד צפון, היה מעכב הסטרא אחרא מלהחטיא עי"ש, וממילא היה שם נתרן יש"ת פרנסה מרובה. וזה שאמר הכתוב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, והטעם, כי לא תחסר כ"ל בה, שפע לא תגרש פגם ומסרון במדת יסוד הנקרא כל (זוהר ברעשית יו.), עכ"ד. (וע"ע ביעטד לב פ' עקב).

והנה כתב החיד"א (מדבר קדמות מערכת פ אות ה) שעל ידי פגם הברית מ"ו, שולטת הקליפה הנקרא זבוב.

ובזה יתבאר המשנה, לא נראה זב"ז בבית המטבחים, היינו קליפה הנקרא זבוב, מחמת שלא מירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים, שלא מירע לו מכשול בפגם הברית מ"ו, וזה היה מחמת שלא כבו גחמים מם של עני המערכה ולא נשאה הרוח את עמוד העשן, שלא היתה מתעקם והולך לצד צפון, ומומו עשן היה מעכב את הסטרא אחרא מלהחטיא.

וזהו ולא נמנע פסול בעומר ובשתי הלחם, כי על ידי העומר ושתי הלחם נמשך פרנסה לבני ישראל, כדאיתא בגמרא (רמב"ם פרה טז.) אמר הקב"ה הביאו לי עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואות שבשדה, הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן. וכן כיון שעמוד העשן היה מעכב הסטרא אחרא מלהחטיא, נשארו ישראל בקדושתן והיו ראויים לפרנסה בהרחבה, לכן לא נמנע פסול בעומר ובשתי הלחם.

*

ולא נראה זבוב בבית המטבחים. יל"פ בהקדם מה שכתב מ"ו זללה"ה בישמח משה (פ' ויקרא) לבאר ענין הקרבנות, כדי שהמוטעם ישים אל לבו מה זה שבשביל שחטאתי יאחט תמורתי הבעל חי ויזרק על גג חמש בכפו, והתירוץ לזה כי כן רצוי שיתעבד הפחות להגבוה, ואם יעלה זאת על לבו אזי יתעורר ללמוד קל וחומר, ומה אחי לנגד המלך שלא ברצו ולא גמלו כל טוב יאבד מן העולם עבורו, על אחת כמה וכמה לנגד מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהמלך כנגדו הוא כאפס וכאין, ועוד שגמלני כל טוב ברחמי וחסדי ופרנסני, ובכל עת ובכל רגע משגיח עלי ונותן לי שפע חיים, בודאי רצוי שיתעבד האדם הפחות לשמו הנכבד, עכ"ד. (וע"ע ביישמח משה פ' נו).

והנה אימא בגמרא (סנהדרין לח.) מפני מה נברא האדם בערב שבת, שאם תזדווג דעתו עליו יאומר לו יתוש קדמך במעשה ברחשית.

ולפי זה י"ל הכוונה בחומרו, ולא נראה זבוב בבית המטבחים, פי' שלא היה צריך להזכיר את הזבוב לומר לבני אדם יתוש קדמך כדי שיאמרו עונה ובשפלות, כי בבית המטבחים למדו מהקרבת הקרבנות מוסר השכל שיתעבד הפחות לנכבד, וזה השפיע בלבם רוח טהרה של עונה ושפלות הרוח.

משנה ז

ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. י"ל בדרך נחות, על פי דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' ויקרא עמוד סד) על מאמרם (שבת קיג:) אם הרשעים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם הרשעים כבני אדם אנו כחמורים, הכוונה כי בשם נכיר ונדע שמעלת הרשעים כמלאכי עליון, ואין לנו לזוז מדבריהם, אז אנו בגדר בני אדם, אבל אם נבא להרהר ולומר כי אף הרשעים הינו בני אדם ואנו יכולים לחלוק עליהם, אז אנו בגדר חמורים, כי אז אין קיום לכל המורה שהוא על פי המסורה בידינו דור אחר דור עד משה רבינו ע"ה שקיבל תורה מסיני מפי הגבורה, עכ"ד.

וזה מלמדינו התנא חורת חיים למשכיל, שהחכם חומר על רשעון פי' כל אחד מן הרשעונים, הוא רשעון, ואלילה לנו לזוז מדבריו הקדושים, ועל אחרון פי' אחד מן האחרונים החולק על דברי הרשעונים, זה הינו שלא אחרון.

*

עוד נ"ל על פי מה שכתבו בספה"ק (עבודת ישראל פ' שופטים) דרך העבודה, שצריך שיהיה לאדם שתי עינים, הא' להסתכל בגדלות הבורא ית"ש שאר ברא השמים ושמי השמים וכל צבאם, ומכולם עיקר רצונו יתברך בעבודת האדם ועבדה לה' מנחתו, והב' להסתכל ולהתבונן בשפלות עצמו, אין הוא קרוץ מחומר טפה סרוחה. אמנם אם יחשוב האדם תמיד בשפלותו שהוא אין ואפס, יוכל לבא לידי עצבות ומרה שחורה ח"ו, שיתמרמר כל כך עד שלא יחמין שהש"ת שומע תפלתו, ואם כן למה יתפלל בחנם, ולא זו הדרך לעבודת הש"ת, ולכן צריך לחשוב מקודם גדלות הבורא, ומזה יבוא לו שמחה רבה והשתוקקות לגשת

על הקודם ולהתקרב אל ה', ואחר כך יחשוב שפלות עצמו, וכפופן זה יתחזק בעבודת ה', ויתלהב לבבו בקרבו להתקרב אל ה' בתשובה עזה בלב ונפש תפילה.

והנה ענין במדרש (שמו"ר פט"ו ס"ק) הקב"ה נקרע רשעו שנאמר (ישעיה מד ו) אני ראשון. והלדס נקרע אחרון (סנהדרין לח.), על שם שנצרע באחרונה לאחר גדילת כל מעשה נרשעית.

וזה יש לרמז בדברי המשנה, ואומר היינו שהוא מתבונן, על ראשון בגדלות הבורא יע"ש הנקרע ראשון, ראשון, ועל אחרון היינו בשפלות הלדס שנצרע אחרון, הוא מתבונן אחרון, וזה מתעורר לעבודתו ולהשבתו יע"ש בכל לבב ובכל נפש.

משנה יב

מהיר לשמוע ומהיר לאבד יצא שכרו בהפסדו. נ"פ על פי דברי כ"ק מרן דוי"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' מפקדים עמוד קע) בביאור הגמרא (מועד קטן טז:) מכמות בחוץ תרוצה (משלי ו כ), אמר רבא, כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ. הכוונה, כי העוסק בתורה כל מעשיו הם משמים על דרך התורה, וזהו כל העוסק בתורה מבפנים בהיותו בבית המדרש, תורתו מכרזת עליו מבחוץ, שגם בלכתו בחוץ בשווקים וברחובות, ניכר התנהגותו לעין כל שלמד תורה, כי מעשיו הן מצויינים על פי התורה, עכ"ד.

וזהו מהיר לשמוע ומהיר לאבד, נ"פ אמר מהיר לשכו"ת, שאין הכוונה על שכחת דברי התורה, אלא הכוונה על הקדושה אשר קפץ בהיותו בבית המדרש, שהם הוא מהיר לאבד את הקדושה ותוית הפנימיות של התורה, ואינו נכר על התנהגותו מבחוץ, אז לפ שם עדיין הוא זוכר מה שלמד, מכל מקום יש שכרו בהפסידו, כי תכלית לימוד התורה שיבואהו התלמוד לידי מעשה, ובלא זה מתחלל שם שמים על ידו ח"ו.

משנה יג

ארבע מדות בנותני צדקה. יש לפרש הסמיכות של המשנה הקודמת, קשה לשמוע ומהיר לאבד. והוא על פי מה שהביא המגן אברהם בקונטרס שמן משחה (פ' נרשמים) לפרש הפסוק (דברים כו יג) לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי, דאיתא בגמרא (הוריות יג.) האוכל ממה שאכל עכבר משכח תלמודו, עוד אמרו (דב"ר פ"ג ס"ג) מי שאינו נותן מעשרות כראוי עכברים בחיים ואוכלים תבואתו. וזהו לא עברתי ממצותיך, שנתתי מעשר כראוי, ומכח זה ולא שכחתי מה שלמדתי, כי לא היו העכברים אוכלים התבואה, עכ"ד.

והנה כתבו בתוס' בפמ' תענית (דף ט. ד"ה עשר) בשם הספרי, עשר תעשר את כל תבואת זרעך, כל לרבות פרקמטיא וכל דבר שמרויח בו, דהיינו מעשר כספים, עיי"ש.

ובזה יתפרש שייכות המשניות, שהמנע את זה ללמדינו סיבת הדבר שנמנע שכחת התורה בתלמידים, ולזה הסמיך את המשנה מרבע מדות בנותני לדקה, שהעושה על המעכב הלדקה ומעשרות לעשרו שהעכברים יורדים נחלתו, וזה גורם שיהיה מהיר לאבד.

*

יתן ויתנו אחרים חסיד. יש להבין לשון מדת חסידות יש כאן, הלא זהו מעיקר הדין שכל ישראל יתנו לדקה, וכדלימנע בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ח ס"ק) כל אדם חייב ליתן לדקה, אפילו עני המתפרנס מן הלדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו.

וי"ל על פי מה שהביא מ"ז זללה"ה בייטב לב (פ' מטות) בשם דודו הגה"ק האריה דבי עילאי זללה"ה, לפרש הפסוק (במדבר ו כה) ומצן ממשיס שנה ישוב מלצע העבודה ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו בהאל מועד לשמור משמרת ועבודה לא יעבוד, כי עיקר עבודת הלויס בשירה ובזמרה בקול ובכור ובכל היה למען לעורר לבבות ישראל לתשובה בשופה להקריב את קרבנותיהם של חטאות ואשמות וכדומה, ומצן ממשיס שנה נפסל בקול ולא היה יכול עוד לעשות עבודת השירה וזמרה (כשיטת הרמצ"ן שם), עם כל זה עמד על משמרתו עם אחיו הלויס לעורר הלבבות לתשובה, והענין כי אז בינה יתירה נודעת להס, שהס היו מתבודדים בינס לבין קונס מיס על עבודתו לשפוך כמיס לבו ושיחו לפני ה', ובאו בקשרות עם כללות לבבות ישראל המחוזים זה בזה, ובכן אף בלי קול זמרה היו מעוררים הלבבות לשפוך במעשיהס, וזה שאמר ומצן ממשיס שנה ישוב מלצע העבודה ולא יעבוד עוד בפועל ממש, ועס כל זה ושרת את אחיו, עס אחיו, לשמור משמרת לעורר, הגס ועבודה לא יעבוד, עכ"ד.

וזהו הרוצה שיתן ויתנו אחרים, פי' בעת שמתעורר רגשו לתת לדקה בכוונה הראוי ובשמחה של מצוה, מתעוררים גס אחרים שיתנו גס הס לדקה, זהו מעלת החסיד הלדיק וירא שמיס שבעבודתו בינו לבין קונו הוא מעורר גס לבב אחרים לעבודת ה'.

מס' ברכות - דף י"א

אמאי נקראין ברכות יוצר אור 'ברכות קריאת שמע'

בשחר מברך שתים לפניה. ביאור ענין ברכות קריאת שמע על דרך העבודה פי' **הרה"ק בעל התניא זללה"ה** (פרק מ"ט) וזל"ק: ובזה יובן טוב טעם ודעת לתקנת חכמים שתקנו ברכות ק"ש שתים לפניה כו', **דלכאורה אין להם שייכות כלל עם קריאת שמע** כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקים, ולמה קראו אותן "ברכות ק"ש", ולמה תקנו אותן **לפניה דווקא.** אלא משום שעיקר ק"ש לקיים "בכל לבבך כו' בשני יצריך" (ברכות נד.) דהיינו לעמוד נגד כל מונע מאהבת ה'. ו"לבבך" הן האשה וילדיה, שלבבו של אדם קשורה בהן בטבעו כו', ו"נפשך" ו"מאדך" כמשמעו, חיי ומזוני, להפקיר הכל בשביל אהבת ה'. **ואיך יבוא האדם החומרי למידה זו. לכך סידרו תחלה ברכות יוצר אור. ושם נאמר ונשנה בבריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם, להודיע גדולתו של הקדוש ברוך הוא, איך שכולם בטלים לאורו ית'** "ומשמשים ביראה כו' ומקדישים כו' ואומרים ביראה קדוש" כו', כלומר שהוא מובדל מהן ואינו מתלבש בהן בבחי' גילוי, **אלא "מלא כל הארץ כבודו", היא כנסת ישראל למעלה וישראל למטה** וכו'.

ואח"כ ברכה שניה **"אהבת עולם אהבתנו ה' אלקינו"**, כלומר שהניח כל צבא מעלה הקדושים, והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא "אלהינו" כו', ולכן נקרא **"אהבת עולם"**, שהיא בחי' צמצום אורו הגדול הבלתי תכלית להתלבש בבחי' גבול הנקרא "עולם", בעבור אהבת עמו ישראל, כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ואחדותו ית'. **וזה שאומרים "חמלה גדולה ויתירה", פירוש, יתירה על קרבת אלהים שבכל צבא מעלה. "ובנו בחרת מכל עם ולשון" - הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם. "וקרבתנו וכו' להודות וכו'. וליחדך" כו' - ליכלל ביחודו ית' כנ"ל. והנה כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא דלבא ומוחא, אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט נפשו ותתלבש ברוח נדיבה, להתנדב להניח ולעזוב כל אשר לו מנגד, ורק לדבקה בו ית' וליכלל באורו בדביקה חשיקה** וכו' בבחי' נשיקין ואתדבקות רוחא ברוחא כנ"ל.

דף י"ב

שבע יפול צדיק וקם

כל העובר עבירה ומתחרט ומתבייש בה מוחלין לו על כל עוונותיו. מספרים תהלות עבדי ה', מעשה שהיה **כשהרה"ק הרב המגיד מטשערנאביל זללה"ה** הלך למסעיו כדרכו בקודש, והיתה אכסניא שלו אצל רב העיר שהיה מגאוני דורו ומאנשי שלומו, וכשנטל הרה"ק את ידיו הרגיש אח"כ בעצמו שלא נזהר באיזה ענין וחומרא, **ואמר הטשערנאבלער מגיד ז"ל לעצמו את מאמר חז"ל** (ברכות יב, ב) **"כל העובר עבירה ומתחרט ומתבייש בה" ואמר דברים אלו בבושה גדולה כזאת עד שמרוב הבושה נשתנה צורתו לכמה גוונין, ואחר כן סיים את המאמר הנ"ל "מוחלין לו על כל**

הקורא קר"ש בלא תפילין

בגמ' ברכות (דף יד:) **אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו** (פי' שהרי אומר וקשרתם לאות על יד והוא אינו מעוטר בתפילין), **וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כאילו הקריב עולה בלא מנחה ובח בלא נסכים ע"ש.** וא"כ הרי בשעת ק"ש צריך שיהיה עליו תפילין, וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' כה סעי' ד) צריך שיהיו תפילין עליו בשעת ק"ש ותפלה.

ובס' **מקדש מלך** מביא בשם **האריז"ל** דיש לקרות ק"ש בבוקר בעת עמדם ממיטתם תיכף אחר ברכת התורה, דאין רוח הטומאה סר מרמ"ח אבריו של אדם עד שיקרא רמ"ח תיבות של ק"ש. וכן מביא **הרה"ק מאלעסק** זי"ע בסידור **לב שמח** בשם חותנו הרה"ק **השר שלום** מבעלזא זי"ע, וכן מנהג חסידים ואנשי מעשה. ומנהג העולם לקרות ק"ש זו בלי תפילין, והרבה נתייגעו הפוסקים ליישב מנהג זה דהרי הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, וכמקריב עולה בלא מנחה וכזבח בלא נסכים.

ובשו"ת **בית יצחק** (או"ח סי' י"ז ס"ק ג') הביא משמיה **דהרה"ק מלובלין** זי"ע דהא אמרינן בגמ' דהוי כמקריב עולה בלא מנחה וכזבח בלי נסכים, והנה הרי קיי"ל במנחות דאדם מביא קרבנו היום ואח"כ מביא נסכיו, דהיינו שאין צריך להיות ממש באותו מעמד הזבח עם הנסכים אלא שיכול להשלימו גם אח"כ, וא"כ הוא הדין בתפילין דאע"פ שהוא קורא ק"ש עתה הרי יניח תפילין אחר כך, וא"כ אינו כמביא בלי נסכים.

ובקונטרס כתבי אש (בסוף הספר מסדר חילוקים ושיטות תשובה א') מביא דברי הרה"ק מלובלין זי"ע, וכותב דלכאורה יש לומר דבהא פליגי שני המ"ד בגמ' דעולא אמר דכל הקורא שמע בלי תפילין הוי כמעיד עדות שקר, ור' חייא בר אבין הוסיף דהוי כהקריב עולה בלא מנחה וכזבח בלא נסכים, ולכאורה מריהטות לשון הגמ'

משמע דנאמרו במקום אחד, ור' חייא בא להוסיף או לחלוק על דברי עולא, דהרי אי הוי מימרא בפני עצמה היה צריך להתחיל דברי ר' חייא בר אבין מבראשית דהיינו אמר ר' חייא בר אבין כל הקורא שמע בלי וכו', ומדלא פתח כן אלא כסניף על דברי עולא, משמע שבא להוסיף או לחלוק, וא"כ צריך ביאור מה בא להשמיענו. על כן נראה בפשיטות לומר דפליגי בהא דעולא אמר דכל הקורא שמע בלי תפילין הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, וא"כ לפי טעם זה לא מהני ולא מידי אם אח"כ יניח תפילין, כיון דבשעת ק"ש הרי הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, משא"כ אי נימא כסברת ר' חייא בר אבין דהוי כמביא עולה בלא מנחה, א"כ הרי מהניא אי יניח אח"כ תפילין, דהרי שנינו אדם מביא קרבנו היום ונסכו למחר, א"כ הכי נמי הכא. ולפי זה גם ידוייק דעולא אמר "כל" הקורא וכו' דאתי לרבויי אפי' מי שיניח אח"כ תפילין, משא"כ לטעמו של ר' חייא אינו מרבה מי שיניח תפילין אח"כ. אמנם כתב אח"כ דלא מסתברא לומר הכי דכל הפוסקים הביאו שניהם בחדא מחתא ולא ביארו דפליגי בהכי, א"כ קשה לחדש כן. וע"כ מחדש דצריך לומר דעולא בא לרבות במה שאמר "כל" הקורא, דהיינו אפי' מי שכבר קרא שמע עם תפילין, מ"מ כל פעם שקורא יחוייב להניח תפילין כדי שלא יהיה כמעיד עדות שקר בעצמו, משא"כ לפי טעמו של ר' חייא אם כבר קרא שמע עם תפילין מותר לו כבר לקרות גם בלי תפילין, כיון שכבר הביא מנחתו כהלכתו במה שכבר קרא פעם אחת מעוטר בתפילין, אבל לפי טעמו של עולא מחוייב בכל פעם כשקורא שמע.

ובשו"ת **ארץ צבי** (ח"א סי' לד) מביא ראיה לדברי **הרה"ק מלובלין** זי"ע מדברי **המהרש"א** בחי' אגדות (עמ"ס ע"ז ד.) דמיימי ירושלמי שמעה ה' צדק זו ק"ש, הקשיבה רנתי זו רינון תורה, האזינה תפילתי זו תפילה, בלא שפתי מרמה זו מוסף, עכ"ד הירושלמי. והמהרש"א מבאר דבריו דכמו בתפילין וציצית שאם אינם מניחם בשעת ק"ש, הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, הכי נמי בשחרית שאומר יום תרועה ואינו תוקע הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, אך במוסף שתוקע הוי בלי שפתי מרמה, עיי"ש. ולכאורה קשה דא"כ האיך מותר להתפלל שחרית קודם התקיעה הרי הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, וצ"ל דאח"כ במוסף הוא מתקן כשאומר פסוקי תרועה והוא תוקע, והכי נמי כשאומר אח"כ ק"ש בתפלה מתקן את זה שאמר קודם בלי תפילין, ודו"ק.

ובתשו' הנ"ל (סי' א') מביא בתו"ד ביאור אחר על מנהג זה וכותב דאין בזה בית מיחוש כלל, דלכאורה קשה למה לא מצינו דין זה בלימוד מצוה אחרת כגון הלומד הל' סוכה בסוכות ואינו אוחז הלולב בידו, או הלומד הל' ק"ש בערב קודם שקרא ק"ש, או הלומד הל' קידוש בליל שבת קודם קידוש למה אינו כמעיד עדות שקר בעצמו. אך התירוץ הוא פשוט דבכל אלו אין החיוב כלל לעשותו כל היום, דלולב משהגביהו יצא ידי חובתו, וכן מצות ק"ש סגי בפעם אחת, על כן לא חשיב עדות שקר דהמצוה רק פעם אחת וזה יכול לקיימו אח"כ, משא"כ תפילין דבזמן הגמרא היה חיוב לילך עמהם כל היום וכל רגע מבטל מצות עשה של תפילין, על כן אמרי' בגמ' שהקורא שמע בלי תפילין חשיב עדות שקר כיון שברגע זו גם החיוב להניחם, והוא אינו מקיים מה שמוציא מפיו ע"י קריאתה.

עוונותיו" מיד היה ניכר עליו שנתמלא בשמחה גדולה ונפלאה מאד, והאירו פניו הקדושות באור יקרות, והיה אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

והגאון בעל האכסניא ז"ל היה עומד ומחריש בצד החדר בשעה זו, ובעיניו יראה ואזניו ישמע לעבודת הקודש, וברוב הימים כשהיה מספר זאת היה מוסיף ואומר כי **את היראה בשעה שראה את פני המגיד כשאמר את התיבות "ומתבייש בה" גדלה בושתו כל כך, שמרוב הבושה אילו היה שם בור וחפירה באדמה היה קובר עצמו שם מגודל הבושה, ואת זה הוא עדיין משיג, אך זה שיוכל להתרומם משפלות רוח בואת תיכף ומיד, להיכנס מיד למצב של שמחה כשאמר מוחלין לו את זה אינו יכול להשיג.**

חיזוק נפלא מההוה אמינא של הגמרא

בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע. הביא בספר 'שפתי צדיק' (ח"ד, ע' קנ"ג) דלכאורה צ"ב כאשר לא קבעו למה הודיענו. אכן שמעתי מפ"ק זקיני (בעל חידושי הרי"מ זללה"ה) **ז"ל בשם הרה"ק הרבי ר' בונם זללה"ה** שצריך אדם לייגע עצמו בכל הוה אמינא דגמרא, (שכל הגליות רק הוה אמינא והחיות בגליות הוא מן ההוה אמינא), **וכאשר רצו ז"ל לקבוע פרשת בלק מפני הפסוק 'כרע שכב', מסתם נחוץ לכל אחד מישראל לידע ואת דאף שכרע והוא רחמנא ליצלן יורד ממדרגתו,** ואף אם שכב דזהו נפילה ממש רחמנא ליצלן תוך כמה עניני אופל, כדכתיב בירמי' (ג כה) נשכבה בבשתינו, **שאין יכול לחיות מגודל הבושה שמרד כל כך נגד רצון קדשו ית"ש, מכל מקום כארי, כמו רגע יוכל להתהפך ולהתגבר על כל המאפיל שיהי' לאור,** וכל הזדונות זכיות כמאמר חז"ל, **'וכלביא מי יקימנו', מה שהוא בבחינת מי שכמעט אין לו חיות, בחינה זו יקימנו שיהי' לו תקומה עוד ריווח על ידי ההיפוך לטוב.**

כיון שנתבייש בהעבירה עצמה, ע"כ מוחלין לו

העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו כל עוונותיו, ולכאורה יפלא הרי כל גנב שנתפס מתבייש וכמו שמפורש בקרא (ירמיה ב כו) כבושת גנב כי ימצא, ואין סברא לומר שכיון שנתפס הגנב ונתבייש נפטר מלשלם, שנתכפר ע"י הבושה, (וכעין דאמרינן (מכות כג.) כיון שלקה הרי הוא כאחיך ונתכפר ונפטר מכרת), **אלא יבואר עפ"י מה שפי' רביה"ק בעל דברי יואל זללה"ה,** (דרשת כל נדרי שנת תש"כ, עי' דבר"י ליל יום כיפור אות ל') מה שאומרים בנוסח ווידוי הגדול של רבינו נסים, **'העזתי מצח כזונה וגשתי לפניך בבושת פנים',** וכן כתוב ומצח אשה זונה היי' לך מאנת הכלם, ולכאורה יל"ד דמתחיל **'העזתי מצח'** דהיינו שאני עומד בעזות, ואח"כ מיד אומר **'גשתי לפניך בבושת פנים',** ושוב מסיים מעין הפתיחה **'מאנת הכלם',** ונראה לכאורה כסתירה מיני' וביי'.

אמנם פי' דהנה כל לב יודע מרת נפשו, וכל אחד יודע חטאיו ופגמי נפשו, ושהוא ככלי מלא בושה וכלימה, ואיך יכול לעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. **אולם אם נדמה לאדם שכבר יש לו הבושה**

האמיתית הראוי' להעומד לפני ממ"ה הקב"ה, מחשבה זו עצמה היא עוות שמחשיב את עצמו שהגיע כבר למדריגה הבושה האמיתית להתבייש מפני השי"ת. וזה הפי' העותי מצח כזונה, ועיקר העוות הוא זה עצמו שאני חושב שגשתי לפניך בבושת פנים, שאני מחזיק את עצמי שכבר הגעתי למדריגה זו להתבייש לפניך. והאמת הרי הוא כי 'מאנת הכלם', עכדה"ק היורדים חדרי בטן.

והשתא יבואר שפיר, דאמנם הגנב הנמצא במחתרתו ומתבייש מזה שנתפס, ועדיין אינו מתבייש בעבירה עצמה, אבל כאן בגמ' אמרו **'העושה דבר עבירה ומתבייש "בו", היינו שכבר משיג בתשובתו את עוצם הבושה בדבר העבירה עצמה'**, שמכיר את הפגם, את החטא, ווכה להשיג השגה אמיתיית להתבייש במה שמרד נגד ממ"ה הקב"ה. (ולא רק בתולדות מעשיו), הרי זהו כבר תשובה הגונה, ואכן ראוי לו ש**"מוחלין לו כל עוונותיו"**.

דף י"ג

השם 'יעקב' מורה על ענוה ושפלות

בגמרא (ברכות יג.) **כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה, אבל לא כן ביעקב, אף שנקרא בשם ישראל מותר לקרותו בשם יעקב, דשאני יעקב דהדר אהדריה קרא**, והקשה המהרש"א קרא גופא טעמא בעי אמאי אהדריה ליעקב, וביאר **בייטב לב** (פ' במדבר) דהענין היא, כי השי"ת שונא הוא את הגאוה, ועל כן השם אברם שמורה על ענין הגאות אתוון **א"ב ר"ם**, נתרחקו אותיות **ר"ם** וניתן אות **ה"א** ביניהם, שהוא הקטן במספר במילואה מכל הכ"ב אותיות, והיא אתא קלילא להורות על הענוה, ועל כן הקורא לאברהם אברם עובר בעשה, משום שהקב"ה שונא הרם, אבל השם **יעקב** מורה על **שפלות** לשון **עקב**, והוא מדתו על דרך (חולין פ:) **יעקב הקטן**, על כן לא נעקר אותו השם, כי השי"ת בוחר בנימוכין, ונשאר אותו שם גם כן שמורה על שפלות.

השם 'יעקב' מורה שהקב"ה מצרף הטוב העתיד

בגמרא (ברכות יג.) **תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה, שנאמר** (בראשית יז ה) **ולא יקרא עוד שמך אברם וכו' ופריך אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי, ומשני שאני יעקב דאהדריה קרא דכתיב** (בראשית מו ב) **ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב.** והקשה המהרש"א קרא גופא טעמא בעי למה נתבטל שם אברם לגמרי ולא שם יעקב. וביאר **כ"ק מרן רבינו שליט"א** דידוע שזהו מרוב חסדיו ית"ש שחפץ האל הטוב לדון אותנו לטובה, על כן הוא מצרף את הטוב העתיד ובשביל כך שם אברם שאין לנו בזה חילוק לדין, על כן לא יקרא עוד, אבל שם יעקב שיש בו זכות לדון אותנו לטוב, שאני ואהדריה קרא. כי כתב א"ז זללה"ה **בייטב לב** (פ' ויגש) ששם יעקב הוא לשון עקב וסוף שסופו להטיב, ומי שאינו כדאי באותו שעה להנצל רק מחמת זכות העתיד, זה נקרא בשם יעקב, אבל מי והתינח בזמן הגמרא שהיה חיוב להניח תפילין כל היום, אמנם הרי כבר נפסק בשו"ע (או"ח סי' לח) שהיום אין לנו גוף נקי ואין צריך לילך בתפילין רק בשעת תפילה פעם אחת ביום, א"כ שוב אין איסור כלל לקרות שמע בשחרית בבוקר בלי תפילין, ולא חשיב עדות שקר כיון דאין חיוב רק פעם אחת ביום, ואת זה יכול לקיים גם אח"כ, עיי"ש עוד.

ובשו"ת **בית יצחק** הנ"ל האריך עוד ליישב המנהג לקרוא שמע בלי תפילין, דהנה **בבית יוסף** (סי' כה) מביא הטעם דציצית קודם לתפילין כיון דציצית נוהג גם בשבת ויו"ט משא"כ תפילין וא"כ הוי תדיר ושאינו תדיר ותדיר קודם. ולפי"ז נמצא דק"ש קודם לתפילין מהאי טעמא כיון דק"ש נוהג גם בשבת ויו"ט ותפילין אינו נוהג בשבת ויו"ט. ואין לומר דתפילין הוי יותר תדיר כיון דנוהג כל היום משא"כ ק"ש יוצא בקריאה פעם אחת, דזה אינו דהרי מדאורייתא וודאי יוצא ידי חובת תפילין אפי' בהנחה כל דהו כדכתב הלבוש (שם באו"ח), ואפי' אי נימא דמצוותן כל היום הרי אינו נוהג בשבת ויו"ט וכן בלילה אינו נוהג, משא"כ ק"ש דנוהג בהם. ואע"פ דבגמ' שם משמע דבעינן קודם תפילין ואח"כ ק"ש, היינו דווקא לשיטתם דשבת זמן תפילין, וא"כ הוי תפילין יותר תדיר, משא"כ לדידן דקיי"ל שבת לאו זמן תפילין ק"ש קודמת.

ובאופן אחר מיישב עפי"ד ר"י בברכות (דף כח.) דסבר מתפלל של מוסף ואח"כ של מנחה שזו מצוה עוברת וזו אינה מצוה עוברת, ע"ש. ומשמע דר"י סבר התם דאפי' דאף באית ליה זמן להתפלל שניהם, מ"מ מוסף קודם כיון דהוי מצוה עוברת, ורבנן דפליגי עלייהו, היינו דווקא משום דסברי דמתפלל אדם מוסף כל היום כולו, וא"כ לא הוי מצוה עוברת, אבל אי הויא מצוה עוברת לכו"ע הוא קודם למצוה שאינה עוברת, ולפי"ז ה"ה ק"ש דהוי מצוה עוברת דוחה לתפילין משום דהוי מצוה שאינה עוברת מדמצוותה כל היום, עיין שם שהאריך בעוד כמה אופנים ליישב מנהג זה.

אמנם **במנהגי חתם סופר** (פ"א אות כב) מביא בשם **הליקוטי חבר בן חיים** (תלמיד מובהק של החת"ס) שהעיד בשם רבו **החתם סופר** שהחמיר מאוד בדברי הגמ' הנ"ל, ולכן לא היה קורא שמע אפי' בתפילין דרבינו תם, כי אולי אין ההלכה כמותו, נמצא שקרא שמע בלי תפילין והוא כמעיד עדות שקר. וכן אם אירע שנקלע למקום שהתפללו מנחה ומעריב ביחד שלא בזמנו, מיהר לצאת קודם ק"ש, כיון שבעינו נחשב עוד ליום וא"כ הוי עדיין זמן תפילין, ולא רצה לקרות ק"ש בלי תפילין.

וכן הובא שם (בפ"ד אות ג') שבפרשת בא ופרשת ואתחנן כשלמד עם התלמידים שארית הפרשה, הקפיד שיהיה לבוש בהתפילין, משום שלא יהיה כמעיד עדות שקר בעצמו, עיי"ש.

אמנם יצויין דבספר **אות חיים ושלום** (הל' תפילין סק"ד) מביא באריכות ד' **הרה"ק מלובלין זי"ע**, ומחדש דהיתר זה נאמר דווקא אם אח"כ קורא שמע עכ"פ בזמנו עם תפילין. אבל **בשו"ת תורת יקותיאל** (מהדו"ק סי' יא) משמע דגם בקורא שמע עם התפילין אחר זמנו שפיר דמי, עיי"ש.

שואל כענין

דף יא.

הטרוד שלא ברכר מצוה:
- ❍ פטור מן המצוות
- ❍ חייב במצוות
- ❍ מחלוקת

הנרשא אשה:
- ❍ פטור מקריאת שמע
- ❍ חייב בקרי"ש
- ❍ בתולה פטור אלמנה חייב

לבית הלל קרא קרי"ש של ערבית בהטיה:
- ❍ לא יצא
- ❍ יצא
- ❍ אם שכב מקודם יצא

דף יא:

איזה ברכה מברכה"ת מעולה שבברכות:
- ❍ אשר קדשנו
- ❍ הערב נא
- ❍ אשר בחר בנו

כמה ברכות הוה ברכת התורה:
- ❍ ב' ברכות
- ❍ ג' ברכות
- ❍ ד' ברכות

איזה ברכה ברכו במקדש ומה למדין מזה:
- ❍ 'יוצר אור' וברכות אין מעכבין, 'אהבה רבה' וסדר הברכות אין מעכבין
- ❍ 'יוצר אור' וסדר הברכות א"מ, 'אהבה רבה', וברכות אין מעכבין
- ❍ לב' לישני שברכות אין מעכבין

דף יב.

התחיל לברך על יין ע"ד שזה שכר וסיים בופה"נ:
- ❍ יצא
- ❍ לא יצא
- ❍ ספק

התחיל לברך על שכר הגפן וסיים שהכל:
- ❍ יצא
- ❍ לא יצא
- ❍ ספק

דף יב:

סדר הכריעה והזקיפה:
- ❍ כריעה בבת אחת וקיפה בנחת
- ❍ כריעה בנחת וקיפה בבת אחת
- ❍ שניהם בנחת

למה בקשו לקבוע פרשת בלק בקר"ש:
- ❍ יציאת מצרים
- ❍ כרע שכב כארי
- ❍ מה טובו אהליך יעקב

כמה מצוות יש בפרשת ציצית:
- ❍ שלשה מצוות
- ❍ ארבעה מצוות
- ❍ חמשה מצוות

שעובד את ה' וצדיק באותו שעה בלי צירוף זכות העתיד, זה נקרא בשם ישראל, עכ"ד. ואם כן כלפי דורות האחרונים אשר בהם מי האיש אשר יאמר זכיתי לבי טהרתי מעשי להיות כדאי לעצמו בלי צירוף טוב העתיד, לא נתבטל שם יעקב כדי שנזכה לדין.

וזה שאמר הכתוב **יענך ה' ביום צרה**, כשתהיה צרה במלחמה עם האויב יענך בתפלתך בכל אופן אם ראוי אם אינו ראוי, ואל תתמה בזה דאם אינו ראוי אמאי יענך, לזה המשיך ואמר **ישגבך ש"ם אלהי יעק"ב**, היינו יחזק וישגב אותך אותו שם שנשאר עדיין שם **יעקב**, מלשון **עקב וסוף**, להורות כי אפילו אם אינך ראוי באותו שעה עדיין לא נמנע ממך ישועה ורחמים, כי מרוב רחמיו השי"ת דן אותך על שם העתיד ודורות הבאים כאילו בעת הזאת ראוי אתה.

מקור קריאת שמע בליל ה'וואך נאכט'

כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים ואח"כ יקבל עליו עול מצוות. אי' בספר אמרי פנחס, כי פעם אחת שאל הרה"ק רבי ר' פנחס [מקאריץ] את [הרה"ק רבי מרדכי] החזן מזאסלאב זצ"ל: אתם חזן והולכים לקרות קריאת שמע בלילה קודם המילה, אמרו לי הטעם. וענה החזן: הטעם הוא כך, עפ"י מאמר הגמרא (ברכות י"ג, א) **למה קדמה שמע להיה אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים ואח"כ יקבל עליו עול מצוות**, וכאשר הילד צריך לקבל עליו מחר עול מצות מילה וצריך לקבל עליו תחלה עול מלכות שמים, והילד אין לו שכל עדיין לקבל עליו עול מלכות שמים, על כן אנו הולכים להתינוק לקרות קריאת שמע ולהמשיך על הילד עול מלכות שמים ולמחר יקבל עליו עול מצוות, **ענה הרה"ק רר"פ זי"ע: זה הדבר הוא כפתור ופרח ונהנה מזה מאוד.**

וכעין זה מסופר אשר בעת בא מרא דארעא קדישא **הגה"ק מהרי"ץ דושינסקיא** זללה"ה מחו"ל לארה"ק והיה סנדק בברית מילה, שאל על מנהג ירושלים לומר לפני הברית מילה את הפסוק: שמע ישראל וגו', ענהו אחד מחכמי קרתא דשופריא, כי מקורו עפ"י המשנה בברכות '**אמר רבי יהושע בן קרחה: למה קדמה "שמע" ל"והיה אם שמוע", אלא, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, ואח"כ יקבל עליו עול מצות.** והרי בקיום מצות מילה, מכניסין אנו את הילד לעול המצות, לכן מקדימין לומר שמע ישראל כדי לקבל עול מלכות שמים תחילה לפני קבלת עול מצות.

אמירת 'לשם יחוד' קבלת עומ"ש קודם המצוה

עוד יצויין בזה מה שמתאמרא מכמה צדיקים זי"ע שהפליגו ע"ד חשיבות אמירת לשם יחוד וכו' קודם כל תפילה ומצוה. וכמבואר רבות בספרים הק', ואמרו דהוא ע"ד "**למה קדמה "שמע" ל"והיה אם שמוע", אלא, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, ואח"כ יקבל עליו עול מצות**". וכן הוא באמירת הלשם יחוד וכו' שהוא קבלת עומ"ש, והיינו להקדים קבלת עומ"ש קודם לכל מצוה.

דף י"ד

להקדים תפילה לאכילה

אסור לעשות אדם חפציו קודם שיתפלל. מרגלא בלשון חסידים לפרש מאמר הגמ' הזה, עפ"י **המבואר בזהר הק'** דשעת האכילה נקראת 'שעת מלחמה', ולכן

אי' **בספרים הק**' דכמו בשעה שיוצאין למלחמה כתיב 'והרעותם בחצוצרות' דהיינו שצריך להקדים תפילה למלחמה, כמו"כ צריך כל איש להתפלל קודם אכילתו שלא יתגשם ע"י האכילה, [בשם היהודי הקדוש זללה"ה]. ובזה פי' ג"כ 'אסור **לעשות אדם חפציו קודם שיתפלל**', דחפציו היינו חפצי גופו, מפני שכאשר יעסוק בעניני הגוף ועוה"ז קודם התפלה יוכל להתגשם חלילה, אבל כאשר יתפלל תחילה ויקבל עליו עול מלכות שמים ויתפלל שמונה עשרה ברכות שיש באמצעם מעניני הגוף רפואה ופרנסה, והוא מודה עליהם ומברך לה' שהכל ממנו בהשגחה, וכל השפע נמשך מאתו ית' ממילא גם כשילך אח"כ לעסוק בחיי שעה לא יתגשם כל כך.

דף ט"ו

ראי' מוכחת לטבילה בכל יום קודם התפילה

כתב בזה **הרה"ק ממונקאטש זללה"ה** ב"דברי תורה" (מונקאטש) ח"ג, אות כ': שמעתי מפה קדוש אאזמו"ר מפה"ק זי"ע **כי בימי עלומיו היה לו ויכוח עם אברך חריף ובקי אחד מתנגד גדול לדרכי החסידות**, ושאלו הנזכר היכן מצינו בדברי חז"ל או בדברי הפוסקים שיהיה מועיל טבילה לתוספות קדושה גם למי שהוא טהור היינו בלא טומאת הגוף, הלא מצינו לחכז"ל, וגם אחרי שאמרו דבטלוה לטבילת עזרא כתב הרמב"ם ז"ל שמימיו לא ביטל טבילה זו והיינו רק כשנזדקק בזיוג או בטומאת קרי, וגם בכתבי האריז"ל כתב לדקדק רק שיהיה טהור מטומאת ש"ז, אבל מנין לכם חסידים לטבול בכל יום בבוקר כמו חוק ולא יעבור גם למי שאין צריך לטהר מטומאת הנ"ל. והעירני ידי"נ הרה"ג המובהק מו"ה דוד שליעסעל (שיחי') [זצ"ל] דומ"צ בפה"ק, כי נראה כן מדברי הש"ס ברכות [דף טו ע"א] **כל הנפנה ונוטל ידו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן** כדכתיב [תהלים כ"ו ו'] ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה', א"ל רבא לא סבר לה מר כאילו טבל דכתיב ארחץ בנקיון כפי, עיי"ש ברש"י (דרבא ס"ל) שנחשב כאילו טבל כל גופו. ולכאורה קשה דאטו מיירי רק בטומאה הנ"ל, ואם בלא זה מה צריך לטבילת כל גופו, אלא ודאי דגם באינם טמאים לקרי הוי מעלה ברחיצת כל גופו היינו בטבילה כנזכר, דהא בעל כרחך מיירי באינם טמאים לקרי, דאי לאו הכי איך מותרים בקריאת שמע ותפילין בלי טבילה, **אלא ודאי בטהורים מיירי ועם כל זה הוי הטבילה מעלה גדולה בקבלת ודרשת חכמינו ז"ל כנזכר.**

מצננין לו גיהנום, כשיצטרך לעבור הגיהנום לטובת קרוביו

בגמרא (ברכות טו:) **כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם.** כתב הצל"ח, ויש לדקדק ממה נפשך אם הוא צדיק גמור, מה עבידתיה בגיהנם כלל שיצטרכו לצנן לו הגיהנם, ואם הוא חייב לסבול עונש בגיהנם, אם כן מה עונש הוא זה אם לא יסבול צער גיהנם ולמה הכניסוהו לגיהנם לבטלה. ונראה על פי מה שכתבו חכמי המוסר [זוה"ר ג' ר"כ] **שגם הצדיקים בהכנסם לגן עדן עוברים דרך הגיהנם לטובת קצת רשעים קרוביהם שכבר סבלו קרוב לערך עונש המגיע אליהם, ואעפ"כ אין בכחם לעלות ואין חבוש מתיר עצמו, והצדיק בעברו מעלה אותם עמו, והצדיק סובל קצת צער לטובת רשעים ההם...** ועל זה אמרו כאן שהקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה, אפילו אם ילך עדן דרך הגיהנם, אז יצננו לו הגיהנם דרך הילוכו שם.

דף יג.

שואל מפני היראה:
- שמא יהרגוהו
- אביו
- רבו

הקורא לשרה שרי, לישראל יעקב:
- עובר בעשה
- עובר בלאו
- מותר

מה הפירוש היה קורא בלא כוונה:
- שלא כיון פירש המילות
- שלא כיון לצאת המצוה
- שלא כיון לקרוא

הקורא קרי"ש למפרע:
- יצא
- לא יצא
- מחלוקת

דף יג:

באיזה אות של 'אחד' יש להאריך:
- אות א'
- אות ח'
- אות ד'

נרדם בפסוק ראשון:
- לא יצא
- יצא
- מחלוקת

לקרוא קרי"ש כשמוטה על צידו קצת:
- מותר
- אסור
- רק בעל בשר מותר

דף יד.

המטעם את המאכל האם צריך לברך:
- אין צריך לברך
- צריך לברך
- עד רביעית אינו צריך

פגש את חבירו לפני התפילה:
- מותר לומר שלום
- אסור לומר שלום
- מחלוקת

המשביע עצמו בדברי תורה ולן, מה שכרו:
- אין מבשרים בשורות רעות
- מבשרים לו בשורות טובות
- זוכה לשמירה עליונה

דף יד:

האם יוצאים חובת זכירת יציאת מצרים דווקא בפרשת ציצית או באמת ואמונה:
- דווקא בפרשת ציצית
- ביום לא ובלילה כן
- גם בהזכרה אחרת

המטעם שרב קרא קר"ש ואח"כ הניח תפילין: [למפקנא]
- שסובר שתחילה יש לקבל עומ"ש
- השליח עיוות
- ליכא קפידא מה לעשות קודם

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ימין טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל אמן

קול צהלה ורינה, שפתותינו תרנה
נברך לאלוקינו, שהשמחה במעונינו, עת הזמיר הגיע בגבולינו

ובהדרת קודש ובאותות כבוד ואהבה, נשגר בזה ברכת מזלא טב"א, אל מול פני הדרת גאון מאורינו ומאליפנו, המסור מריחוק מקום וקירוב הלב למעננו, שר התורה והיראה, לוחם מלחמות ה' בעוז ובגבורה, משריש בלבות רבבות אלפי ישראל מסוף העולם ועד סופו השיטה הברורה, מלהיב לבבות בני ישראל בדברים אהובים, היורות זיקים ושביבים, חסידא ופרישא, בוצינא קדישא, נהורא נפישא

כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לרגל השמחה שבמעון קדשו

שמחת הולדת הבן אצל נכדו

הרה"ג ר' **חיים הערש אשכנזי** שליט"א

רב דביהמ"ד רב טוב

בן חדב"נ הגה"צ ר' **חנוך הענ"ך אשכנזי** שליט"א

רב ביהמ"ד אבני צדק בקרית יואל יע"א

והברכה אחת לעטרת זקנים בני בנים

הגה"צ רב דקהילתינו בארא פארק שליט"א

ומצלאין אנו לחיי מלכא מרנא ורבנא, יזכהו השי"ת לנהל את עדת מי מנה, מתוך נחת והרחבת הדעת, על מי מנוחות ינהלינו ובמעגלי צדק ינחינו, ויזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יו"ח במדה גדושה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עדי נזכה בהמרה לרגלי מבשר צדק משמיע ישועה, ומלכינו מרן שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן.

המברכים בקידה חמש מאות

הנהלת הקהילה

ובכן צדיקים יראו וישמחו
וישרים יעלוזו וחסידים ברינה יגילו

יענענו בקו"ל

מכתבים הערות והארות שנתקבלו על שולחן המערכת

ב"ה

כבוד מערכת "קול התאחדותינו"

בראשית דברי אברך ברכת הנהנין, על הגליון הנפלא על כל מדוריה ומאמריה, המענג את השבת מדי שבוע בשבוע, ובפרט המדור "קשר עליון דאורייתא" שממש לא נראה כבושם הזה, קנקן ישן מלא חדש מאוצרות וגנוזות בין מרן רבינו הקוה"ט בעל דברי יואל זיע"א, לבין הגאון הצדיק המפורסם אב"ד ריסקעווע זצ"ל.

ועל של עתה באתי, בנוגע למה שהבאתם בשבוע העעל"ט - פרשת שלח - שעל אף שדעת מרן רביה"ק זיע"א היה שבאופן כללי אין לנו בזה"ז כהנים מיוחסים, מ"מ החשיב את הגה"צ מריסקעווע זצ"ל לכהן מיוחס.

ורציתי להוסיף מה ששמעתי בעצמי לפני הרבה שנים מפי הרה"ח ר' **ישעי' ראטה** ז"ל מוויליאמסבורג (בן הרה"ח המפורסם ר' חיים ראטה ז"ל שסייע הרבה בהצלת מרן רביה"ק זיע"ע מגיא צלמות), שכשנולד לו בנו הבכור למזל טוב, הלך לשאול את מרן רביה"ק זיע"א את מי ליקח ככהן לפדיון בנו, אמר לו מרן רביה"ק זיע"א בהאי לישנא: "אויף כהן זאלסטו נעמען דעם ריסקעווער רב, ער איז א כהן מיוחס...", והוא ממש כאותו העובדא שהבאתם גם מהגה"צ ממוזשאי זצ"ל.

חזקו ואמצו, יישר כחכם וחילכם לאורייתא!

בברכת התורה,

י. צ. ה.

ברוקלין נ.י.

בסיעתא דשמיא

כבוד הרבנים החשובים אשר קול"ם הולך מסוף העולם ועד סופו
עורכי הגליון הנפלא "קול התאחדותינו" בעיה"ת בני ברק יצ"ו.

מאוד נהניתי לקרוא בשקיקה ובצמאון את גליונכם הנכבד אשר כל מאמר כדאי לעצמו. ולא אאריך עתה בדברי שבח ותהילה, רק זאת אוסיף הערה נפונה, על מה שהופיע בגליונכם במדור **"קשר עליון דאורייתא"** בענין מה שהחמיר מרן רביה"ק זי"ע באיסור ריבית לגבי הוצאת משכנתא (מארגעדז"ש) מהבענ"ק, ואף באופן שהי' אפשר להתיר מעיקר הדין, מ"מ חשש במילתא דפרהסיא שלא יבואו להקל ח"ו באיסור רבית החמורה.

ואציין בענין זה ב' עובדות ממרן רביה"ק זי"ע מה שמעיד עד כמה חשש אותו צדיק שלא יבואו לידי מכשול בעון זה.

בספר "זקניך ויאמרו לך" (חלק י"ב, עמ' 237) הובא כדלהלן:

ווען דער באבובער רב האדמו"ר מהר"ש ז"ל איז געפארן דאס ערשטע מאל נאך די מלחמה קיין ארץ ישראל בשנת תשי"ט אויפצושטעלן א שטעטל קרית באבוב אין בת ים, איז געווען א מדובר צווישן די מקורבים אין שטוב צי דער באבובער רב זאל זיך גיין געזעגענען פונעם סאטמארער רבי'ן, ווייל מעגליך דער סאטמארער רבי וועט נישט זיין צופרידן פון דעם רעיון פונעם שטעטל אין ארה"ק.

אבער וועז דער באבובער רב האט געהערט וואס מ'רעדט האט ער געזאגט 'עס קומט נישט אין באטראכט אז איך זאל פארן אנעם געזעגענען פונעם סאטמארער רב'.

עס איז געווען א זונטאג פאר די נסיעה, נאך שחרית איז דער באבובער רב געפארן פון קרוינהייטס קיין ווילאמסבורג, און ער איז געגאנגען צום רבי'ן, און ע רהאט פארברענגט א שמועס, און ס'איז געווען זייער פיין, נאכדעם האט אים דער רבי געפרעגט 'אויף וואס פארט איר קיין ארץ ישראל?', האט ער געזאגט אז ער פארט בויען א שטעטל, האט דער רבי געפרעגט 'פון וואו איז דער שטח?', האט דער באבובער רב געזאגט אז דאס קומט פון א געוויסע קאסע פון די מדינה.

האט דער רבי געפרעגט: 'וויאזוי פלאנט איר צו בויען?', דער סדר איז דעמאלטס געווען אז זיי פלעגן געבן דעם שטח בחינם, און א חוץ דעם האבן זיי געגעבן א הלוואה אויף א קליינעם פראצענט, און ווען מ'האט פארקויפט האט מען צוריק געגעבן, אזוי האט דער באבובער רב דערציילט פאר'ן רבי'ן.

האט אים דער רבי געפרעגט: 'עס איז דאך א אידישע באנק, וואס טוט איר וועגן רבית?', האט ער געזאגט: 'מ'מאכט דאך א היתר עיסקא', האט דער רבי געזאגט: 'אה, זיי זענען נישט ציית לדינא, און במילא איז דאס גארנישט, במילא אויב זענען זיי נישט גרייט צו געבן אן הלואה אן קיין רבית, טאר מען נישט נעמען פון זיי'. דער רבי האט אים ארויס באגלייט בכבוד ביז צו די קאר שלא כדרכו.

דער באבובער רב איז דעמאלטס געווען אין ארה"ק ארום צוויי חדשים, ביום מן הימים איז ער געזיצן אויף א אסיפה מיטן בויער, א געוויסער 'אביצדק', און די אנדערע חברה פון 'באנק לאומי', כדי דורכקומען אויפן לאט, האט ער באקומען א קאנטראקט, און דארטן איז געשטאנען אז די באדן באקומען און מ'צאלט א קליינע פראצענט במשך לאנגע יארן.

איז געגאנגען דער באבובער רב און האט דאס אויסגעשטראכן פונעם קאנטראקט, פרעגן זיי, 'מאי האי?', האט דער באבובער רב געזאגט אז ער איז געווען ביים סאטמאר רב און ער האט אים געזאגט אז ס'איז נישט גלייך צו נעמען אן הלוואה פון אידן אויף רבית.

עס איז געווארן א טומל, מ'האט זיך מתווכח געווען, מ'האט נאך אזוינס נישט געהערט, און די באנק איז נישט גרייט צו גיין וויטער, אבער דער באבובער רב האט געזאגט מיט א שארפקייט: 'הערטס מיך צו, כ'בין געווען ביים סאטמאר רבי'ן און ער האט אזוי געזאגט, דער סאטמארער רב איז דער פוסק אחרון, און אז ער האט געזאגט אז איך זאל נישט נעמען, נעם איך אהן זיינע וועדטער, און איך נעם נישט די הלוואה'.

עס איז געווארן א מהומה אין די צייטונגען, זיי האבן געהעצט אז דער סאטמארער רב האט עפעס אנגעארבעט דוקא קעגן די מדינה וכדומה. אבער מצד באבוב האט מען געזוכן אז דער גאנצער פלאן אין וואס מ'האט שוין אריינגעליגט אזויפיל כוחות איז אויס, און דער געדאנק פון קרית באבוב איז אראפ פון טיש.

ויהי לפלא, עס איז אריבער צען טאג, און די 'באנק לאומי' לאזט זיך הערן אז זיי ווילן זיך צוריק צוזאמזעצן מיטן רב, און ביי יענע מיטינג האבן זיי געזוא אז זיי האבן זיך מיישב געווען, און זיי זענען גרייט צו געבן אן הלוואה אהן קיין רבית, דאס איז געווען א חידוש נפלא, מ'האט נאך אזוינס נישט געהערט, און דער קידוש השם איז געווען זייער גרויס.

מיט די צייט האט ארויס געשטעלט אז דער באבובער רב האט זיך אסאך געמוטשעט ביז מ'האט געזעהן דעם שטעטל על תילה בנויה, און ווען מ'דארף ווען צאלן ריבית פאר די באנק וואלט מען שאדן געהאט שוועדע צענדליגער טויזענטער דאללארן, און דער באבובער רב פלעגט זאגן מיט הנאה אז א דאנק דעם וואס ער האט געפאלגט דעם סאטמארער רב האט ער איינגעשפארט די אלע עגמת נפש.

*

ובספר "זקניך ויאמרו לך" (חלק ה', עמ' 142) הובא בשם הרה"ח ר' מאיר שטיין הי"ו, כדלהלן:

נאך די מלחמה האב איך געוואוינט אין ארץ ישראל, איך האב דארט חתונה געהאט קיין בני ברק, הערשט בשנת תשי"ח בין איך געקומען קיין אמעריקא.

אין יענע תקופה האט דער רבי אהנגעהויבן אויפצושטעלן זיין שטעטל 'שיכון קרית יואל' אין בני ברק, דורך איש אמונו אין ארה"ק הרה"ג ר' בנציון יאקאבאוויטש ז"ל, איידער איך בין געפארן האט מיך ר' בנציון גערופן, און געוויזן ווי מ'הייבט אהן צו בויען דעם שיכון, דעמאלטס איז שוין געווען געשטעלט די ערשטע שטאקן פון די ערשטע עטליכע הייזער, און ער האט מיר געבעטן אז איך זאל איבער געבן פאר'ן רבי'ן א גרוס פון וואס עס טוט זיך מיט'ן שיכון.

אין יענע צייט איז ארויס געקומען א גרויסע באריכט אין די ציוני'סטישע צייטונגען אז סאטמאר האט באקומען א 'גרענט' פון די ציוני'סטישע ממשלה אז זיי זאלן קענען בויען א שטעטל אין בני ברק, וואס איז געווען א חילול השם.

אבער ר׳ בנציון האט מיר דערציילט דעם אמת, אז סאטמאר האט ח״ו גארנישט געטומען פון די מדינה, נאר דער גוי׳אישער ׳קבלן׳ (קאנטראקטאר) וועלכער האט זיך געטויטיגט אין א גרויסע סומע געלט צו קענען אנהייבן די ארבעטן, האט ארויס געטומען פאר זיך אן הלוואה אויף מיליאן דאללער פון די רעגירונג, אויפן סמך אז ער וועט דאס צוריק צאלן וועט מ׳וועט אים באצאלן פאר די ארבעטן. און ר׳ בנציון האט מיר דערציילט געטוי וויי אזוי טען האט אויסגעארבעט דעם ׳היתר עיסקא׳ אז עס זאל נישט זיין קיין פראבלעם מיט ריבית.

וועו איך בין געווען ביים רבי׳ן איז דער רבי געווען זייער צוקאכט הערנדיג פון די שמועה וואס איז געשטאנען אין די צייטונגען. האב איך געזאגט פאר׳ן רבי׳ן אז דאס איז נישט אמת, און איך האב דערציילט וואס איך האב געהערט פון ר׳ בנציון.

אבער דער רבי האט זייער חייש געווען אויף חילול השם, און איבער דעם ענין פון היתר עיסקא האט ער געזאגט ׳זייער היתר עיסקא איז נישט קיין היתר עיסקא׳, האט ער געהייסן באלד מודיע זיין פאר ר׳ בנציון אז ער זאל נישט לאזן דעם גוי׳אישן קבלן נעמען די הלואה, און ער וועט אים שיקן דאס גאנצע געלט פון אמעריקא, וכך הוה.

ואסיים בברכת הדיוט שתזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, להשקות הצמאים לדבר ה׳ ברוב עוז וגבורה, ויפוצו מעיינותיכם חוצה אין מים אלא תורה, כי מן הבאר ההוא ישקו עדרי עדרה, עדי נזכה לביאת גוא״צ במהרה.

בעה״ח ב׳ לסדר זאת חקת התורה תשפ״ה לפ״ק

ב.ב.ו.

כבוד מערכת ״קול התאחדותינו״, שלום וברכה.

יען כי בגליונכם של פר׳ שלח, הבאתם דעת מרן רביה״ק זי״ע אשר נקט להיתרא בענין קילוף אגוזים ובוטנים (פינאנט״ס) בשבת, אמרתי להביא כאן בקצרה הדו״ד שהיה בענין זה לתועלת הלומדים, ויהא זה שכרי:

הנה דעת רוב הפוסקים ס״ל שמותר לשבר הקליפה הקשה של אגוזים ובוטנים, ובטעם הדבר ביארו האחרונים שמלאכת דש היא פירוק אוכל מפסולת שהדרך לעשותו קודם הבאת הדגן או הפרי לבית, אבל פירוק אוכל מפסולת הנעשה בסמוך לאכילה אין בו משום מלאכת דש. ומשום כך, הקליפה הקשה שהדרך לפרקה בשעת האכילה, אין בפירוקה משום מלאכת דש.

אמנם יש שכתבו דבזמנינו שנקלפים הם בבתי חרושת ומובאים לבית כאשר הם קלופים, ובפרט לענין בוטנים, שבזמנינו רוב הבוטנים נמכרים כשהם קלופים, יש שכתבו לאסור לקלף את הקליפה הקשה של הבוטנים, ובפרט שהאוכל שבפנים אינו מחובר לקליפה החיצונה כלל. וגם כל הקליפה האדומה אינה נאכלת למרבית בני אדם, ובשני קליפות זה על גבי זה יש יותר לחשוש לאיסור דש בהסרת הקליפה החיצונה.

אך גם בזה רוב פוסקי זמנינו הסכימו להיתר, שאין כלל מקום לומר שיחול על קילופם איסור דש או מפרק, הואיל ורבים קולפים אותם בשעת האכילה, לא בטלה דעתם, והרי זה כדרך אכילה. ועוד מכיון שבטבע הפרי עצמו לא חל שום שינוי, ומצד טבעו ובריייתו זקוק הוא לקליפתו עד סמוך לאכילה, אלא תחבולות האדם הצליחו להשיג אפשרות קילוף ועיבוד לשימור כדי להקל על האדם שיהיה ארוחתו מזומנת וערוכה לפניו בלא טורח קילוף והכנה.

[והאריכו בזה בספרי אחרוני זמנינו, עי׳ **שו״ת מהרש״ג** (ח״ב סי׳ קח), **שו״ת מנחת יצחק** (ח״ג סי׳ לב), **תשובות והנהגות** (ח״א סי׳ רט), **שו״ת חלקת יעקב** (או״ח סי׳ קלג), **שו״ת באר משה** (ח״א סי׳ לח), **שו״ת קנין תורה** (ח״א סי׳ פו), **שו״ת דברי ישראל** (ח״א סי׳ צז), **שו״ת עמק תשובה** (ח״א סי׳ מט) **שו״ת מגדלות מרקחים** (סי׳ סא) ועוד - ועי׳ בזה בשו״ת **שבט הלוי** (ח״א סי׳ עט וסי׳ פא) ואכמ״ל, ישמע חכם ויוסף לקח].

כ״ד החותם לכבוד התורה

א.ד. הכהן

בית שמש יצ״ו

חוקים להורותם

הלכות דינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים וטעמים שונים

נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

אוכלים ומשקין שתחת המטה

בפרשתן (יט, יד) כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא.

בס' תורת חיים (ב"ב נ"ח., שבועות ט"ו:) כתב בטעם הדבר שאסור להניח מאכלים תחת המיטה, לפי שהשינה אחד מס' במיתה, כיון דנשמתו יוצאת ושורה רוח הטומאה על האדם, וכשהוא מאהיל בשעת שינה על האוכלים, הרי הן כאילו באהל המת, ושורה עליהם רוח טומאה.

אוכלים ומשקין תחת המטה

לא יתן אוכלים ומשקין תחת המטה, ובין מאכל מבושל ובין מאכל שאינו מבושל.

גמ' (פסחים קי"ב.), שו"ע (יו"ד סי' קט"ז סע' ה'), והטעם מפני שרוח רעה שורה עליהם, והנה שם אי' שלא יתן תבשיל, ומשמע דוקא מאכל מבושל, וכן הוא בירושלמי (תרומות ה, ג), אולם בבינת אדם (כלל ס"ג) כתב בשם הגר"א דה"ה מאכל חי, ובפת"ש (סק"ה) כתב דכן משמע בגמ' ברש"י (ב"ב נ"ח.) לגבי מטה של ע"ה, ובשועה"ר (הל' שמירת הגוף והנפש ז) כתב לא יתן תבשיל או שאר מאכל.

ואפילו כשהם מכוסים או מונחים בקופסה.

ש"ך (סק"ד) בשם הב"י, וברמב"ם (פי"ב מהל' רוצח ה"ה) כתב טעם האיסור משום שמא יפול שם דבר המזיק ואינו רואהו, ומשמע דאם המאכל מכוסה אין לחשוש, וכבר עמדו בזה, בפרישה (שם) ובשו"ת לב חיים (ח"א, ס"ו) דהוא איירי במטה שאין ישינים בם.

מטה שני קומות

מטה של שתי קומות, יש אומרים דאם ישנים במטה העליונה, האוכלים מונחים תחת המטה העליונה שייך בהם חשש זה, ואם האוכלים מונחים תחת התחתונה לא שייך בזה חשש זה.

ספר מבית לוי (יו"ד עמ' צג) ששמע כן מבעל שבה"ל זצ"ל.

מונחים ביום תחת המטה

יש שהחמירו גם כשמונחים תחת המטה ביום [כשישנים שם].

בס' שמירת הגוף והנפש (פי"ד סק"ח) הביא מהמהרש"ם (בהסכמה לס' כולם אהובים) דיש לחשוש אף ביום מספק, וכן מוכח בשו"ת לב חיים (שם), וכן מובא בס' מבית לוי (שם) ששמע כן מבעל שבה"ל זצ"ל.

כשאין ישנים תחת המטה

יש שמהמירים אפילו כשאין ישנים תחת המטה.

שו"ת פרי השדה (ח"א סי' ד') אולם בתורת חיים (שם) מבואר דדוקא בשעה שישנים דאז יש רוח רעה.

בדיעבד שהיו תחת המטה

בדיעבד כשהיו כבר מונחים שם יש אומרים שמותרין.

שו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' ק"ה) ומובא בפת"ש (סק"ד) ובהגה' רעק"א וביד אפרים שם, ומביא ראיה דמצינו שהזהירו חז"ל לחבר שלא לאכול עם הארץ מפני שיאכילו דברים שאינם מתוקנים, ולכאו' אמאי לא אמר מפני שמאכליו מונחים תחת המטה כדמבואר בגמ' ב"ב (שם), ומבואר דבדיעבד מותר, אולם בחכמ"א (שם) הביא דהגר"א החמיר לזרוק המאכל במקום שלא ימצא אותם אדם, ובס' טעמא דקרא (בהנהגות החזו"א אות כח) מובא דאף שבביתו החמירו שלא לאכלו, אולם צוהל יתנם לעניים.

אדם אחר הניחם תחת המטה

אם אדם אחר הניח מאכלים שאינם שלו תחת המטה, יש אומרים דאין בהם איסור זה.

בסור ישרים שבסוף שו"ת רב פעלים (ח"ד, סי' ה') כתב דאם אדם אחר הניח מאכליו של חבירו בלא ידיעתו, והוא איש זר לא אשתו ולא בנו בענין שאין שייך בהם ידו כידו, אזי אין שורה בהם רוח רעה, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכן ראיתי מובא משו"ת שלמת חיים (א, יב) דכיון דאין ב"ד יכולים לחייבו דהוי היזק שאינו ניכר, שוב גם הרוח רעה שאין שורה בו.

תחת מיטת תינוק

לכתחילה יש להחמיר גם בתינוק.

בדרכ"ת (סקל"ט) הבהיא מחלוקת לגבי מטה של גוי, האם דומה לנט"י שחרית דל שייך בגוי עיי"ש, ולכאו' הוא הדין בתינוק להפוסקים דאין איסור נגיעה שחרית בתינוק, ובשו"ת מנח"י (ח"ד סי' קי"ז) מבואר דלכתחילה יש לחשוש, וכן הביא בס' שמירת הגוף והנפש (עמ' סב) בשם כמה גדולים.

תחת עגלה של תינוק

יש אומרים דבעגלה של תינוק אין לחשוש אפילו לכתחילה.

שו"ת מנח"י (שם) בצירוף כמה טעמים, א) שהוא קטן, ב) מה שמובא בדרכ"ת (סקל"ז) בשם מזמור לדוד דדוקא בקרקע שתחת המטה, ולא בתיבה שתחת העגלה דנחשב כמו בין כר לכסת, ג) דלא בכל מטה אסור.

תחת כסא שיושנים עליו [ספה, קאוטש, וכן בערעפלא"ן]

לכתחילה ראוי שלא להניח מאכלים תחת כסא שיושנים עליו..

בדרכ"ת (סקל"ח) הביא מס' שערי רחמים שהגר"א אסר צוקער שהיה תחת תיבה שישנו עליה, ומבואר דאף תיבה בעלמא ולא רק במטה, ועיי"ש שהביא חולקים.

תחת הכר

מאכלים שמעל המטה תחת הכר, אין בהם חשש.

דרכ"ת (סקל"ז) בשם מזמור לדוד.

בכיס בגדים

מאכלים המונחים בכיס הבגד בשעת שינה, אין בהם חשש.

פשוט כנ"ל, ועי' שו"ת שלמת חיים (ח"ב ז).

תרופות שתחת המטה

תרופות אין לחשוש שהם תחת המטה.

מבית לוי (שם אות ז) בשם בעל שבה"ל זצ"ל.

תקנה למאכלים תחת המטה

יש שכתבו דאפשר לטבול המאכלים שהיו תחת המטה.

עי' בשד"ח (מערכת ל' כלל קמא אות ל"א, ד"ה ואם) ובשו"ת הד"ר (סי' כ"ט אות שכב) מובא דפע"א כשעשה הרה"ק מריזשין זי"ע חתונה, הניחו תיבה עם מיני מתיקה תחת המטה, ושאלו להגה"ק מהר"ש מקאמינקא זי"ע והורה לטבול את התיבה במקוה כמות שהיא עם הלעקי"ך. ועי' בס' מרא דשמעתתא (אות שנ"ה) דכן הורה גם כ"ק האבי"ד רמ"א פריינד זצ"ל דאין להחמיר בדיעבד אם יטבילם כך, ואם היו האוכלים בתוך תיבה או חבילה (בע"ג), היה אומר להטבילם כך יחד עם החבילה, ויש שאמרו דאפילו אם לא היו מונחים תחת המטה בתוך חבילה, יכול להניחו לתוך כלי או שק (בע"ג) וכך יטבלם.

נט"י שחרית במים שהיו תחת המטה

יש להקפיד שלא להניח מי נטילת ידים שחרית תחת המטה

בספר פסקי תשובה (סי' א') הביא בעל האדרת המסתפק בזה, דאולי אין מעבירין הרוח רעה, ובשו"ת שבה"ל (ח"ח סי' כ"ב) כתב בצירוף כמה טעמים דאין חשש כ"כ, וגם מי יימר דאינו מטהר הטומאה של לילה, ובהליכות שלמה (הל' תפילה סי' כ' הערה 49) כתב שא היו תחת המטה להביא מים אחרים.

מיטת גוי

במטת גוי לכתחילה נכון להחמיר.

בדרכ"ת (סקל"ט) הביא מחלוקת בזה.

אתרוג שהיה מונח תחת המטה

נחלקו הפוסקים לצאת באתרוג שהיה תחת המטה.

בשו"ת בנין עולם (סי' ל"ג) נוטה להחמיר כשיש לו אתרוג אחר, אולם בשו"ת עין יצחק (סי' כ"ד), ובמרחשת (ח"א סי' כ), ובשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' ע"ז).

בליל יו"ט פסח - ליל שימורים

יש אומרים שאוכלין ומשקין שהיו תחת המטה בליל יו"ט פסח מותרין.

עפ"י מה דאיתא בגמ' (פסחים קט:) דהוא ליל המשומר ובא מן המזיקין, דלכן אין לחשוש משום רוח רעה, ומותר לאכלם, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

כ"כ בס' ויגד משה (ענייני פסח סימן ג' אות י') מביא בשם ס' אוצרות ירושלים (אות רנ"ח) תשובה מהרה"ג ר' ישעי' עפשטיין שכ' שבא שאלה לפני אביו הגאון רבי פינחס עפשטיין זצ"ל באחד שהניח בליל א' דפסח אוכלין ומשקין תחת המטה ושכח להוציאן והיו שם כל הלילה, וכ' דכיון דאמרינן בגמ' שהוא ליל משומר מן המזיקין, לכן אין לחוש לרוח רעה וכדומה ומותר לאכלן, ואפילו לכתחילה מותר להניח תחת המטה באותו הלילה. [והוסיף ע"ז בנו הנ"ל לחדש שבנטילת ידים ביום א' דפסח יהא דומה למי שהיה ניעור כל הלילה, שהדין הוא שנוטל ידיו בלי ברכה, שהרי לא שייך הטעם של רוח רעה, כיון שאין רוח רעה שולטת בליל פסח, עיי"ש].

אמנם שיש שפקפקו בדבר זה, שאכן מצינו שהלילה הוא משומר ובא מן המזיקים שאינן באין להזיק, אבל מי נימא שאין רוח רעה שורה על המאכלים ולאחר זמן כשיאכל יזיקו לו, וגם אטו כל מיני רוחות בחדא מחתא מחתינהו, ואין לנו אלא מה שגילו לנו חז"ל [ולפי שיטתם שפיר יכולין לברך על על נטילת ידים, דיש לומר שהרוח רעה שורה על הידים].

משיב כהלכה
תלמידי השיעורי הלכה שנאמרו בבית מדרשו
ע"י הרב הגאון רבי יהושע צבי יהושע שליט"א
מו"ץ קהילתינו הק'

מצות שילוח הקן (ד)

א. יש אומרים שמברכים בשעת קיום מצות שילוח הקן כמו שמברכים על שאר מצוות כגון מעקה ופדיון הבן [א].

ב. אמנם דעת הרבה פוסקים שאין מברכים עליה וכמה טעמים נאמרו בדבר [ב] וכן נוהגים למעשה [ג].

ג. גם לשיטות הסוברים שיכול לברך היינו דווקא קודם שמשלח את האם אבל לאחר ששילח את האם שוב לא יברך אף שעדיין לא נטל את הביצים [ד].

ביאורים והוספות

(א) הראב"ד בספר תמים דעים (סימן קע"ט) כתב דהכלל על איזה מצוה יש לברך ועל איזה אין מברכין שאם הוא מצוה שהיא בינו לבין עצמו כגון סוכה ולולב שופר וציצית צריך לברך עליהן ואם היא תלויה באחרים כגון צדקה והשבת אבידה א"צ לברך עליהם וסיים שם "והלכתא צריך לברך בשילוח הקן ובמעקה ובפדיון הבן" וכ"כ הרוקח (סימן שס"ו) ובתשו' הרשב"א (ח"ג סימן רפ"ג) וכן פסקו בפאת השולחן (הל' ארץ ישראל פ"ג) ערוך השולחן (סעיף י') ובשו"ת סמא דחיי הובא בפ"ת (סק"ב) ובשו"ת מנחת אלעזר יו"ד (סימן מ"ג) עיי"ש ובח"ב סימן ע"ה.

(ב) **טעם א' -** הרשב"א בתשובה (ח"א סימן י"ח) כתב הטעם שלא תקנו חז"ל ברכה על זה לפי שהוא מצוה הבאה על ידי עבירה שאחר שעובר על הלאו דלא תקח האם על הבנים מקיים את העשה דשלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך (ובפשטות הכוונה כיון שיש אופנים שמקיים את המצוה אחר שעבר עבירה שוב לא תיקנו ברכה בכל אופן גם כשאינו עובר עבירה) וכ"כ באורחות חיים (הלכות ברכות סימן ע"ב) ובאהל מועד (שער הברכות דרך ראשון נתיב ב').

טעם ב' - מצינו במאירי (מגילה כ"א ע"ב) וברבינו בחיי (כי תצא כ"ב ז') "לפי שאינה מצוה מחוייבת כמו שאר מצוות ואינו חייב לחזר אחריה במכוון אלא כשיזדמן לו וזהו לשון "כי יקרה" ועוד שאינו חייב בשילוח אלא כשהוא רוצה ליקח הבנים" עכ"ל.

טעם ג' - הביא הפתחי תשובה (סק"ב) משו"ת תורת נתנאל לבעל הקרבן נתנאל דאין לברך על מצוה זו שמא יהיו הביצים מוזרות (שלא בא מזכר ואינו ראוי להוליד אפרוח ואז אין מקיימים שום מצוה כמבואר בשו"ע דביצים נלמד מאפרוחים וזהו רק כשיכול להוליד אפרוחים) ואין לברך על הספק אך בדעת תורה למהרש"ם (ס"א ד') תמה עליו דביצים מוזרות לא שכיח כלל וכן בערוך השולחן (ס"י) כתב דאין דברים אלו ראויין לשמוע דא"כ לא נברך על תפילין שמא נפסל אות אחת אלא וודאי דמעמידין על חזקה.

טעם ד' - בשו"ת בנין ציון החדשות לבעל ערוך לנר (סימן י"ד) כתב דבשעה שמברך עובר לעשייתה יש ספק שמא תפרח האם מאיליה מעל הקן מבלי שישלחנה והוי ברכה לבטה עיי"ש, ובספר שלח תשלח (עמוד מ"ו) מוסיף דידוע שהאם נמצאת בקן בלילה וזהו רק אם יש לה ביצים לרבוץ עליהם אמנם פעמים היא נמצאת בקן קודם שהטילה הביצים ונראה לעין אדם שרובצת על ביצים ובאמת אינו כן ויש חשש ברכה לבטלה ובפרט דלפעמים תוך כדי שילוחה מהקן האם שוברת את הביצים ולכמה פוסקים לא ברור שמקיים את המצוה באופן זה.

טעם ה' - הובא באחרונים לפי שיש במצוה זו צער בעלי חיים ולכן אין מברכין כמו שכתב הרשב"א (בתשובה י"ח) הטעם שאין מברכין על מיתת בית דין דהשי"ת חס על בריותיו ומה שמברכים על השחיטה כיון דהוי לצורך האדם שנהנים בכך משא"כ בשילוח הקן.

(ג) בברכי יוסף (סי' רצ"ב סק"א) אחר שהביא דעת הרבה פוסקים שלא לברך מסיק "ומ"מ לענין דינא פשיטא דנקטינן שלא לברך כיון דאיכא כמה רבוותא שכתבו בפירוש שאין מברכין והכי נקטינן" ועי' בשדי חמד (מערכת הבי"ת אות מ') וכן נהגו למעשה הגאונים בעל מנחת יצחק ובעל מנחת שלמה ובעל הקהילות יעקב.

(ד) ברכת יעקב להגאון רבי יעקב בלויא זצ"ל (ח"א פרק ל"ח ס"ד) והטעם כיון דנחלקו הפוסקים אם לקיחת הביצים הוא חיוב או רשות ולדעת הפוסקים שהוא רק רשות הרי כבר גמר את המצוה ולא שייך לברך, אמנם ברכת שהחיינו יכול לברך עיי"ש.

ד. אע"פ שאין מברכים על מצוה זו מכל מקום הרוצה לצאת גם הדיעות שצריך לברך יכול לברך בלא שם ומלכות [ה] ויהרהר בלבו שם ומלכות [ו].

ה. נוסח הברכה הוא "ברוך אתה מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציונו לשלח הקן" [ז] ויש אומרים שיברך "על מצות שילוח הקן" [ח].

ו. יש אומרים שמברך שהחיינו כשבא לקיים מצות שילוח הקן [ט]. אך דעת הרבה פוסקים שאין מברכין שהחיינו וספק ברכות להקל [י].

ז. קודם שהולך לקיים מצות שילוח הקן יאמר "הריני מוכן ומזומן לשלח אם צפור מן הקן לקיים מצות עשה שציוני בוראי יתברך בתורתו הקדושה שנאמר שלח תשלח את האם ומצות לא תעשה שלא יקח האם שנאמר לא תקח האם על הבנים [יא].

ח. יש ענין לערוך סעודת מצוה ביום שזוכה לקיים מצות שילוח הקן [יב].

ביאורים והוספות

(ה) כ"כ בבית לחם יהודה בגליון השו"ע סק"א.

(ו) שו"ת מהר"ם שיק יו"ד (סימן רפ"ט) וכן יכול להרהר כל נוסח הברכה עי' פמ"ג פתיחה להלכות ברכות אות ב' ובכף החיים סימן קנ"ז סק"י.

(ז) בשו"ת הרשב"א (ח"ג סימן רפ"ג) מביא הנוסח "לשלח הקן" ובספר נחל איתן(סימן ה' ס"ג סק"א) לבעל הדרך אמונה הביא כל שיטות הראשונים בזה והעולה שם מדבריו דלפי הרבה ראשונים היה ראוי לומר "על שילוח הקן" אולם לדעת ר"ת יש לומר "לשלח הקן" וכמובא בקרבן נתנאל (פסחים פ"א סימן י' אות כ').

(ח) בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן ר"צ) כתב שנוסח הברכה הוא "על" ובסימן שלאחריו הוסיף דיש לומר הנוסח על "מצות" שילוח הקן עיי"ש שחילק בין מצוה שנוהגת בכל הזמנים כגון תפילין מברך "להניח" משא"כ שילוח הקן שאם לא רוצה הבנים או שהוא מזומן אז אין חיוב שילוח כלל ובזה הנוסח הוא על "מצות" עיי"ש אולם בספר נחל איתן (דף פ"ז) כתב דלשיטת הבבלי עולה שרק על ג' צוות מברכין בנוסח על מצות, בתפילין של ראש, ציצית, ועירוב, עיי"ש טעמא דמילתא ולפי"ז גם אם מברך "על" לא יאמר על מצות.

(ט) בפתחי תשובה סק"ב הביא משו"ת סמא דחיי (סימן ג') דיש לברך שהחיינו כיון שאינו דבר מצוי ותדיר והוי כדבר שקבוע לו זמן ואינו דומה לציצית ותפילין שחייב תמיד לקיימם וכ"כ בברכי יוסף (רצ"ב ס"ב) לפי דעת הכרתי ופלתי שחילק בין תפילין וציצית שהוא חייב לקיימם תמיד משא"כ כיסוי הדם שאינו מחוייב להמציא עצמו לשחוט ולכסות ורוב ישראל אין שוחטין ומכסין ולכן כשבאה מצות כיסוי לידו יברך בשמחה ולפי"ז כל שכן במצות שילוח הקן שרובא דרובא אינם מקיימים אותה שיש לברך שהחיינו כשנזדמן לידו לקיימה עיי"ש.

(י) החיד"א בברכי יוסף העלה דלדעת הש"ך ופרי חדש (סימן כ"ח ס"ב) שאין מברכין שהחיינו בכיסוי הדם ה"ה שאין לברך בשילוח הקן וכ"כ בערוך השולחן (ס"ו) שלא לברך כיון שהיא מצוה שאין בה שמחה והיא תדיר דשייך בכל זמן ועי' בספר עמודי ארזים על היראים (סי' ס"ב ס"א), ובפרט לדעת הזוהר דעצם המצוה היא לצער את האם י"ל דלא שייך שהחיינו על מצוה שעצמותה היא צער - והנה מצינו בפוסקים שנתנו עצה במקום שיש מחלוקת הפוסקים אם לברך שהחיינו או לא שיכניס עצמו לחיוב מצד אחר כגון שילבש בגד חדש או יברך על פרי חדש ויברך שהחיינו ויכוון לפטור גם מצוה זו עי' ביאור הלכה (סי' כ"ב ד"ה קנה) אך לענין שילוח הקן לא נהגו לעשות כן כ"כ בספק שלח תשלח (עמוד מ"ט) עיי"ש.

(יא) כן הנוסח בספר אור השנים להגאון המקובל רבי אריה לייב עפשטיין זצ"ל יום ד' מצות שילוח הקן.

(יב) כתב האריז"ל בהקדמה לשער המצוות "כי בהיותו מחפש ומקיים המצוות שאינם נוהגות תדיר כמו מצות זרוע ולחיים וכו' גורם אל השראת רוח הקודש על האדם ולהשיג ידיעה וחכמה ובפרט ביום ההוא עצמו שקיים איזה מצוה מהם" עכ"ל. ובהקדמה לספר חידושי, מנחה חדשה על הש"ס לרבי נפתלי חיים הורוביץ זצ"ל (עמוד י"ג) מביא בשם הרה"ק מבארנוב רבי אברהם שמחה הורוביץ זצ"ל שיש לערוך סעודת מצוה אחר שזוכה לקיים מצות שילוח הקן ובספר שלח תשלח מביא בשם הגר"מ הלברשטאם שראוי לאכול בסעודתו בשר ודגים וכל מטעמים עיי"ש עמוד קט"ז.

בעניני בדיקת והגהת תפילין ומזוזות [ז]

סימן ט'

תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת צְרִיכִין כְּתִיבָה כְּסִדְרָן וּבוֹ י"א סְעִיפִים:

תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת צְרִיכִין לִכְתֹּב אוֹתָן כְּסִדְרָן: א) וְאִם כְּתָבָן שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן בֵּין שֶׁהַקְּדִים וְכָתַב פָּרָשָׁה הַמְאֻחֶרֶת לְהַמְקֻדֶּמֶת, בֵּין שֶׁכָּתַב הַתֵּבוֹת אוֹ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן פְּסוּלִין. לָכֵן אִם נִמְצָא שֶׁחָסֵר אוֹת אַחַת אֵין לָהֶם תַּקָּנָה, אֶלָּא אִם כֵּן יָכוֹל לִגְרֹד מִמַּטָּה לְמַעְלָה עַד מָקוֹם הַחָפָּרוֹן (אִם אֵין שָׁם שֵׁם), וְיִכְתֹּב שָׁם אֶת הַחָפָּרוֹן, וְאַחַר כָּךְ יִכְתֹּב מָה שֶּׁנִּגְרַד עַל מְקוֹם הַגֵּרָד:

כסדרן רק בתפילין ומזוזות ולא בס"ת

א) תפילין ומזוזות צריכים לכתוב אותם **'כסדרן'**, משום דכתיב 'והיו' ודרשינן **בהוייתן יהו**[1].

---

1 **מקור** הדין שתפילין ומזוזות צריכים לכתבה **'כסדרן'** הוא במכילתא (סוף פרשת בא) שכתב 'ואם לא כתבן כסדרן הרי אלו יגנזו'. וכ"כ הטור (סימן לב סעיף כג) "ואמרו במכילתא כתבן שלא כסדרן יגנזו".

והנה במכילתא לא מבואר המקור שלמידים שצריכים לכתבה כסדרן. ובבית יוסף (שם כא -כב) הביא בשם הר"י אסכנדרני דשלא כסדרן פסולות משום דכתיב **'והיו'** בהווייתן יהיו'. וכן נפסק להלכה בשו"ע (או"ח סימן לב סכ"ג) "אם מצא שחסר אות אחת אין לו תקנה שאם כן היו כתובין שלא כסדרן ופסולים משום דכתיב (דברים ו, ו) 'והיו' בהוייתן יהו". וכ"ה דין זה ברמ"א (שם ס"א). **ובהלכות מזוזה** (יו"ד סימן רפח ורצ).

הנה דין זה שצריכים לכתוב תפילין ומזוזות כסדרן אינו מבואר להדיא בש"ס, והעיר הגאון רעק"א (בתוספת רבי עקיבא איגר מסכת מגילה פ"א מח) דפשטא דמשנה במס' מגילה (שם) משמע דליכא דין כסדרן.

דהנה איתא (שם) 'אין בין ספרים תפילין ומזוזת, אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, ותפילין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית', ואילו חילוק זה שספר תורה לא צריכים לכתבה כסדרן, ותפילין ומזוזות צריכים לכתבה כסדרן לא קתני.

ובשו"ת בית שלמה (או"ח סימן יב) כתב ליישב דיוקא זו, דהמשנה לא מיירי אלא בחילוק שבין ספר תורה לתפילין ומזוזות שניכר כאשר כבר כתובה לפנינו. אבל פסול שלא כסדרן אין שום היכר הבדל לאחר הכתיבה, בזה לא מיירי. אמנם עיי"ש ברעק"א שמציין תירוץ זו בשם תשובות מוה"ר יוסף קצבי (סימן ב) דרצה לחלק דלא חשיב רק דבר הנראית לעין אחר כתיבת מהותו, וכתב ע"ז רעק"א וזה נסתר מדברי הרמב"ן (מלחמות פ"ק בסוגיא דסוכה ישנה) שכתב ליישב למה לא נקט התנא החילוק בין ס"ת לתפילין ומזוזה, דס"ת בעי 'עיבוד' לשמה ובתפילין ומזוזות לא בעיא עיבוד לשמה, דמתניתין חומרי דתפילין ומזוזות קא חשיב, אבל לא קולייהו עיי"ש. מבואר מדברי הרמב"ן שכשהוא חומרא של תפילין ומזוזות כתוב גם דברים שלא רואים אח"כ כמו האם העיבוד לשמה. עיי"ש.

ובשו"ת מהרש"ג (חלק א סימן ג) מציין להחילוק שכתב בבית שלמה הנ"ל, ומציין להרעק"א שכתב ע"ז דמדברי הרמב"ן משמע שאינו סובר חילוק זה, וכתב ע"ז שם 'ומכל מקום אין מזה קושיא כל כך, די"ל דנהי דהרמב"ן לא מתרץ כן, מ"מ שאר הפוסקים מתרצים באמת כן גם קושיית הרמב"ן הנ"ל'.

אבל בספר תורה ליכא דין שצריכים לכתבה כסדרן[2].

אותיות השם

אותיות השם יש לדקדק לכתוב כסדרן, אפילו בספר תורה. אבל בדיעבד כגון שאירע איזה קלקול באות הראשון שצריכים לכתוב אות אחר במקומו, נראה דיש להתיר בספר תורה[3].

---

2 **טעם** הדבר שבספר תורה ליכא דין 'כסדרן' כתב הרדב"ז (ח"א סימן ש"י) דתפילין ומזוזה כתיבין בהאי קרא ד'**והיו**', שלמידים מזה שצריכים לכתבה כסדרן, דכתיב (שם) 'וקשרתם לאות על ידך וגו', 'וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך', ולכן צריכים לכתבה כסדרן, משא"כ ספר תורה לא נזכר בקרא.

עוד כתב שם הרדב"ז וז"ל ואם תשאל למה בס"ת דאית ביה קדושה טפי לא בעינן כסדרן ומכשרינן ביה התלייה. יי"ל דאל"כ לא תמצא ספר תורה כשר לעולם, אבל תפילין ומזוזה איידי דזוטר כותב אחריני וזה ברור עכ"ל.

והובא דברי הרדב"ז בלשכת הסופר (סימן ט סק"א) והקשה על דבריו, דבשלמא אם דין 'כסדרן' בתפילין ומזוזות היה רק מדרבנן, אז היה מקום לחלק ולומר דבס"ת כיון דאם נצטרך לדקדק שיהיה נכתב דווקא כסדרן לא תמצא ס"ת כשר, כי אם בדרך רחוקה. לכן אף דקדושת ספר תורה גדולה מ"מ הקילו רבנן, אבל מאחר דבתפילין ומזוזת ילפינן כסדרן מקרא 'דוהיו', ואית לן למילף בק"ו דספר תורה, [כמו שאנו למידין ספר תורה בק"ו מתפילין ומזוזות דבעינן שהכותבו יהיה בר קשירה], וק"ו דאורייתא הוא, אמאי לא נימא דגם ספר תורה בעי 'כסדרן', ואף שהוא דבר קשה לכתבו כסדרן דוקא, הרי עכ"פ אפשרי הוא. עי"ש שנשאר בצ"ע.

והנה באות חיים (סימן לב סק"א) הביא קושיית הכסף משנה על דברי הרדב"ז, וכדי שלא להשוות דברי הרדב"ז זצ"ל בטעות ח"ו, ובפרט שכתב על דבריו 'וזה ברור', על כן כתב שם דיש לחקור האם שלא כסדרן הוא מן התורה, או רק מדרבנן, וצ"ל דסבירא ליה להרדב"ז דדין 'כסדרן' המעכב בתפילין ומזוזות הוה רק מדרבנן, ולא מדאורייתא לעיכובא, ע"כ א"ש תירוץ הרדב"ז, דבדרבנן שייך לומר כיון שהדבר קשה מאוד לא גזרו. ומה שהביא הב"י בשם ר"י אסכנדרני דילפינן מ'והיו', בעל כרחך רק אסמכתא בעלמא, כיון דגוף המכילתא שזה המקור של דין 'כסדרן' לא מצינו כלל לימוד זה, ולא מצינו כלל בשום מקום בדברי רז"ל לימוד זה, אלא ודאי דלהר"י אסכנדרני היה מקובל זה, או נמצא באיזה כתב יד בדרך אסמכתא בלבד, עי"ש באורך דבריו הנפלאים.

3 **קסת** הסופר (סימן י סי"ג). ועיין בחקירות (סימן י"ז) שהאריך בזה. ובסו"ד הביא דברי המנחת חינוך (מצוה תלז), וז"ל "ולכאורה קשה לי בכותב שם הוי"ה ב"ה, דכותב י"ה, והוה שם. ואח"כ כותב הוי"ו, ובאותו רגע הוה קלקול כי אין זה שם, אלא אח"כ כשכותב הה"א האחרונה נגמר השם. ונהי דזה הוי מקלקל ע"מ לתקן, מ"מ בודאי לכתחילה אם יש תקנה שלא לקלקל כלל ודאי עדיף. ועיין בנדרים (דף י) דלא יאמר לה' קרבן וכו'. ה"נ אפשר ח"ו לא יגמור ומקלקל השם י"ה. ולמה לא תקנו חז"ל בכותב שם הוי"ה ב"ה שיכתוב היו"ד לבסוף, דהיינו שיכתוב תחילה אותיות הו"ה, ואח"כ יכתוב את היו"ד בראש התיבה, ויגמור השם, ובזה אין שום מכשול. ומזה ראיה ברורה דהשם צריך להיות כסדרן, וא"כ אי אפשר בענין אחר, ומצותו בכך וכו', עכ"ל.

ולפע"ד אין זאת ראיה כלל, ולא דמי להא דלה' קרבן. דהתם איכא למיחש שמא לאחר שיאמר לה' יתחרט על ממונו, ונמצא שהוציא שם שמים לבטלה. אבל הכא מהיכי תיתי יתחרט שלא יגמור את השם. ואפילו אם נאמר דהתם החשש הוא שמא ימות לאחר שיזכיר את השם קודם שיאמר קרבן. גם זאת אין לחוש בכך, שהרי אפילו אם ימות, יכול איש אחר לגמור את השם כתיקונו. ועוד אפילו היה גם כאן איזה חשש רחוק, לכתוב לכתחילה את השם לכתחילה שלא כסדרן, דהא ודאי שעפ"י הסודות הרמות עדיף טפי לכתבו לכתחילה כסדרן, וגנאי גדול היה לתקן כך לכתוב תמיד את השם הנכבד והנורא שלא כסדרן (אלא למפרע כמו כתב העמים). ומלבד זאת הנה מ"ש דבכתיבת הוי"ו הוה מקלקל ע"מ לתקן, לפע"ד אין לכנות לזה שם קלקול כלל, אלא תיקון הוא, בהיות שאין כוונתו לכתוב השם י"ה, אלא שם הוי"ה ב"ה, ואין השם שלם בלתי הוי"ו, א"כ כתיבת הוא"ו לאו קלקול הוא, אלא תיקון גדול הוא".

המאיי"ר כ"ארץ ולדרים

מהדרי ציון וירושלים נשגר ברכת מזלא טבא, מעומקא דליבאה, וסל מלא ברכות עד אין סוף
מע"כ ידידינו היקר והנעלה, מופלג בכל מעלה, משליך עצמו מנגד לעזרת מוסדותינו כאח ורע
ידיו רב לו במעשי צדקה וחסד עד אין לתאר, מגדולי העסקנים למען כל קדשי מלכות סאטמאר
רבות בשנים, מזכה את הרבים בפעליו הנכונים, בהתמסרות ומיטב תבונים, שמו משבחים בהלל

הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר

מו"ה מאיר נפתלי בערל הי"ו

מנהל מוסדות יטב לב בארה"ק

לרגל שמחת הולדת נכדתו בסימן טוב ובמזל טוב

אצל חתנו החשוב והנעלה, נודע לשם ולתהילה

הר"ר מאיר זאב מענדלאוויטש הי"ו

וצרופה בזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת,
מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה,
ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יצחק אהרן רוזנטל

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

קשר עליון דאוריית"א

עובדות והנהגות, בירורי הלכות, ופרקי הליכות
בין כ"ק הגאון הצדיק המפורסם
גאב"ד ריסקעווע ואב"ד דקהילתינו יצוק"ל
בעל "אורחות המשפטים"
עם רבותינו הקדושים לבית סיגוט-סאטמאר

מדור מיוחד לרגל
שנת היובל
להמחברתו
ערב פסח תשל"ה - תשע"ה

• תשוח"ח לנכדו הרב משולם שרגא כ"ץ שליט"א בן הרב הגאון אב"ד ריסקעווע שליט"א אשר הי' בעזרתינו בעריכת המאמר •

וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵ"ן הַמְטַהֵר

התבטאותו של מרן הגה"ק מנאסויד זי"ע על הגה"צ מריסקעווע זצ"ל

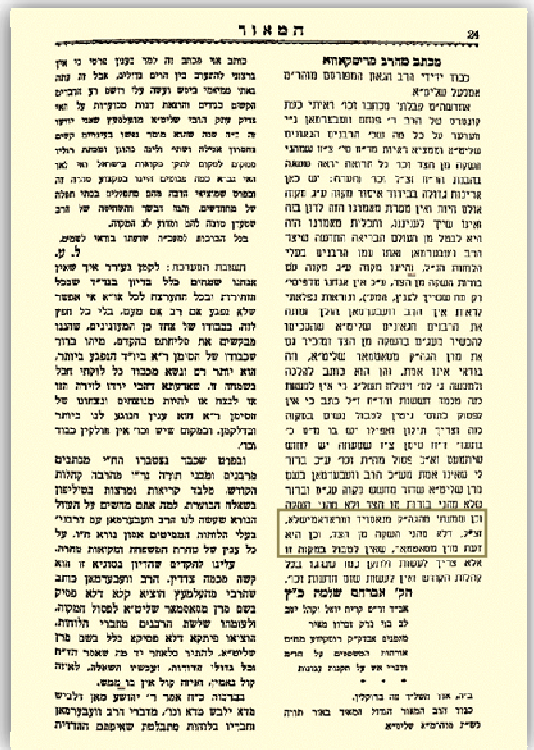
רב גובריה וחיליה של הגה"צ מריסקעווע זצ"ל במיוחד בהלכות מקוואות, ניתן ללמוד מהתבטאותו הנדירה של מרן הגה"ק **מנאסויד** זי"ע שהתבטא פעם אחת בפניו: **"אזא ידען אין דעם דור וואס קען אזוי גוט ווי אים הלכות מקוואות האב איך נישט געטראפן"**...[1], ואכן הרבה קבלות והוראות קיבל הגה"צ מריסקעווע זצ"ל מרבו הגה"ק מנאסויד זי"ע – בענינים אלו[2].

ויען שו"ת יזרה דעה **אברהם** קלג

לז, ומכל חלקו מזכה לכן, שפכיו לפני כנר נדפסו, ופפו ולפו מן השוק, הפפריס יפלפים לאור עולם מחדש, וידוע, שפומריס כפס נדיקים ני"ע, שפימפע מילפע הוא על ספר שנדפפ פעם אימ שמפכהו מכר ספרו זה נפ"ח, ומודעי ענין גדול הוא, ומי מפלא איעזרו הש"ת שיוכל לנכך על המוגמר בנרישות הפלימות ולהמשיך עבודתו הקדושה להלכות עהרה כישרלע עבגל"ע.

והנה ע"י ענין עשיית מקוה ע"ג מקוה, **וראיתי** נמכתבו של ידידי הגאב"ד דקאזי שליט"א (מוח ה') שמקשה בלבוי מהן הגה"ק מנאסויד זי"ע בס' מאור יהושע (עמ' נ"ה) מב"ב בטעם דברי מרן הגה"ק בעל ד"מ זי"ע, היה נוהגי שנאמנים עליהו דבריו של מהו' סרב הגאבד"ק ריסקעווב שליט"א מב"ב ממכ' להכהדה"ג ידידי שליט"א (שכידוע, שהי' קרוב מאד כמעט מבני ביתו של הגאוה"ק מנאסויד זי"ע), שכתב שדבר זה עם הגאוה"ק מנאסויד זי"ע וענק מ"ו להקל בזה, עכ"ל.

שו"ת ויען אברהם להגה"צ מהוניאד זצ"ל, בין הדברים כותב בזה"ל:
"שנאמנים עלינו דבריו של הגאבד"ק ריסקעווע וכו' שכידוע שהיה קרוב מאוד כמעט מב"ב של הגאוה"ק מנאסויד זי"ע

24 ה מ א ו ר

מכתב מהרב מריסקאוהוי

כבוד ידידי הרב הצעיר המפורסם מוהרר
מנחם שלום נ"י

אשתומרים מקבלו מקובנו מכר ואהובי כמוהו
קונטרס של הרב ר' מנחם הכהן מבריסקאוהוי נ"י
הערוכר על כל פה מנוי הדברים הנעימים
מנוסים מהמציאה בציורת מדיה מרי ציון שמחתי
מעצות נתן הצבי וכר כל חרחשת רוחה שמחתה
בחבורו ונתן הצבי וכר יקר ויחרות: שם כתן
מדיניות נבונה בבירור איכות הקנה עיב. שקנה
אלמן היות האין מבדות מחמתנו הזה קדון בזה
מציו עריך לעניינו, והחבלות מחמתנו הזה
היא לכמוך מן המוחם הבריאה המהוחה מציב
הרב ומחמתו"ן, שאתו ומן הרבנים בשלי
המחות וה"ו, ולציבו בימה מיב מקוה שם
בחוחת מחנה הן הצבי, ע"כ אין אנחנו מלמיעי-
רץ הזה שמרוץ לבוץ, ומרוצות בשלמות
אין הוב, ובעבור זאת אוכלן מחוחו
את הרבנים הנאנים שלמיעים שהנכיעו
להכשיר המעיגה בחמחה מן הצד המכיר גם
את מרן הגה"ץ מנאסויד שלמ"א, וזה
בודאי אינו אמת, וגם הוא כותב לאלבה
והמעגה בי עמי ומעלה המציא בי אין לחמחה
כזה מכמה חמחות ומדיה ליל כחב כי אין
מחמיר כמוהו בכל מדיני יש בו מדם כי
מחמיר דיו טיהן ציו מחמה יש לחחוב
שיחמחם ואינו מסוק מדיות אבר ע"כ. ברור
לי מאוד אמת מעיב הוב ומבוגמן כמהם
מהן שכיעיב מחיב מחמה קבוה ע"כ ובבור
אלא מהבי בודק את הצד ולא ראי הסמה
ובן מחמתי מהבה"ן מנאסויד ומחיבראוהוי,
וב"כ. ולא מהבי הסמה מן הצד, וכן היא
דמת מרן מהאמחר, שאין לסמוך בחקנה זו
אלא בי"ד לעשות ולהען עמו מעשה בבב
מחמות הצדדים ואין לעשות מהם חקנות וכו'.

הק' אברהם שלמה כ"ץ
אבד"ק ריסק יזהל קהל יעב
לב בר נרש מבחר
מלמדים מבחיבים ריסקעוב מחים
אחיהח המשפיע על פרם
חברי אש על הקנת בחורת

* * *

ביה"ק אפר השליה עה בריסלה.
כעוד לבבי הלאור הגדול ומכאיר באור תורה
משי"ב מהרמ"ש שליסיא

---

1 מפי בנו הגאון הצדיק **אב"ד דקהילתינו בב"ב** בעל ראש אליהו זצ"ל.

2 בין תשובותיו הרבים שכתב הגה"צ מריסקעווע זצ"ל בענינים אלו (הובאו בספרו שו"ת **דברי א"ש** כת"י), נמצא תשובה להרה"ג המפורסם **ר' מאיר אמסעל** זי"ל (נדפס בירחון המאור חודש תמוז אב תשל"ד) ובתו"ד כותב שם: ..."**וכן שמעתי מהגה"ק מנאסויד ומראדמישלא [ה"ה הגאון מהר"ש ענגיל] זצ"ל, דלא מהני השקה מן הצד**". ע"כ. וכן במכתב תשובה להגה"צ **מהעלמעץ** בעל טהרת יו"ט זצ"ל, כותב בין הדברים: "**וכמה פעמים דברתי בזה עם הרב הגאון מראדמשלו והגה"ק מנאסוד, וצעקו חס ושלום להקל**". ע"כ. (עיי' בסוף המאמר הערה ט"ו שהבאנו קטעים נוספים ממכתב זה, והרחבנו בזה, עיי"ש).

ומן הראוי לציין משכ"כ על זה הגה"צ **מהוניאד** זצ"ל להגה"צ **מהעלמעץ** זצ"ל (שו"ת **ויען אברהם** חלק יו"ד עמוד קל"ו), וז"ל: "וראיתי במכתבו של ידידי הגאבד"ק קאשוי"א (אות ה') שנתקשה בדברי מרן הגה"ק מנאסויד זי"ע בספר מאור יהושע משכ"כ בטעם דברי מרן הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע, **הנה בודאי שנאמנים עלינו דבריו של מחותני הרב הגאבד"ק ריסקעווע שליט"א, משכ"כ במכתב להכהדה"ג ידידי שליט"א – שכידוע שהיה קרוב מאוד כמעט מבני ביתו של הגאוה"ק מנאסויד זי"ע – שכתב שדבר בזה עם הגאוה"ק מנאסויד זי"ע**, וצעק ח"ו להקל בזה. עכ"ל". ע"כ.

הורידו כה"ן גדו"ל לבית הטבילה

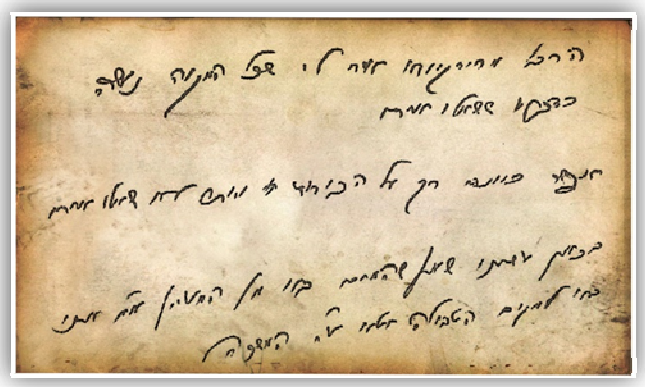
בתקופה שעדיין לפני המלחמה הבחין מרן רביה"ק זי"ע בגודל בקיאותו של הגה"צ מריסקעווע זצ"ל בעניני מקוואות, ואף ראה לנכון להטריחו כדי לבדוק איתו ביחד מקוואות במקומות הצריכים, וכפי שסיפר נכדו הגה"צ **אבר"ק דושינסקיא וומס"ב** זצ"ל: "היה זה בתחילת פרוץ המלחמה באיראפ"ע, ביקשו פעם אנשי העיר "הערמאנשטאט" ממרן רביה"ק זי"ע, שיבוא לבדוק את המקוה טהרה שבעירם, מרן רביה"ק זי"ע אכן הבטיחם למלאות בקשתם, בעבור תקופה והצרות באיראפ"ע התחילו יותר להתרבות, וכתוצאה מכך נגרמה קושי לצאת ולבוא מהכא להתם, אך בכל זאת לא רצה מרן רביה"ק זי"ע לחזור בו מהבטחתו, וחיכה להזדמנות נכונה, פעם אחרי אסיפת רבנים שהיה לו בגלילות "הערמאנשטאט" – שנכח שם ג"כ זקיני הגה"צ מריסקעווע זצ"ל, מצא את ההזדמנות וביקש ממנו להתלוות אליו לבדוק איתו ביחד את המקוה בעיר הנ"ל, כמובן שזקיני זצ"ל נענה תיכף לבקשת מרן רביה"ק זי"ע, ונסעו יחדיו לבדוק את המקוה, ובכך פרע להם מרן רביה"ק זי"ע את חובתו, בעיצומה של התחלת המלחמה"[3].

אנא נפשי כתבי"ת יהבית

התחשבותו הגדולה של מרן רביה"ק זי"ע בדעת תורתו של הגה"צ מריסקעווע זצ"ל בעניינים אלו היה ניכר ביותר אחרי המלחמה, היה זה בקיץ שנת תשי"ח, באותו תקופה מצאו אצל מרן רביה"ק זי"ע מיחוש בגרונו, ולצורך רפואתו עפ"י פקודת הרופאים נבצר ממנו מלדבר שום דיבור בכל אותו הזמן, והעלה אז כל דבריו על גבי הכתב – בכתב יד קדשו[4], הן עצות וברכות בפרטיות, והן הוראות בעניני הכלל וכדו', ומאותו תקופה נשארו הרבה פתקאות שונות ועניינים נפלאים שכתב אז[5].

"הרב מריסקעווע אמר לי שכל המקוה נעשה כדבריו"

בין הפתקאות שכתב מרן רביה"ק זי"ע בתקופה ההיא, נמצא פיתקא בנוגע למה שנשאל על כשרות איזה מקוה באר"ב, וענה בזה"ל: "**הרב מריסקעווע אמר לי שכל המקוה נעשה כדבריו ששאלו אותו. אפשר כוונתו רק על הבורות ויותר לא שאלו אותו. בכאן עשינו שאף שהמים בא מן המעיין מ"מ אינו בא למקום הטבילה אלא ע"י המשכה**"[6].

פיתקא בכתי"ק של מרן רביה"ק זי"ע משנת תשי"ח לפ"ק
בעת שנבצר ממנו לדבר, בו כותב בזה"ל:
"הרב מריסקעווע אמר לי שכל המקוה נעשה כדבריו ששאלו אותו"

---

[3] במאמר הבא נביא בעזהשי"ת המשך נפלא לעובדא זו, מה שאירע עם מרן רביה"ק זי"ע והגה"צ מריסקעווע זצ"ל בדרכם להערמאנשטאט.

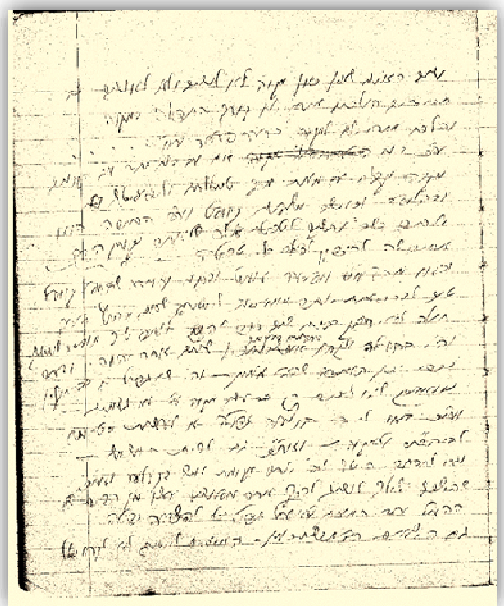
[4] סיפר הרה"ג **ר' זושא פאללמאן** זי"ל ר"מ באבוב (ספר ימי מלך, פרק י"ג, אות תתצ"ו): "באותו קיץ שהה מרן רביה"ק זי"ע למנוחה בשעראן ספרינגס, וגם אני שהיתי שם, והיות שרבינו לא דיבר באותה תקופה, על כן לא היו יכולים להטרידו מלימוד התורה, וכל ספר שרבינו רצה שיביאו כתב הכל על פתקאות, ופע"א ביקש מסכת ראש השנה, והתיישב ללמוד בערך בשעה 1:00 אחר עבודת תפילת שחרית, וקם ממקומו בשעה 8:00 לעת ערב, והמון ספרים עלו והצטברו על שולחנו, **כך ישב שבעה רצופות שקוע בלימוד התורה, זה היה הסדר מדי יום ביומו ומדי שבוע בשבוע ששהה בשעראן ספרינגס**".

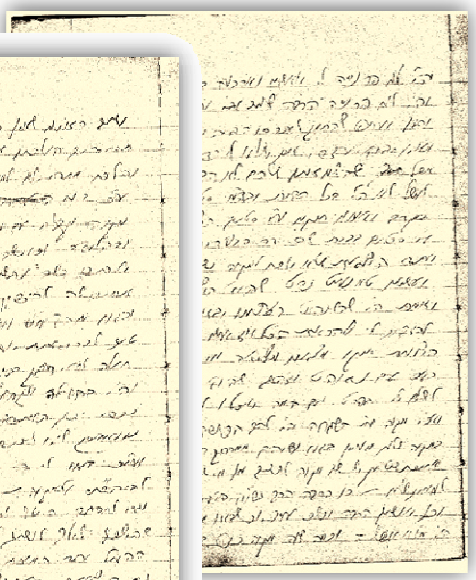
[5] בספר **ימי מלך** (שם) מביא העתק מכי"ק של מרן רביה"ק זי"ע, שכתב למקורביו בעת שהודיעו לו שרפואתו יהיה שלא ישתמש עם הדיבור לתקופה, כתב אז: "**בהכרח אני צריך לבקש רפואה אחרת, כי הוא דבר שאי אפשר, אם לא שאסע לאיזה מדבר**, כי אנשים אחרים המה ברשות עצמם, ואין לאנשים אחרים עמם כלום ואין עסקם עמו ויוכלו להיות אף סגור ומסוגר, **אבל אצלי היא דבר שאי אפשר, ואם ח"ו יהיה הכרח לדבר, אני צריך לנסוע לאיזה יער שיש שם בית אחת, ולא יתראה לפני שום אדם**". עכ"ל.

[6] ספר **אביר הרועים** עמוד מ"ט.

ונתן עליו מי"ם חיי"ם

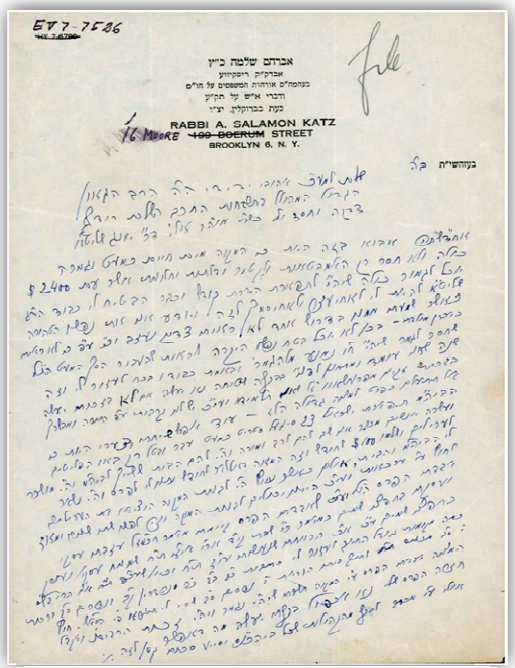
כמו כן בנה הגה"צ מריסקעווע זצ"ל לעצמו מקוה ממעיין מים חיים, בבית מדרשו "תפארת ישראל" בוויליאמסבורג[7], וסיפר הגאון הצדיק **אב"ד דקהילתינו בב"ב** בעל ראש אליהו זצ"ל **שמרן רביה"ק זי"ע העדיף מאוד מקוה זו על פני מקוואות אחרות,**[8] בהיותו מהודר הן מצד מעלת מקוה מים חיים (עיי' מסכת מקוואות פ"א מ"א), והן מצד שנבנה לפי כל ההידורים והשיטות עפ"י רבותינו גדולי האחרונים, ובערב יום הקדוש היה מהדר כ"ק מרן רביה"ק זי"ע לילך ולטבול במקוה זו לכבוד קדושת היום.

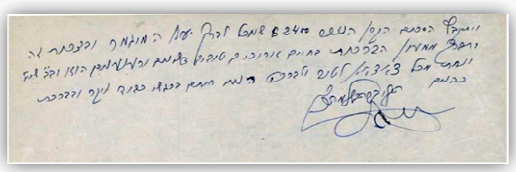

<<<

כת"י מרשימות הגה"צ מריסקעווע זצ"ל שכתב לעצמו בענין המקוה מים חיים שבנה, בין הדברים כותב: **"במקוה שלנו מעיין באו אנשים ממרחק רב מקווינם וכו' וכ"ש ערב יוה"כ שבאו מן אנשי סקווער, כל היום היה מלא וגדוש"**

מכתב כת"י הגה"צ מריסקעווע זצ"ל להגאון ר' אלי יונג ז"ל בו מבקשו להשתדל לבוא לעזרתו בסיוע שיש בו ממש לגמר בניית המקוה מים חיים

---

[7] לאחרונה הגיע לידינו ב' מכתבים מכת"י הגה"צ מריסקעווע זצ"ל בענין "**המקוה מים חיים**" שבנה בבית מדרשו.

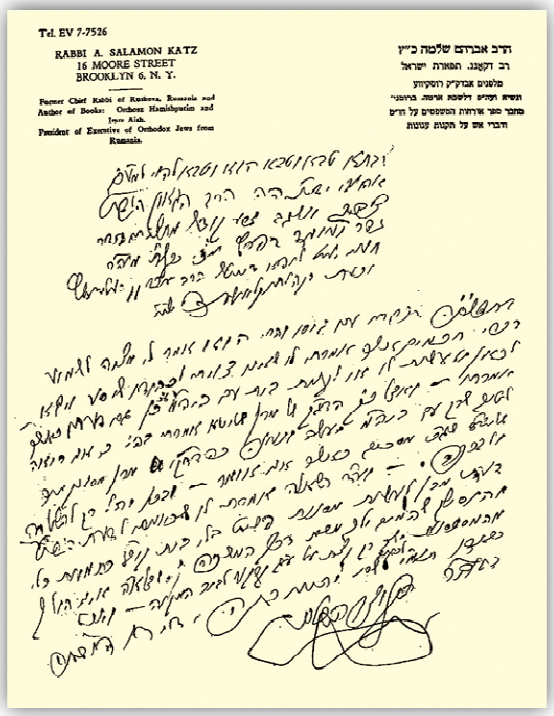
האחת היא מכתב שכתב להגאון **ר' אלי' ד"ר יונג** ז"ל, בו הוא מבקש ממנו לבוא לעזרתו להשלים בניית מקוה טהרה זו, בין הדברים כותב "...**אבוא בזה היות כי המקוה מים חיים כמעט נגמרה כולה, ולא חסר רק האמבטאות ולקטי"ר ודלתות וחלונות, אשר עם 2400 $ יוכל לגמור כולה, שיהיה לתפארת הדרת קודש** וכו' בכן, לא יוכל בטח נפשו היקרה לראות שבעבור הסך המעט הנ"ל שחסר לגמר, שיהיה ח"ו נמנע מלהגמר וכו', **נא אכפול בקשתי יעשה מה דאפשר, אולי על ידי מכתב לבקש מהקהילות, שכל בית הכנסת יסייע בסכום קטן לזה,** ויתקבץ הסכום הקטן הנזכר 2400 $ שאוכל לברך על המוגמר וכו"'. ע"כ.

[8] עיי בקונטרס **'מים חיים'** (פרק ב' עמ' ס"ז - י"ל ע"י קהילתינו הק' בוויליאמסבורג לרגל חנוכת המקוה טהרה בשנת תשע"ג לפ"ק), כדלהלן: "אין יענע צייט אנהויב ווען דער רבי האט געזעהן אז עס איז נישטא קיין צווייטע ברירה, און אז ער מוז זיך נעמען צו די עבודה פון אליינס טרעפן א פלאץ, א מקום מוכשר, וואו ער זאל קענען בויען אן אייגענע מקוה פאר בני קהלתו וואס זאל זיין אינגאנצן לויט זיינע פארשריפטן און הידורים. דאן האט מען געטראפן א **'מעיין'** אויף סיגעל סט. מ'האט עס גערופן **'די ריסקעווע מקוה'**. דער רבי האט אריינגעלייגט כוחות אהערצושטעלן יענע מקוה, מיטן ריסקעווער רב בעל אורחות המשפטים ז"ל...".

עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פְּרִיו יִתֵּן

מו"מ בהלכות מקוואות בין מרן רביה"ק זי"ע להגה"צ מריסקעווע זצ"ל

הרבה התפלפלו מרן רביה"ק זי"ע והגה"צ מריסקעווע זצ"ל בהלכות מקוואות, והרבה נשאו ונתנו יחדיו בענינים אלו, בפרט בעת שהיו צריכים להכשיר מקוואות בארה"ב בשנים הראשונות אחרי המלחמה – נתארכה שיחתם בענינים אלו במלחמתה של תורה. ובמכתב מכת"י של הגה"צ מריסקעווע זצ"ל להגה"צ מהעלמעין זצ"ל, כותב בין הדברים בזה"ל: "...**ונענה כהדר"ק של מרן מסאקמיר שליט"א שגם מסכים כאשר אני אומר** וכו'.[9]

Tel. EV 7-7526

RABBI A. SALAMON KATZ
16 MOORE STREET
BROOKLYN 6, N. Y.

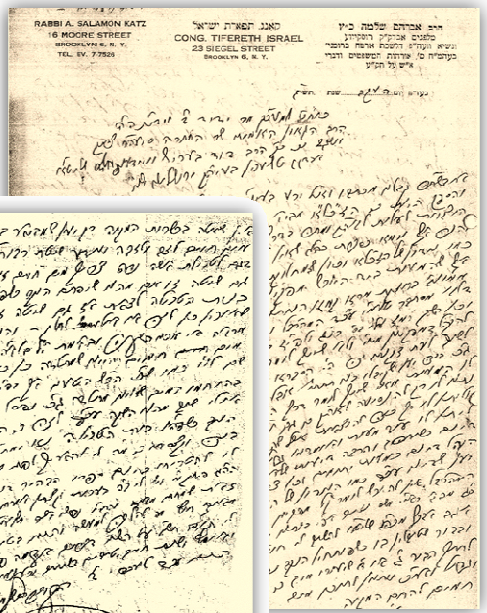
Former Chief Rabbi of Kashova, Rumania and Author of Books: Orchoys Hamishpotim and Jaya Aish.
President of Executive of Orthodox Jews from Russia.

הרב אברהם שלמה כ"ץ
רב דקהל. תפארת ישראל
מלמנים אבד"ק רושקוץ
ומחבר ספרי ארחות המשפטים על הש"ס
וחיבורי אש על התורה ועטרות

מכתב כת"י מהגה"צ מריסקעווע זצ"ל להגה"צ מהעלמעטץ זצ"ל בנוגע דעת מרן רביה"ק זי"ע בעשיית מסננת פשוט לבור הטבילה

הגה"צ מריסקעווע זצ"ל מחשיב את דעת מרן רביה"ק זי"ע כפוסק אחרון בענינים אלו

כמו כן התחשב מאוד הגה"צ מריסקעווע זצ"ל בפסקיו ובהכרעותיו של מרן רביה"ק זי"ע – בפרט בענינים אלו, ובהרבה מתשובותיו להגה"צ מהעלמעין זצ"ל בעניני מקוואות מביא את דעתו של מרן רביה"ק זי"ע כפוסק אחרון. בין התשובות כותב (נדפס בהסכמה למשניות טהרת יו"ט ח"ה): "בענין השו"ט במקוה ע"ג מקוה וכו' ועתה כ"ק מרן שליט"א מסאטמאר ג"כ כותב להלכה ולמעשה ג' לסדר וישלח תשל"ג לכבודו כי אין לעשות

RABBI A. SALAMON KATZ
16 MOORE STREET
BROOKLYN 6, N. Y.
TEL. EV. 7-7526

כאנ. תפארת ישראל
CONG. TIFERETH ISRAEL
23 SIEGEL STREET
BROOKLYN 6, N. Y.

הרב אברהם שלמה כ"ץ
מלמנים אבד"ק רושקוץ
ומחבר ספרי ארחות המשפטים
אש על התורה

מכתב שאלה מהגה"צ מריסקעווע זצ"ל להגאון מטשעבין זצ"ל בנוגע למקוה ממעיין מים חיים שבנה

והשנית היא מכתב להגאון האדיר **מטשעבין** זצ"ל שכתב ביום ה' עקב תשי"ג, ובחלקו השני של המכתב כותב לו שאלה בענין המקוה מים חיים שבנה, בענין פתיחת נקב המעיין לבור הטבילה, כדי לצאת גם שיטת רבותיו של רש"י, עיי"ש. (עיי' במוסגר)

[9] וממשיך שם: **וע"ד השאלה אמרתי לו שכיוונתי לדעת הגה"ט דעת מרן לעשות מסננת פשוט בלי בית קיבול כתמונת כלי,** והוסיף שהמים ילך משם דרך המשכה וכו' קצת על גבי קרקע לבור המקוה". ע"כ.

כמו כן בין תשובותיו הרבים של הגה"צ מריסקעווע זצ"ל בעניינים אלו, כתב פעם במכתב תשובה (נדפס במשניות טהרת יו"ט פרק א' תשובה י"א): "**וכן דיברתי כמה פעמים עם מרן הגה"ק מסאטמיר במשך שעשה המקוה שלו, ע"כ אין להאריך כ"כ אך לראות במקומו ולתקן מה דאפשר**". ע"כ (ראה להלן הערה 16 שהבאנו תצלום מתשובה זו).

כזה מכמה חששות וכו' **על כן אין לזוז מזה רק כמו שכתב לו כ"ק מרן מסאטמאר שילך ויתקן כדת של תורה בלי שום שינוי כלל** וכו' וכן יעשה". ע"כ.

המו"מ בנוגע תשובת העצי חיים בענין מקוה ממאשי"ן איי"ז (קונסט-איי"ז)

כמו כן ידוע המשא ומתן בהלכה שהיה בין מרן רביה"ק זי"ע להגה"צ מריסקעווע זצ"ל בענין מקוה ממאשין אייז. דהנה כבר הארכנו במאמרים הקודמים שהגה"צ מריסקעווע זצ"ל סידר לפני המלחמה לדפוס את "**שאלות ותשובות עצי חיים**",[10] ובין הכתבים מצא גם תשובה לת"ח א' מזענטא בענין מקוה ממאשין אייז, שלפום ריהטא נראה לכאורה ממסקנת העצי חיים שדעתו להקל בזה, והכניסו הגה"צ מריסקעווע זצ"ל בין התשובות (בחלק יו"ד סי' כ"ב), ואף הוסיף לציין במוסגר בסוף התשובה כמה מראי מקומות מעוד פוסקים הנוטים להקל בזה (עי' במוסגר).

אך מרן רביה"ק זי"ע ידע גופא דעובדא היכי הוה, והכיר את הרב השואל שלא היתה בשאלתו כל כונה למעשה, כי אם לפלפולא בעלמא, ושגם מרן העצי חיים זי"ע השיב לו לפלפולא בעלמא, ולא הכשיר מעולם למעשה מקוה כזו ממאשין איי"ז, ודיבר בזה בארוכה עם הגה"צ מריסקעווע זצ"ל להוכיחו כל הנ"ל, והגה"צ מריסקעווע זצ"ל אכן הסכים לדבריו, אך יען שכבר נתפשט בדפוס לא היה שייך שוב לתקנו, ולכן ראה מרן רביה"ק זי"ע לנחוץ להזכיר בתשובותיו פעמיים[11] (שו"ת דבר"י סימן מ"ד, סימן ע"א) את שיחתו זו שהיה לו עם הגה"צ מריסקעווע זצ"ל, ושהסכים לדבריו שאין להכשיר מקוה ממאשי"ן אייז, כדי שלא לטעות שדעת העצי חיים היתה להקל בזה[12].

<<<

תשובת העצי חיים בענין מקוה ממאשי"ן איי"ז (ראה בסוף התשובה מראי מקומות שהוסיף מהגה"צ מריסקעווע זצ"ל במוסגר)

אברהם שלמה ב"ץ

אב"ד ור"מ קרית יואל וקהל יסמ לב בני-ברק, זכרון-מאיר והסביבה

ב"ה, יום כ"א שבט תשל"ד לפ"ק

שוכטי"ם למע"כ אהובי ידידי ה"ה הרב הגאון הצדיק חו"ם מוה"ר הרב איש חי"ל שליט"א עוסק בטהרתו של ישראל בלונ"ח אבדק"ק העלמינק.

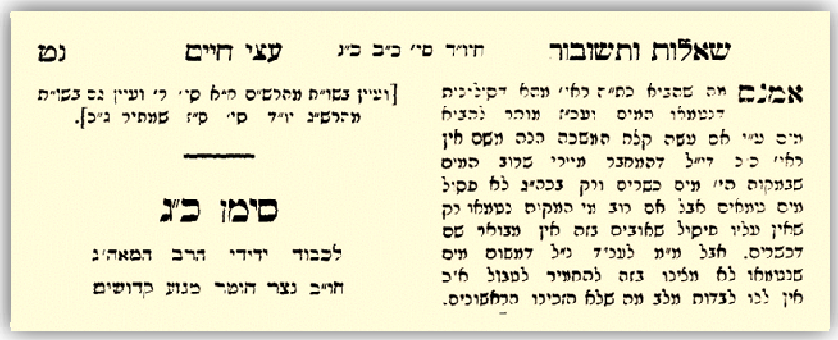
אחדשת"ה, אשר כתב לי ע"ד המקוה מיאמי ב' ע"י ונלמ"ד מו הרב וכו' מוה"ר קאפיל שווארטץ נ"י ע"ד המקוה דשם ופלא לי הרי כתבתי עוד ביום א' וישב הוא בה"ב טהרת יום טוב (ע"ע"ט—ר"ס) אבל כאשר ראיתי כי הרב וכו' נ"י מערער וכתב שכ"כ בד"ת סי' צ"ז שמהני יען שיש מ"ם בלי השיפוע ופוד כותב כי עכשיו שם כי יש בתוה"ק מן הצד מוסכם כשרותו ע"פ הגאונים הצדיקים דלהלן וחושב שם גם את מרן הגה"ק מאסטמאר שליט"א, ע"כ ביקש כבודו שאכתוב עוה"פ בענין זה.

והנה בענין השו"ט במקוה ע"ג מקוה בעוד שהי' פלפול בין הד"ח לבין הגאון מקאליש זי"ל ולבין השו"ט וגו כל גדולי ישראל אף התולקין על הד"ח למשל האמרי יושר בתשובה כ' עכ"ז חששנו לעשות מקוה נגד הד"ח וכן תתנו הגי כתב אפילו בספק קטפרס יש לאסור וחוץ הגי מראדמישלא זי"ל ופוד מגדולי הוריגי כולם אסרו, ועוה"ק מרן שליט"א מאסטמאר ב"ב כותב להלכה ולמעשה ג' לס' וישלח תשל"ג לכבודו כי אין לעשות כזה מכמה חששות וחד"ח זי"ל כתב כי אין לפסוק כתנס' ג"כ לטבול נשים במקוה כזה וצריך תיקון ואפילו יש בו מ"ם כתב בחשו' דב"ח סי' צ"ז ב' כי פתה יש יותר שכ"ת שיתמקם וא"כ פסול מה"ת, ע"כ ברור לי מש"כ הרב וכו' כי חושב שגם מרן זצוק"ל מחשש מקוה ע"ג מקוה, אינו אמת, ול"מ ברורת מן הצד ול"מ השקה, וכן שמעתי כמ"פ מכ"ק הגה"ק מגאסטריד וכן מראדמישלא, דלא מהני השקה מן הצד, ע"כ אין לזוז מזה רק כמו שכתב לו כ"ק מרן מסאטמאר שילך ויתקן כדת של תורה בלי שום שינוי כלל. ויעלה ויתקן כמו שכתב הד"ח וכן יעשה.

ידידו לנצח

הק' **אברהם שלמה ב"ץ**

מכתב תשובה מהגה"צ מריסקעווע זצ"ל להגה"צ מהעלמעטץ זצ"ל בעניני מקוואות, ובסו"ד כותב בזה"ל: **על כן אין לזוז מזה, רק כמו שכתב לו כ"ק מרן מסאטמאר שילך ויתקן כדת של תורה וכו', וכן יעשה"**

שאלות ותשובה תורה"ד סי' כ"ב כ"ג עצי חיים נמ

אמנם [וע"ין בשו"ת מהרלכ"ס סי' כ"ו ועיין גם בשו"ת מהרמ"ג יו"ד סי' ס"ז שמחיר ג"כ].

סימן כ"ג

לכבוד ידידי הרב המאה"ג

חריב נצר היסר פנוז קדושים

---

[10] עיי' באריכות במאמרינו "**קשר עליון דאורייתא**" פרשת בהר-בחוקותי.

[11] בין הדברים כותב מרן רביה"ק (שו"ת דברי יואל סימן ע"א): "...**וידוע שהוא ז"ל לא סידר אלו המכתבים לדפוס, כי בעוה"ר נסתלק פתאום בימי עלומיו באמצע הדרך בקוו"ד, אלא המעתיק אחר כך, הדפיס מה שמצא באמתחת הכתבים**, ולא שם לבו שאין זה להלכה וכו', וראיתי במכתבו של הה"ג הנ"ל שהביא גם ממה שנכתב שם במוסגר להראות מקום למהרש"ם (ח"א סימן ר') ומהרש"ג (יו"ד סי' ס"ז), והוא חושב שגם זה כתב העצי חיים ז"ל, והוא טעות שלא כתב זה מעולם, אלא המעתיק הוסיף מדיליה במוסגר מראי מקומות, **ואותו המעתיק הוא עכשיו פה בגבולינו**, ואמרתי לו שלא טוב עשה בהוספה זו וכו' והעצי חיים לא התיר להלכה, **ואף שהוא תלמיד חכם חשוב מכל מקום וכו' כאשר דברתי עמו בהבנת הענין** וכו' **יען שכבר נתפשט בדפוס אין בידו לתקן**". עכ"ל.

[12] בניחום אבלים בבית הגה"צ **ר' אהרן גד כ"ץ** אבד"ק קאפיש זצ"ל נכד הגה"צ מריסקעווע זצ"ל (יום ג' וישלח שנת תשע"ט לפ"ק) נתארכה השיחה בין כ"ק **מרן רבינו הגה"ק שליט"א** לבני המשפחה בענין זה. (הובא בגליוננו במדור **משולחן מלכים** פר' נשא תשפ"ה).

בְּאֵר מַיִם חַיִּים

דביקות מרן רביה"ק זי"ע והגה"צ מריסקעווע זצ"ל לספר דברי חיים על הלכות מקוואות

חיבה יתירה נודעת ממרן רביה"ק זי"ע ומהגה"צ מריסקעווע זצ"ל, לחיבוריו הבהירים של מרן הרה"ק בעל **הדברי חיים** זי"ע על הלכות מקואות, הן ספרו הנפלא "**דברי חיים על הלכות מקוואות**", והן תשובותיו הרבים בענינים אלו – הפזורים בספר "**שאלות ותשובות דברי חיים**", והרבו לעיין ולפלפל בדבריו בכובד ראש ובהרדת קודש[13] הן בכתב והן בע"פ[14], ולא רצו להכשיר שום מקוה שאיננו כפי שיטת הדברי חיים בהלכות מקואות[15], ובו ראו כהפוסק אחרון בענינים אלו.[16]

---

[13] בהקדמה לשו"ת **דברי יואל** (עמוד ל) כתב הרה"ח **ר' יוסף אשכנזי** זי"ל משב"ק: "**ביראת הכבוד והערצה יוצאת מן הכלל הוא ניגש לדון בדברי מרן הקדוש בעל דברי חיים זצ"ל, בכמה מקומות ובפרט בעניני מקוואות, שכידוע כל החומרות שרבינו הקפיד עליהם בדיני מקוואות, היה כדי לצאת שיטת מרן בעל דברי חיים**".

ובהרבה תשובות בספר **שו"ת דברי יואל** דן מרן רביה"ק זי"ע בפסקי מרן הדברי חיים זי"ע הלכות מקואות, עיי' **סימן ע"א** (להגה"צ מהעלמעטץ זצ"ל), **סימן ע"ד** (להגה"צ מחוסט זצ"ל), **סימן ע"ו** (להגה"צ מקראסנע זצ"ל) [שם כתב מרן רביה"ק זי"ע באות ז' בזה"ל: "**שדברי מרן הד"ח ז"ל וכו' שכל דבריו כשמש בצהריים**"], **סימן ע"ז** (להגה"צ מסענדרא זצ"ל), **סימן פ'** (שהאריך בדין ניצוק), ובהשמטות **סימן קס"ט** בסוגיא דצינור.

[14] סיפר הגאון הצדיק **אב"ד דקהילתינו בב"ב** בעל ראש אליהו זצ"ל: "שמעתי מאאמו"ר זצ"ל שהיה לו הרבה הגהות בכתב ידו על "ספר דברי חיים הלכות מקוואות" שלו, **והיה מעיין בה רק בערב שב"ק אחה"צ אחרי טבילתו במקוה**. וכעי"ז שמעתי גם מהרה"צ **ר' נפתלי הלברשטאם** (שליט"א) [האדמו"ר מטשאקעווע זצ"ל] ששמע מאאמו"ר זצ"ל שהיה לו קביעות בכל יום שישי אחר המקוה ללמוד בספר "**דברי חיים על מקוואות**". ע"כ.

עוד סיפר (והובא גם בתולדות **דברי א"ש** עמוד נ"ז): "פעם אחת בתקופה שכיהן אאמו"ר זצ"ל כאבד"ק נימיז'שא, נתקשה הרבה בהבנת איזה ענין שמאריך בזה מרן הדברי חיים בהלכות מקוואות, והיות שנימיז'שא היתה בגלילות נאסויד, החליט לנסוע לרבו מרן הגה"ק מנאסויד זי"ע כדי לברר ענין מוקשה זו, כשהגיע לנאסויד היה כבר לעת ערב, ואמר לו הגה"ק מנאסויד זי"ע: "**בודאי הינכם עייפים מטלטולא דאורחא, בא וננוח קימעא, ונקום יחד לפנות בוקר ללמוד ביחד את הסוגיא בצלילות הדעת**", ואכן פינה מקום להגה"צ מריסקעווע זצ"ל לנוח בחדרו, בשעה שתיים לפנות בוקר התעורר הגה"ק מנאסויד זי"ע משנתו, ומיד קם בזריזות ונטל בידו את כלי ההולב"ע (כלי נחושת גדול) כדי ליטול ידיו, ומרוב התלהבות נפל הכלי ארצה בקול רעש גדול, ונתעורר הגה"צ מריסקעווע זצ"ל משנתו, משהבחין בכך הגה"ק מנאסויד זי"ע, אמר לו: "**לא היה בדעתי להעיר אתכם כ"כ מוקדם, אבל כיון שנתעוררתם כבר הרי נוכל להתחיל ללמוד"... וכיון שהיה הקור גדול ישבו שניהם על המיטה מכוסים בכסת ואחזו יחד את ה"דברי חיים על מקוואות" כנגד ראשם, וכך ישבו ולמדו בעיון רב עד שהאיר השחר"...**

ספר
שאלות ותשובות
דברי חיים
אשר אכפתי ולקטתי את אשר נמצא אצלי מהתשובות שהשבתי
ופלפלתי עם גדולי הכבוי דורינו
אבני הצעיף והחל בישראל בקראי שמו
חיים הרב דק צאנז
הוגה ע"י הרבנים נכדי המחבר שליט"א
לבוב בשנת תרל"ח
נדפס ונתנה בהגבלת השלימות ע"י המדפיס המפורסם
מוה' אברהם יצחק מענקיש נ"י.
Typographie A. J. Menkes.
Lemberg 1875.

ספר שו"ת דברי חיים שקיבל מרן רביה"ק זי"ע בירושה מאביו מרן הגה"ק בעל קדושת יו"ט זי"ע (ראה בצד ימין חותם רביה"ק זי"ע כאבד"ק קראלי, ובצד שמאל חותמו כאבד"ק אורשיווא, ולמעלה החותם של שמו הק בהיותו אברך טרם ישבו על כס הרבנות)

מו"מ בין מרן רביה"ק זי"ע להגה"צ מריסקעווע זצ"ל בשו"ת דברי חיים על הלכות מקוואות

גם היו נושאים ונותנים יחדיו בדבריו בהזדמנויות שונות, וכפי שמיפר הרה"ח **ר' יוסף אשכנזי** זי"ל משב"ק (בהקדמתו לשו"ת דברי יואל עמוד ל) שפעם אחד תחת אחד השיחים בין מרן רביה"ק זי"ע להגה"צ מריסקעווע זצ"ל, אודות הרבה תשובות ממרן בעל **דברי חיים** זיע"א שהם מקושי הבנה וצריכים ביאור רב לירד לעומקן, עלה בין הדברים גם תשובת הדברי חיים ביו"ד ח"ב סימן צ"ז אודות האיסור לטבול על השליבות בבור הטבילה כיון שיש להם דין קטפרס עיי"ש, ונענה ע"ז מרן רביה"ק זיע"א להגה"צ מריסקעווע זצ"ל: **"איך וואלט מיך אונטערגענומען צו פארענטפערן אלע תשובות פון דברי חיים, אויסער די איינע תשובה וועגן די טרעפ".**

התמיהה בשו"ת דברי יואל בדין קטפרס

ויש לציין שמרן רביה"ק זי"ע בעצמו בשו"ת **דברי יואל** (סימן ע"ה ד"ה ומעתה) בתשובתו להגה"צ **מהעלמעין** זצ"ל, מזכיר בקצרה בין הדברים תמיהה הנ"ל, שנו"נ בזה עם הגה"צ מריסקעווע זצ"ל, וז"ל שם: **"והדברי חיים בח"ב סימן צ"ז החמיר גם בשליבות משום קטפרס, וזה אינו מובן** דהרי כתב בעצמו בסימן פ"ח דהיכא דהוי סמוכים ממש וכו' לא הוי קטפרס, אלא כשהם רחוקים". עכ"ל.

ספר

דברי חיים

עתיבר תחד מתקלתיים · על תלתי מה מתקבלים · בפתר ופרח ומקורים ·
עלה בלבב תיש מיה מתוקים שבשתים מתוקים · בצלחד דברי תמוקים

חלק ראשון

מפורד על תיי גיטין בקונות לתכוס ובייס · ותפס ימיי ושיי לתתענה לתכוס :

הראשון שנור התוכחות והבקורתות · תכונות והנהגות · תורתקות והצפרדעים · קצור בתתפה ·
ותפשפ שנהכם ·

הב' קונג תוכך בל קבל תמות עתיקני **הבית שמואל** רב שבלים תקבלתל ·
יעזה קצינ תפץ · לשבל צדקי תקבל · תהפה קלשונתו ·
תף צבלו בתוכך בלומיו ·

הג' שנור בישי תכתים ובשור שיתי תקוקים · עשתנה תגלתות · תת תקולם יעזתה · ישנור
בעבותים · בשתר כל תעדים · בתצלול ובקצים ·

הד' מילת ספר תבל תבונה · בשורי תמונה · עניינים עלוקתים ומפתחים · ותרתה בריבי
תתאחרים · ותפס בם תוכן · תתרוכים · לתציל בעניים · עבר בין תגבים · לשקל ולפקח
בשכל ובתערים :

נדפס בק' אלקיא בדפוס הרב וכו' מ' **שמואל פינחס** ששללער

בשנת ספר דברי חיים לפ"ק

Diwre Chajem

Gedrukt bei S-P-S. Zolkiew 1864

ספר דברי חיים (זולקווא, תרכ"ד) ספרו הראשון שנדפס בעילום שם המחבר, מחשיד א' שקיבל את הספר מידיו הק', ורשם למעלה בזה"ל:
"זה הספר... אדמו"ר הרב הג' הקדוש מצאנז שליט"א, מידו הקדושה לידי ממש עבור דרשה... י"ב חשון שנת תרכ"ח לפ"ק

---

[15] סיפר הגה"צ **מפאיע** זצ"ל (דולה ומשקה ח"א פרק י) : "בשנת תשי"ב המציא מרן רביה"ק זי"ע פתרון נפלא לחשש נתן סאה ונטל סאה, והיא לעשות בור השקה בעומק כפול משיעור מקוה רגיל, ולמלאות חציה במי גשמים, ולכסותה במכסה שיש בה חור כשפורת הנוד, ועליו למלאות עוד שיעור מקוה, ומשם יהיה בתמידות השקה למקוה, ואז אף אם יתערבו קצת במים מלמעלה, אבל המים התחתונים ודאי לא יתערבו כי אם מיעוטא דמיעוטא, כי מים אינם מתערבים מלמעלה למטה.

ושאלתי אז את מרן רביה"ק זי"ע, אולי כבר אין צריך בכה"ג לעשות בור ג' להשקה מן הצד שזה עצתו של הדברי חיים לחשש נתן וכו', ענה מרן רביה"ק בזה"ל: "**דאס וואס דער דברי חיים האט געזאגט איז כנתינתן מסיני! אונז טאפ מיר אין די טונקעל, מ'פרובירט אהער און מ'פרובירט אהין, אונז קען מיר צולייגן, אבער מ'קען נישט אראפנעמען פון די הוראה פון דברי חיים ז"ל".**

וכעי"ז סיפר הגה"ח **ר' בן ציון יאקאבאוויטש** זי"ל מנהל מוסדותינו הק' בב"ב (זכור ימות עולם ח"ד, מאמר י"ד, אות ח') : "בעת בניית המקוה בב"ב בשנת תשי"א, היה משא ומתן בין רבנים מסויימים בעיר בצורת בניית המקוה, וכשהגיע מרן רביה"ק זי"ע לבקר בארה"ק, עלו משלחת של תלמידי חכמים חשובים לדון עמו בזה, וסיפר לי אח"כ מרן רביה"ק זי"ע מכל שיחה זו שהיה לו עמהם, בתוך הדברים סיפר לי שגם עלה על השולחן ענין מסויים משיטת מרן הרה"ק בעל **דברי חיים** זי"ע, **והשיב להם מרן רביה"ק זי"ע ש"מפסקי הדברי חיים אין לזוז", והוסיף לי מרן רביה"ק זי"ע בהאי לישנא: "און דו דארפסט דאס וויסען", וחזר על זה פעמיים".** ע"כ.

מרן רביה"ק זי"ע חושש למעשה גם בדין זה להחמיר כמרן הדברי חיים זי"ע

והעיד הגה"ח **ר' בן ציון יאקאבוויטש** זי"ל מנהל מוסדותינו הק' בב"ב (ספר זכור ימות עולם, ח"ד, מאמר י"ד, אות ט') שעל אף היות תשובה זו מוקשה ביותר בעיני מרן רביה"ק זי"ע, – וכפי שהתבטא להגה"צ מריסקעווע זצ"ל, בכל זאת למעשה חשש גם בזה להחמיר כדעת מרן הדברי חיים זי"ע, וכמו שהיה בעת שבנה הגה"צ **מבערגסאז** זצ"ל את המקוה בקהילתו, אשר התייעץ בכל פרט ופרט עם מרן רביה"ק זי"ע בצורת בניית המקוה – ועשה הכל בהכוונתו, ובכל זאת כותב איהו גופיה בספרו **מקוה ישראל** שעשה במקוה מדריגה ברוחב שיהיה ארבעים סאה על המדריגה בכדי לצאת שיטת קדוש הגאוה"ק בעל דברי חיים זצ"ל.

המשך יבוא אי"ה

ספרי
דברי חיים
חלק ראשון
על התורה
מקור מים חיים, ליחסים למקור מסך מים חיים, מעיים יקרים, ואבני בר משכשים מחשבת מרים ישקה מחשבות חיים, ומי משכי מעיים ושיחים, והלכה ומנהגי מאורי הפוסקים, מי אלה בשלח, קדוש הי ראשי לעמה, הלח עלמות ורמ"ז, השמן המרבבן הקדוש והטהור, שמן בשמיר, שי הטהרה מגדות הטהרה, אמתלאות הגאולה, המפורסם מבי' קאר מרים, מחי' מן הראשונים, שערת הטהרה ישראל אבא קדוש, הגן שלי כי מי מפלג, נחל קדומים, מסי המקוה
מאת חיים הלברשטאם זצוקללה"ה
האדמו"ר מצאנז
תשי"ו

שער ספר "דברי חיים" על התורה שהיה שייך למרן רביה"ק הדברי יואל זי"ע (ראה למעלה בצד שמאל חותמו בקודש)

---

[16] לחיבת הקודש נעתיק בענין זה קטעים נבחרים ממכתב הגה"צ מריסקעווע זצ"ל להגה"צ מהעלמעץ זצ"ל:

ב"ה יום א' וישב תשל"ג

שוכטי"ס למעכ"ק אהובי ידי"נ ה"ה הרב הגאון הצדיק איש חי"ל ידיו רב לו בטהרתן של **ישראל** הרב אבדק"ק העלמעטץ שליט"א

אחדשת"ה אשר כתב לי באלה הימים שאלה בעניני מקוה שבנו מקוה ע"ג מקוה שהדברי חיים פוסל וכו' הנה באמת הך דין קטפרס אי אפשר לברר כהלכתא רק אחר עיון במשניות **ואח"כ תשובת דברי חיים ח"ב סימן פ"ח אשר עמוק עמוק כל דבריו דברי אלקים חיים וכו', ואח"כ יבין וישכיל בדעתו ושכלו היטב הדק וכו'** ומהאי טעמא כתבו אפילו הגדולי האחרונים וכו' ועכ"ז חוששני מאוד לעשות מקוה לכתחילה נגד דעת הדברי חיים זי"ל עכ"ל, וכן כתבו **מבדרי** הגאונים הצדיקים בחיבור לתשובה, וכן עיין בד"מ ח"ב חזו"ד סי' צ"ז וצ"ח והעלה הד"מ בסוף פין דהשליבות המה בשיפוע וקטפרס אינו חיבור וכ' ע"כ להלכה אין להקל ע"ז ובחוצי קטפרס אינו חיבור והזהיר לפסקה ע"י"ש, וגם עפוק שאלה יו"ד סי' ב"מ בהך ד"ביבא **בציצוץ** וקטפרס העלה להלכה לפסקה ע"י"ש, וכן כ' דדבי תשובה ואני שמעתי כמה פעמים מפיו הקדוש הגה"ק **מנאסאסאד** ואמר לי שכלמה"כ **חבור** למהרה"ב ח"ח תשובות.

ב. דעפי"ז לא יצדק לי מה שראיתיני בס' ערך ש"ש בענין זה סוף סי' קצ"ח וז"ל ובשו"ת ד"ח ח"א סס"ו כתב דמה שנהגינן ליתן מים חמים שאובין להתיבה הבהוגה במקוה הצנועים אין כותם מ' סאה לא בשר מעבר אף דהתיבה נקובה כשפה"ב ומשוקע במים ומחובר לקרקע בבנין מ"מ להתיר השאובים צ"ל משום דהשקה למים שתחת התיבה ולמסופקים דאם רובה שאובה פסול מן התורה לא מהני השקה ואת דקי"ל קטפרס וגתי שאובין אינו חיבור לכן צריך לראות שלא יהא רוב שאובין ובסי' מ"ג כתב בעצמו דאם מים עליונים נתנים על מים תחתונים לא נקרא קטפרס ונשאלתי על איזה במעון, והמובתי דהעיקר כמ"ש בסמ"ב דהא בסימן ר"א סעיף ס' מבואר בשלש מקומות שאין המחילים מעכבין אא"כ עמדו ובתב באח"כ משום דאין קטפרס חיבור לערב המקואות אפילו בגדר אחית ע"כ יצדי דלא משום קטפרס רק בשעת זחילה אבל בשעמדו נבוו יצי חיבור, וכ"כ ב"יב"ש סי' רצ"ד ולפי"ז העלה הערך ש"י דאם נחים המים העליונים על התחתונים אפילו להד"מ הקטפרס מצטרף, שוב מצאתי בספרך תשורת שי"ו ח"א סימן מ"ו ומאריך שם קצת מזה הענין וכתב ובס' בית מאיר סי' ר"א סעיף ס"ב כתב בתשובת ריב"ש חידוש למשמע מדבריו דאם המים זוחלין בקרא קטפרס ומהב"י בר"ה כתב המרדכי בשבועות בשם התוספתא משמע דקטפרס חיינו אם משופע, אם לא שנאמר לחלק בין משופע קצת או הרבה ע"י"ש משמע דמשופע הרבה הוי קטפרס אפילו עומדין ע"י"ש, א"כ לפי"ז משמת דאם משופע הרבה הוי קטפרס ולפי"ז אין מתירה כתד"ה מסי' ס"ו לסי' ע"ג וסי' פ"ח, ועיין שיש בזילוקים ואין נוכל להקל נגד **מדברי חיים** בהך דין דקטפרס ויש סוגיות מראשונים מדברי הב"י וע"כ יותר טוב לחוש לחומרא ולאסור בקטפרס תמיד ולא לעשות חילוקים, וכל האחרונים הגדולים חוששין להך דין דקטפרס שמחמיר הד"ח ואין אומר מעתה ש"י להכריע לקולא נגד הד"ח שיסוסוך בסמ"ב מכח קושיתו והעיבור ירמהרה כתב אפילו ספק א"א להקל נגד הד"ח וכן התשו' אמרי יושר וכ"פ דברתי בזה עם הרב הגאון מאדמשלו הגה"ק **מנאסאד** ועצקו חי' להקל, וכן דברתי כמ"פ עם מרן הגה"ק **מסאמבור** במשך שעשה מקוה שלו ע"כ אין להאריך כל כך אך לראות במקומו ולתקן מה דאפשר כמו שכתב הד"ח בזה"ל למראת עיני המקום ישפוסו לעשות באופן שלא יבואו לידי מכשול בשום פעם ככ"ל.

ג. הדרך לדינא באמת בס' פ"ח ח"ב מברי הד"ח הישב ולשיטתו אויל שמתרץ קושי' תס"ד בסק"ב דימא לבטול נטיפין בוזלין ותירץ דאמת שיכול ונעשה מעין עימד ואינו משהר דק במקום שהלכו כן כתב הד"ח וז"ל סברתו בכאן בסי' פ"ח ח"ב אם הי' **בתחלה** מעיין וזחל ואח"כ נעשה עומד לא מהני ופסול משום זחזל ואח"כ שעשו ע"י **תחבולות** שנעשה עומד עכ"פ ע"י קטפרס לא מהני **בתחבולה** ע"י"ש שכתב וז"ל **וגם** בס"ב ז"ל מהרה ז"קטפרס אינו חיבור אפילו בעומד בלא זחלין ע"י"ש הישב וע"כ אין להרהר נגד הפסיד של הד"ח וז"ל ואין להתיר לעשות מקוה ע"י **טקה** ע"י קטפרס זולת כמש"כ הד"ח ז"ל **בתוך** התשמישה וז"ל **וצריך** לעשות מקוה שלא יהי' אפילו מעט שאובין אך בב"ד **החשיונין** לדוב שאובים לבי"ע אפילו בדיעבד פסולה ומי לא יחוש לאיסור כרת כזה לזקל בנגד הר"ש והראב"ד הרמב"ן הרז"ה והמור"ם ע"כ"ל שם.

ד. והברי הערך ש"י שהבאתני שרוצה **לחבריע** נגד הד"ח לסמוך כסי' מ"ג דדעתי שהר"ח חזר בו, ולפי שהבאתני מדברי התשובת ש"י ח"א סי' מ"ז כדברי הריב"ש לחלק בין שיפוע מעט **לחרבה** וכן משמע בד"ח בח"א סוף סימן מ"ב שכתב ולכן לדעתי מקוה זו פסולה וכו' וגם **אם** יחזור ויסתמוה וכו' ויוכל לתקן בקל ודק לא יכולתי לכבר האיך **התיקון** וכו' בזה למראת עיני המקום שפסוקו האיך לעשות באופן שלא יבואו לידי מכשול באיחה פעם ע"כ לשון קדשה, ובלא"ה אין שום שכל שהד"ח חזר להקל מכח הניע להקל בקטפרס ובאמת אין להאריך יותר יעשה כמו שמשמעתי מפיו הקדוש מנאסוויד ד"ל וכן דעת כ"ק מרן מנאסאקמיר שליט"א **ואין** לזוז מזה שאין **לעשות מקוה** על **גבי מקוה** אפילו **בשיש עזרת. בורות בגד אחד.** כי באמת אפילו עם משגיחים קשה מאוד ונעשה שאובים ונשים מטהרות א"ע והמ"י כשפותחין לעשות השקה יוהדות ומחללת בעוד שוחל להשיק וע"י צוקץ הד"ח וי"ע צריך ליזהר כי בשעת שוחל אין **הבור**.

הנני הק' **אברהם שלמה** כ"ץ

קטע מתשובת הגה"צ מריסקעווע זצ"ל בעניני מקוואות, בין הדברים כותב בזה"ל:
"ואח"כ תשובות דברי חיים ח"ב אשר עמוק עמוק כל דבריו דברי אלקים חיים וכו' ואח"כ יבין וישכיל בדעתו ושכלו היטב"

תשית לראשו עטרת פז

וַיִּתֵּן אֱלֹהִים חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה
וּתְבוּנָה הַרְבֵּה מְאֹד

יום שמחת ליבנו נשגר ברכותינו ורגשי לבבנו כשהשמחה במעונכ
עת עטרת תפארת התעטרך בעטרת חכמים לברר אמיתה של תורה
קשר תהילה על ראשך לא יסור, לך נאה ויאה הכתר והכבוד באמת ובחנ
בבחינת כ'הן ש'רעתו י'פה, הלן באהלה של תורה אוצר כלי חמדה מלא
שלמ"ה שמו ושלימה משנתו, למען נדע הדרך נלך בה תמיד בעצה ובמעש
לב להבין ולשמוע משפט מפיו להעמיד ההוראה למען לא יסור מבני ישראל
מעומקא דליבא נברך שלא יצא תקלה ומכשול תחת ידיכם, בברכה עד בלי די
היושב בשמים יעמוד לימינך לעזר בכל דין ודין גדול בקטן ורב במעט
הלא הוא בנן של קדושים מגזע אראלים ותרשישים מרא דכולא תלמוד א

בש"ת הגה"צ

יעקב שלמה בחנא

שליט"א

האדמו"ר מזיריטשויב - ספינקא

לרגל התמנותו בכתר הרבנות

לשמש כרב ומורה צדק
בבית דין הגדול שע"י העדה החרדית
בעיה"ק ירושלים תובב"א

כה יתן ה' וכה יוסיף, שתזכה להרמת קרן התורה, להגדיל תורה ולהאדירה ויהא שם שמים מתאהב על ידך, להמשיך השושלת המסורה לנו מבית אבות, ויקויים בך הפסוק ולא ימושו מפיך ומפי זרעך מעתה ועד עולם

הותנר מיקידר

יעקב שמשון נחום יאקאבאוויטש

ג"א מצטרפים לברכת אבינו להתנו בבנו

בני ותתני משפחת יאקאבאוויטש

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

י"א תמוז

הגה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע
בעמח"ס "עטרת צבי"

צור קודש מחצבתו

נולד בשנת תקכ"ג לאביו הרה"ק ר' יצחק אייזיק בכפר סאפרין שבגאליציע מבני בניו של התוי"ט, ר' יצחק אייזיק היה איש צדיק ומורם מעם אך מעולם לא נהג ברבנות והיה נוסע אל החוזה מלובלין זי"ע, זכה לנטוע חמשה ארזים בכרם בית ה' הלא המה האחים הקדושים: ר' צבי הירש מזידיטשוב, ר' משה מסאמבור, ר' סנדר מקאמארנא, ר' ישכר בעריש מזידיטשוב, ור' ליפא מסאמבור – מסופר, שלעת זקנותו נאנח פעם ר' יצחק אייזיק לפני זוגתו הרבנית ואמר בענווה: הנה אנו הולכים בדרך כל הארץ ואיך נעלה אל אבינו שבשמים כשבידינו אין מאומה, ענתה לו הרבנית בחכמה: במסל"ה נעלה (במדבר כ' י"ט) ורמזה לו שבכח תורתם של בניהם יעלו, שהרי אותיות במסל"ה הן ר"ת שמות הבנים הק': ב'עריש, מ'שה, ס'נדר, ל'יפא, ה'ירש. אמו היתה צדקנית ודרכה היתה שהוליכה את בני' לתפילה בכל יום וזירזה אותם שיתפללו בכוונה ובהתלהבות, ובחורם היתה בוחנת על מצחם אם יש זיעה שם וכך ידעה אם התפללו בהתלהבות, ופ"א בדקה את ר' הירש'עלע ומצאה מצחו יבש, והוכיחה אותו למה לא התפלל בכוונה, אמר לה: אמי, אל תדוני ע"פ זיעת פני, צאי וראי שהסוסים העצלים מזיעים תמיד בעבודתם משא"כ הסוסים הזריזים אינם מזיעם כלל.

במעלליו יתנכר נער

כבר בצעירותו יתנכר במדריגותיו הק', התמדתו בתורה בימי נעוריו הי' עד להפליא ושם לו לחוק ללמוד כל יום שבעה דפים והי' חוזר על כל דף ז' פעמים, וע"ז הספיק לגמור כל סדר הש"ס במשך שנה אחת ז' פעמים, ובימי בחרותו כבר הי' לו חיבור כתוב בסוגיות הש"ס ובפוסקים, אך כאשר התחיל לעסוק בסתרי תורה לא רצה להוציאו לאור וגונזו. כשהי' בחור צעיר בשנות הבר מצוה באו פעם להזכיר לפניו מקשה לילד והלך ותבר גזיזא דברדא וירד וטבל בנהר, וכשרצה לצאת הנהר אבד פתאום החור שנכנס בו והי' בסכנה רח"ל אז קיבל על עצמו מסירת נפש אפילו להשאר שם ח"ו רק היולדת תילד בניקל ותיכף אח"כ מצא את החור ויצא בשלום ובאו לבשר שילדה כבר למז"ט.

בשערי החסידות

אחרי נישואיו ישב על שולחן חותנו והשלים את עצמו בעבודת הבורא, ועסק בתורה ועבודה בקדושה וטהרה בנגלה ובנסתר, פע"א נזדמן בבית חותנו צדיק אחד מתלמידי הבעש"ט הק' כיון שנודע לו להרה"ק מזידיטשוב שהאורח בקי בתורת החסידות של הבעשטה"ק הפציר בו שילמדו בתורה זו, אבל האורח אץ לדרכו לאסוף ממון עבור הכנסת כלה, הבטיח לו הרה"ק מזידיטשוב שהוא ישלם לו מכיסו הפסידו, והאורח נענה לו, ושהה כמה ימים ומאז התחמם בתורת הבעשטה"ק, אולם חסיד ממש הנוסע לרבי עוד לא נעשה, ובזה הקדימו אחיו הצעיר הרה"ק ר' משה מסאמבור זי"ע שהוא כבר היה מקודם מקורב להרה"ק החוזה מלובלין, ופעם אחת שאלו החוזה: הנכון הדבר שיש לך אח גדול ממך, ענה לו: כן, אחי גדול ממני לא רק בשנים אלא אף בחכמה אלא שפיו לא פסיק מגירסא לכן אינו פונה לנסוע אל הרבי, וביקשו החוזה שישפיע עליו שיבוא אליו, ולבסוף אחרי השתדלות הצליח להשפיע על אחיו להפסיק ימים מועטים את משנתו ולנסוע אל החוזה, ואכן אז נעשה תלמיד מובהק של החוזה, שם עלה ונתעלה עד שנתקדש להיות כחד משרפי מעלה

ימי ההילולא

ט' תמוז

- **רבי יעקב טעמירלש ב"ר אליעזר ליפמאן (ספרא דצניעותא דיעקב) - תכ"ז**
- **רבי יחיאל מקרילאוויץ ב"ר משולם זוסיא מזינקוב - תרע"ז**
- **רבי יוסף באראשא ב"ר ישכר בעריש (בערצי) מנאדבורנא - תרע"ז**

י' תמוז

- **רבי אליעזר מנייישטאט ב"ר צבי בן החוזה מלובלין - תר"ג**
- **רבי ישראל יעקב ב"ר משה מקאברין**
- **רבי שלמה ארי' לייב מטיטשין ב"ר זאב וואלף (הכנת לב לתפלה) - תרפ"ז**

י"א תמוז

- **רבי יצחק חיות ב"ר אברהם (אפי רברבי) - שמ"ה**
- **רבי צבי הירש מזידיטשוב ב"ר יצחק אייזיק (עטרת צבי) - תקצ"א**
- **רבי אהרן משה טוביש ב"ר יעקב (קרני ראם) - תרי"ב**

– הוא בעצמו החזיק א"ע דור שלישי של הבעשטה"ק בגלל שתחילת התקרבותו לתורת החסידות הי' ע"י תלמיד הבעש"ט הק' כנ"ל.

בצל רבותיו הק'

כאמור הי' תלמידו של הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע וסיפר הרה"ק ר' אייזיק'ל זידיטשוב'ער זי"ע על גודל התקשרותו ברבו שסיפר לו רבו העטרת צבי שפ"א אמר לו רבו ה'לובלינער זי"ע בזה"ל: רבי הערשעלי זידטשובער כל זמן שאנו בחיים אין אנו יראים שמא תפלו ממדריגתכם אבל אח"כ מי יודע, השיב לו אין אנו רוצים לחיות יותר מאדמו"ר, אמר לו הרה"ק מלובלין: רבי הערשעלע מה אתם אומרים הלא אתם צעיר לימים ואני ישיש והשיב לו אתפלל שיחי' הרבי לעולם, שאל לו הרה"ק מלובלין: וכי אדם חי לעולם, והשיב לו כוונתינו שיחי' הרבי ק"כ שנה כמו שחי' משה רבינו ע"ה, ושאל אותו עוד הפעם, רבי הערשעלע מה זאת קודם אמרתם לעולם ועכשיו אתם אומרים ק"כ שנה, והשיבו: ראיתי בספר אשר משה רבינו ע"ה חי' ק"כ שנה כנגד שני היובלות שיש בעולם כי ששת אלפים שנה הוי עלמא ובששה אלפים יש ק"כ יובלות ויובל נקרא עולם נמצא כי ק"כ שנה נקרא עולם ונהנה הרה"ק מלובלין זצלה"ה מאוד מהדיבורים ההם ושאל אותו באיזה ספר ראיתם דבר זה והשיב לו: אפשר בספר שלי, וקלסיה – גם נסע אל כמה מצדיקי דורו ה"ה הרה"ק ר' משה לייב מסאסוב, הרה"ק המגיד מקאזניץ, הרה"ק ר' מנחם מענדעל מרימנוב, הרה"ק ר' ברוך ממעזי'בוז', הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא זי"ע.

גדלותו בתורה

היה מפורסם לגאון בכל מכמני התורה, ואף גאוני וגדולי דורו שהיו רחוקים מדרך החסידות הודו לזה שהוא גאון אמיתי, פע"א ביקש הגאון בעל קצות החושן את אביו של הרה"ק מזידיטשוב שישפיע עליו שיבוא אצלו להשתעשע עמו בדברי תורה, ואביו חשש כי בנו לא ירצה לבוא כי הדרך גורם לביטול תורה, אולם הוא הפציר בו ואף גזר עליו שיביאו אצלו, והרה"ק נענה לבקשתו ובא אליו להתפלפל עמו, וכיון שכבר שמע שהרה"ק מזידיטשוב מעורב כבר עם כת החסידות, הוכיח אותו: היתכן שלמדן כמותך מתערב בכת החסידות שאף רבותיהם קטנים בידיעת הם בידיעת התורה, כששמע הדברים קשים כגידים על תורת החסידות ורבותיהם, פתח בויכוח חריף עם הגאון הקצוה"ח והוכיח לו בטוב טעם ודעת שתורת החסידות הם לאמיתה של תורה, עד כדי כך שבסוף הויכוח חשש הקצוה"ח שאולי הוא עצמו כבר נתפס לחסידות, גם בא במגע עם הגאון בעל הישועות יעקב, שגם הוא שאלו בתימה איך שלמדן מופלג כמותו הבקי בש"ס ופוסקים בנגלה ובנסתר מביא עצמו לביטול תורה, ואף הוא ענה לעומתו שלהוי ידוע שאצל הרבי מלובלין נעשית התורה שלמדתי אצלו תורת חיים ממש עד שהם נראים לעיני בשר, ואיך אתאפק שלא לכתת רגלי אפי' מאות פרסאות כדי לקבל את פני קדשו, כמו"כ היה נו"נ בהלכה עם בעל נתיבות המשפט זי"ע ושוחחו בענינים שונים בתורה ובחכמה ושיבחו מאד, אולם עיקר מעייניו היו בחכמת הקבלה ותורת הנסתר עד שצדיקי הדור הכתירוהו בתואר הנשגב "שר בית הזוהר".

שר בית הזהר

כידוע שהי' רב חילי' של העטרת צבי בחכמת הח"ן וכתב פירוש על הזהר הק' והוא ספרו עטרת צבי בס' עשר קדושות מביא מפי אחד קדוש מדבר בשבחו של הרב הק' העטרת צבי כי לא כתב שום דבר בפירוש דברי הזוהר הק' עד כי חזר דברי הזוהר מאה ואחד פעמים, ולא הי' כותב שום פירוש מחידושיו כי אם במסירת נפש כמו ביחוד קריאת שמע וכל דבר ודבר שהי' עושה הי' רק ליחד שמו יתברך, והי' הולך בחורף לטבול בנהר תחת הקרח ובידו נר והי' לומד הפרי עץ או התיקונים.

ימי ההילולא

י"ב תמוז

- רבי יעקב ב"ר אשר (בעל הטורים) - ה"א ק"ח
- רבי אורי שרגא פייביל מדובענקא ב"ר אהרן (אור החכמה) - תקע"א
- רבי ארי' יהודה ליב הלוי מוואלטשיסק ב"ר שלום (תלמיד המגיד)- תקע"ג
- רבי דוד שיף מקריפטש – תקפ"ד
- רבי אליהו יוסף ריבלין מדריבין ב"ר ארי' לייב מאולע – תרכ"ה
- רבי יצחק יואל מקנטיקוזיבא ב"ר גדלי' אהרן מלינץ - תרמ"ה

י"ג תמוז

- רבי חיים הכהן ראפאפורט אב"ד לבוב ב"ר שמחה - תקל"א
- רבי ארי' לייב הלוי עפשטיין ב"ר מרדכי (בעל הפרדס, אור השנים)- תקל"ה
- רבי מרדכי שפירא אב"ד קארלין ב"ר פנחס - תקע"ז
- רבי מרדכי מקרעמניץ ב"ר יחיאל מיכל מזלאטשוב - תקע"ז
- רבי יצחק ליב סופר ב"ר אברהם שמואל בנימין בעל כ"ס - תרס"ז

י"ד תמוז

- רבי חיים אברהם ארנשטיין אב"ד בארדיוב ב"ר מרדכי (דברי אברהם) -תרל"א
- רבי פנחס שפירא מסלאוויטא ב"ר משה - תרל"ב

ט"ו תמוז

- רבי חיים ב"ר משה בן עטר (אור החיים) - תק"ג
- רבי ארי' לייביש הלברשטאם ב"ר שמחה (אבי הד"ח) - תקצ"א
- רבי אלעזר מרישא ב"ר אלימלך מרידניק - תר"ע
- רבי יצחק טוביה מצאנז ב"ר מאיר מגלאגוב (חתן הד"ח) - תרפ"ז
- רבי יעקב משה מקאמארנא ב"ר אליעזר צבי - תרפ"ט

פעם באו אצלו אנשים מארה"ק וקירב אותם וכשהלכו לקבל ממנו ברכת פרידה ממנו לשוב לארה"ק הלך הרה"ק רבי אייזיקל זידיטשוב'ער לשמוע איך שפירד מאתם, ושמע שאמר להם שנותן להם הקונטרס שבספרו עטרת צבי המכונה קונטרס השמות וציום שבבואם לארה"ק יניחו הקונטרס על ציון של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי ז"ל, וכשיצאו לחוץ קרא הרה"ק הנזכר בהקונטרס וראה שכתב בזה"ל: "אבקש לגלות לי אם כוונתי לאמיתות כוונתו הקדושה" וחתם את עצמו "תלמידך צבי הירש בן הינדא מזידיטשוב" וביקש הרה"ק הנזכר מאנשי ארה"ק שיכתבו לו מכתב משם איך שהי' שם בעת שהניחו הקונטרס על הציון הקדוש ונתן להם מעות תשלומי מחיר מכתבם בחזרה, והשיג מכתב מהם שהניחו המכתב וכהרף עין הביטו ולא ראו עוד המכתב.

בקרב קדושים תתהלל

בטל ילדותו קרא עליו רבו הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע את הפסוק: "יפרח ב'ימיו צ'דיק (תהלים ע"ב ז') ר"ת צב"י ואף סמך ידיו עליו בתור "ת"ח גדול בחכמה ובנסתר ויש לו דעת המכריע, להכריע את ישראל לכף זכות"

רעו ועמיתו הגה"ק בעל הישמח משה זי"ע כותב בהסכמה לספרו "עטרת צבי" שבחים מופלאים ביותר: "איש אלוקים קדוש צדיק יסוד עולם, רבן של ישראל, ידעתי נאמנה שהיה מלא וגדוש בחכמה זו, בחכמה, בינה, דעת, עד להפליא... ועשה פירוש על כל הזוהר, ואולי הוא מהשלמת התגלות חיבורו דהזוה"ק, דעל ידו ייתי פורקנא דישראל".

מחותנו הק' – שהסתופף בצל קדשו – הרה"ק בעל בני יששכר זי"ע חיבר הערות לספרו של הרה"ק מזידיטשוב "סור מרע ועשה טוב" בשם "הוספת מהרצ"א", ובתוך דבריו הוא מציין וז"ל: "ומצאתי ראיתי אשר לב הרב מבעית בחכמה הקדושה היא חכמת הקבלה, וכמעט לא ראיתי ולא שמתי בדורינו דוגמתו, מי אשר העמיק בחכמה הנפלאה כמוהו" ובהסכמתו על ספרו הק' עטרת צבי כתב וזל"ק: "וידוע לכל אשר עם גודל קדושתו ופרישתו וחסידותו, זכה שנפתחו לו שערי חכמה ובינה, והיה יחיד בדורו בחכמת האמת, יראה הקולמוס מלספר עומק השגתו בחכמת האמת הלזו", עכ"ל.

הרה"ק ר' צבי הירש מרימינוב זי"ע כותב בהערצה מיוחדת (שם בהסכמה): "מודעת זאת בכל הארץ גודל יקרת והדר תפארת קדושתו של הרב הקדוש החסיד המפורסם בוצינא דנהורא אספקלריא המאירה רשכבה"ג מו"ה צבי הירש זלה"ה מזידיטשוב אשר הופיע בתורתו וגודל קדושתו וחכמתו ואור תורתו אשר האירה פני תבל בתורתו, איש אשר רוח אלקים דיבר בו...".

אחיו הרה"ק ר' משה מסאמבור זי"ע מפליג לכתוב (בהקדמה לספרו "תפלה למשה"): "אשר השגתי בו מחסידותו ופרישותו וענוותנותו, ומעיינות החכמה אשר בו, לו אספר בשבחו כל הימים, לא אוכל לספר אפס קצהו, וזאת השגתי: אשר כל השגתי אשר בו לאפס ותוהו נחשבו, מגודל עמקות החכמה והקדוש והפרישות והענווה אשר בו".

הגה"ק ר' יוסף שאול נאטנזאהן זי"ע (בהסכמתו לספריו בית ישראל ועטרת צבי): "יכבר שבחוהו רבנן לדצבי, והוא היה שר בית הזוהר ובכל חדריו נאמן הוא, ופתח מנעוליו וחדריו וגנזיו" וחותם "המדבר לכבוד קדושת רוממות מעלת הרב המחבר, והמחברת אשר היא מלא תורה ויראה".

המהר"ם א"ש (בספרו שו"ת "אמרי א"ש) מכתיר אותו בתואר: "הגאון איש אלקים... ומי בדורינו זה אשר ישאהו לבו לדמות את עצמו להרב הגאון ר' צבי הירש".

וז"ל המלבי"ם זצוק"ל שזכה לקבל ממנו את תורת הרז (בהקדמתו לספרו ארצות החיים על שו"ע או"ח): "אשר האיר עיני בה (בחכמת האמת) מורי בחכמה זו, איש קדוש גאון צבאות ישראל מוהר"ר צבי זצ"ל מזידיטשוב.

דרכו הי' שבפרשת בלק לא אמר תורה, ואמר אחד הצדיקים טעם לדבר, לפי שהי' דרכו בעת עמקו מחשבותיו הק' בעריכת השולחן לפרר פירורין על השולחן, ואמרו עליו רבותינו שלאשר הי' בו נשמת האי ינוקא שבזוהר פר' בלק (כאשר נשמע כן פע"א מפה קדשו) ודרכו של תינוק לפרר, והנה כי כן בפר' בלק נזכר כל תורתו של האי ינוקא לכן שותק בשבת זו שדבריו כבר נאמרו אז בשער בת רבים בזוה"ק בפרשה זו.

שפלות רוחו

בספר זוהר חי (פר' בראשית) כתב דפעם אחת כשהאיר היום בחג השבועות נכנסתי אצל מורי דודי הקדוש ז"ל והוא לא ראה שנכנסתי ושמעתי שהי' הולך כאן וכאן ובוכה ומבכה לפני קונו, והי' שם על חג לערך ארבע או חמש מאות אנשים ואמר אפשר שזה העולם שלח לו הס"מ ימח שמו להדיחני מעליך והי' בוכה בדמעות שליש חוס וחמול על נפש העני הזה שלא אדחה מעל פניך והאריך בדברים ואחזתני חיל ורעדה ופתחתי הדלת ונסתי.

אחר הסתלקות רבו החוזה מלובלין התאספו החבריא קדישא לטכס עצה למי לנסוע עכשיו הלא צריכים לרבי אז אמר העטרת צבי וכי מה חסר לכם אצלינו והתחיל העטרת צבי לפרט שני שעות מדרגות על עצמו ופנה להרה"ק מראפשיץ זי"ע ואמר לו: "הלא זקינכם השל"ה הק' זי"ע איז ביי אונז אפטער גאסט", ואח"כ התפלל העטרת צבי לפני העמוד תפלת מנחה ואמר הרה"ק מראפשיץ ע"ז כי מזמן הרבי ר' אלימלך זי"ע לא שמענו עוד תפלת מנחה כזה אבל אנחנו רוצים אַ רבי פון רעבעס, וספרו לפני האוהב ישראל מאפטא זי"ע האיך שהעטרת צבי אמר שני שעות מדריגות על עצמו, והי' אח"כ הרה"ק מראפשיץ אצל הרב מאפטא ושאל את הרה"ק מראפשיץ מה אומר על מעשי העטרת צבי אמר ה'ראפשיצער אמת לא ראיתי שפלות רוח כזה מה שראיתי על העטרת צבי באלו השני שעות שפרט על עצמו המדרגות.

גילוי צדיקים

סיפר הרה"ק רבי אייזיקל מקאמארנא זי"ע שפעם כשהי' רבו העטרת צבי חולה מאוד כשהי' בלובלין על המועדים והתאכסן בחצר קדשו של רבו הק' ובחג הסוכות ביקש שיקחוהו אל הסוכה הקטנה של הרבי לאכול שם כזית והלך משמשו להביא לו קצת מרק וכשחזר להסוכה מצא זקן אחד בלתי ניכר יושב אצל רבו בהסוכה ותהי' לפלא בעיניו ונתן לו שלום ואחרי זמן מה נעלם ממנו והגיד אח"כ העטרת צבי כי הוא הי' אברהם אבינו עליו השלום.

והעטרת ישועה מדזיקוב זי"ע סיפר בשם זקינו הרה"ק מראפשיץ זי"ע כי העטרת צבי הי' בילדותו בלובלין בליל פורים והי' הולך הנה והנה לפני הרב הקדוש ומקטרתו בפיו וראה איש ואשה מעוטפים נכנסו אל הבית והתמהמו שם זמן רב וכאשר ראה אותם יוצאים מן הבית נכנס אל הרה"ק ואמר לו החוזה בזה"ל: "אָה אשאד וואס ביזט פריהר נישט אריין געקומען עס איז דא גיעווען מרדכי ואסתר", והעטרת צבי עשה עצמו כאלו לא ידע ולא ראה מאומה ובאמת ראה אותם בבואם ובצאתם.

מתנה מן השמים

העטרת צבי הי' לו תקופה אחת קודם שנתפרסם בעולם שהי' עני ואביון ל"ע ופעם היצר לו כ"כ עד שאמר: רבונו של עולם ווי לאנג נאך וועל איך נאך ליידען אזא עניות, בלילה כשישב ועסק בתורה כדרכו לאור הנר, וכלה הנר, והלך לחפש איזה נר, ולפתע נצץ מן הארון שבחדר אור חזק, ניגש לשם וראה אבן טובה מונח שם, והבין שהוא שווה סכום עצום נסע ללעמבערג לסוחר אבנים אחד ושאל אותו כמה הוא שווה שאל אותו הסוחר אם יש ברצונו למוכרו אמר לו לא אך אעפ"י כן רוצה לידע כמה הוא שוה אמר לו הסוחר כי כל העסטרייכ'שע מלכות עם כל הרכוש של המדינה אינו מספיק לשלם בעד אבן זה ושאל ג"כ לכמה סוחרים אחרים וכולם אמרו לו כזה, התיישב בדעתו כי קודם שיקח אותו ישאל בשמים אם יקח אותו או לא ועשה פעולות לזה ושאל שאלת חלום אם יקח אותו והשיבו לו שהברירה בידו להניח ברשותו את האבן ועל ידה להגיע לעושר רב, או לקבל מוח כמוחו של האר"י הק' ולהיות עני כל ימי חייו מיד בחר במוח כמוחו של האריז"ל, ושאל מה לעשות עם האבן, והשיבו לו מן השמים שיזרקו בחוץ השמימה וכן עשה, ופרח כמו ניצוצי אש עד שלא נראה עוד, והודיעו לו מן השמים שהאבן הזה הי' אבן אחת מן השתים עשרה אבנים של החושן והגם שמן השמים מיהב יהבו משקל לא שקלו (תענית כ"ה) פונדעסטוועגן בייאיהם האט מען דאך צוגענומען.

המהלך על כנפי רוח

פעם נסע העטרת צבי זי"ע לאיזה עיר והאכסניא שלו הי' באיזה דירה חדשה ובזה הבית הי' מרפסת שלא הי' עדיין על זה מעקה והעטרת צבי נפל בדבקות והלך אנה ואנה ויצא על המרפסת ולא הרגיש כי אין שם מעקה והלך הלאה על האויר בדביקות, ולמטה נתקבצו אנשים לראות איך שהעטרת צבי הולך באויר, והתלמידים עמדו בפחד כי באם יקיץ עצמו מהדביקות יכול ליפול ח"ו והתפללו שהשי"ת יתן במחשבתו לחזור להבית ואכן חזר להבית וסגרו תלמידיו הדלת אחריו שלא יצא עוד פעם וכשסיפרו לו שהלך באויר שינה את אכסניתו כי לא רצה לישאר במקום סכנה.

משדד מערכות

מרן הק' מלובלין זצוק"ל, בשנה האחרונה לימי חייו בירח מרחשון במוצאי שבת קודש זמן קידוש לבנה, התקשרו השמים בעבים וגשם שוטף, ולא היה לבנה, והוליך רבינו צבי בידו את רבו מלובלין אחר הבדלה מבית המדרש לביתו כי לא היה רבו בקו הבריאות, ובלכתם אמר מרן מלובלין: "אצינד וואלט אונז בעדארפט רבי הערשעלע זידיטשוב'ער געבען א לבנה", ותיכף לקח רבינו צבי את רבו, והוליכו בחזרה לבית המדרש, והעמידו אצל חלון הראשון, ואמר הא לכם לבנה יפה וקידש הלבנה מתוך החלון, והיה לפלא מיוחדת שהחלון הזה היה באותו הצד אשר משם לא נראית הלבנה מעולם, ואמר מרן הק' מלובלין אחרי קידוש לבנה אתם תדמו כי רבי הערשעלע הפך כותלי בית המדרש לא כן הוא רק רבי הערשעלע הפך כל מערכת השמים, עד שהלבנה תאיר אצל חלון זה שלא נצטרך להטריח יותר בחולשת כוחינו לחלון הרחוק.

הסתלקותו לחיי העוה"ב

בשנת תקצ"א בעת ששלטה החולי רע וחללים רבים הפילה רחמנא ליצלן, וביום אחד הגיע לרבינו צבי מכתבים מרורים מאנשי בריתו, מרחוק ומקרוב, מחוזק החולאת רחמנא ליצלן, ונמסרו לו המכתבים בבית מדרשו בעמדו עוד מעוטף בטלית ותפילין, ותציקהו רוחו בצערן של ישראל, והיה בצאתו מבית המדרש מעוטף בטלית ותפילין כמנהגו, ובעברו לפני המזוזה נתן ידו עליה, ואמר בזו הלשון "הריני כפרת כל ישראל".

בשבת שאחר זה בלבשו הטלית של שבת קודם התפילה, ראה כי ציצה אחת נפסלה, והוכרח לקחת הטלית של חול, ואמר אז: "הנה בשבוע הבאה יהיה איזה חדשות" ובשבוע הבאה נפטרה זוגתו, הרבנית הצדיקת מרת רחל פערל עליה השלום בהחולי רע רח"ל, ואחר כך נחלה הוא בעצמו באותה החולאת, ולא היה יכול לשבת בשבת בסעודה שלישית כמנהגו בקודש.

בשב"ק ז' תמוז תקפה עליו מחלתו, וביום ג' עשירי לירח תמוז הוקלה עליו המחלה, ושאל לחתנו הק' מראזלא: אם אדם רשאי למצוא בעצמו איזה מעלה טובה, וחתנו החכם הק' הנ"ל המציא לו תיכף על פי התורה, כי רשאי, ואחר זמן מה אמר לחתנו הנ"ל, הן בדקתי כל שנותי, וחפשתי מכל צד, ולא מצאתי בי שום מעלה, רק מה שהשיא ארבעים יתומים, ובכל עת שעשה נשואין לאחד מצאצאיו השיא יתומה גם כן, ונתן להם נדן ומזונות על שלחנו. כעבור איזה שעות התחיל לקונן בזה הלשון: "רבי שמעון בן יוחאי מיט די זוהר"ס ווער וועט אייך נאך אזוי לערנען ווי אונז, נעכט מיט טעג גייט'ס ארויף קלאגן, ווער וועט אייך נאך אזוי אבפיהרען ווי אונז", ואמר אחר כך תורה, וביאר המדרש כך דמך רבי אבהו אחזו ליה י"ג נהרי אפרסמון, אמר להון אליך דמן אמר ליה דידך אמר אלין דאבהו, ואני אמרתי לריק יגעתי להבל כחי כליתי וכו' ובתוך הפירושים על זה אמר הפירוש אשר הצדיקים אף בעולם העליון חושדין את עצמן, אולי כל המדריגות שלהם הוא מעולם התוהו ובוהו, אולי חס ושלום לא זכו עוד אל האמת, וזה פירושו כל אלין דאבהו מלשון בהו וכו' ובאמצע הדרוש עלתה נשמתו השמימה אור ליום י"א תמוז שנת תקצ"א, ועם פטירתו לחיי העולם הבא נעצרה המגיפה.

בספר זוהר חי (פר' בשלח עח:) מספר תלמידו הרה"ק ר"י מקאמארנא זי"ע, כי הרה"ק סיים כתיבת ספרו על הזוה"ק בתיבת "קדוש" – "ובערש"ק שנת "כימי צאתך" (תקצ"א) סיים חיבורו בשלש קדושות ובשבת נחלה, ונגנז בליל רביעי י"א תמוז, ועמדתי אצלו בעת ההוא ואמרתי כמה תשבחות והיה מלהיט

ומאיר וכל הבית היה מלא אור ונשמות, וברעו עילאה אסתלק לרעו דלעילא, קדוש, קדוש, קדוש".

בספר דברי תורה מהרה"ק ממונקאטש כתוב וז"ל: שמעתי מאדמו"ר הרה"ק ר' יחזקאל שרגא זי"ע משינאווא שאמר כי מי שהוא בחו"ל שאי אפשר לו להיות בל"ג בעומר במירון, עכ"פ יהי' בזידיטשוב בי"א תמוז ביומא דהילולא על ציון הרה"ק בעל עטרת צבי זי"ע, וירגיש טעם מעין זה, עכדה"ק. וידוע כי מאמרי צדיקי אמת כאלו כל דבריהם כגחלי אש וטובא גניז בגוו' וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, וי"ל עה"כ גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו, כי ג'דלו ל'ה' ר"ת ל"ג בעומר, את"י ר"ת י"א תמוז, ונרוממה שמו יחדיו, שיבוא מזה התרוממות וקידוש ה', עכ"ל.

מורשתו הרוחנית

השאיר אחריו ברכה הרבה כתבים שמהם נדפסו ספריו הקדושים: "עטרת צבי" על זוה"ק, "צבי לצדיק" על תיקו"ז, "פרי קודש הילולים" על פע"ח, "בית ישראל", וספר "סור מרע ועשה טוב".

י"ב תמוז

הגה"ק רבינו יעקב אשכנזי זי"ע
"בעל הטורים"

מתולדותיו

רבינו יעקב בעל הטורים נולד באשכנז בשנת ה' אלפים כ"ט לאביו רבינו אשר הרא"ש ז"ל, כבנו השלישי בין שמונת (ובספר היוחסין שבעת) בניו הגדולים של הרא"ש ז"ל, הראשון רבינו יחיאל ומביאו הטור פעמים רבות ונפטר על פני אביו, (ובא בחלום לאביו וא"ל שהי' ראוי להיות מבני עלייה אלא שדחפוני מפני שלא היי לי בנים), ור' שלמה החסיד ומת גם הוא בחור, ואחריו רבינו יעקב בעל הטורים, ר' יהודה הי' הרביעי, וגם אותו מזכיר אותו הטור עיין בטא"ח בה' ר"ח סי' ת"י"ז שכ"ב שם ושמעתי מאחי ה"ר יאודה טעם לדבר וכו' (הוא הי' חתנו של אחיו רבינו יעקב, וכתב בספר יוחסין שבזמן צרה הרגו עצמם רבינו יהודה ואשתו וחמותו אשת רבינו יעקב בעל הטורים בטוליטילא, עיין שה"ג חלק גדולים מערכת י' אות י"ז), ר' אליקום, ר' משה, ור' אלעזר, ור' שמעון, שהי' כולם חכמים בטוליטולא, וחברו פסקים ושיטות על גמרא ולא נמצאו אצלנו כי אבד זכרם מהזרע הקדוש הזה וחבוריהם (סדה"ד ה"א פ"ח), את תורתו למד אצל אביו הרא"ש ז"ל ומפי אחיו הגדול ר' יחיאל ז"ל.

הוי גולה

עקב הגזירות והרדיפות שעלו בעת ההיא על עדת ישראל במדינת אשכנז עבר עם משפחת אביו מאשכנז לספרד, כמה שנים התעכב בברצלונא אצל אחיו הגדול רבי יחיאל, לאחר שמת אחיו עבר לטוליטולא (טולידו) מקום מגורי אביו הרא"ש. הי' דואג מאד לקרוביו ולחבריו שנשארו באשכנז, וביקשם שיעזבו גם המה את מדינת אשכנז, וז"ל במכתבו אשר כתב לאחד מרבני אשכנז משנת פ"ט: אם תרצה לבוא לארץ הזאת (ספרד) אבקש לך מנוח אשר יטב לך, ידעת שאסור לאדם אפילו לעבור במקום סכנה, כ"ש לדור בארץ גזירה כל שחייו תלויים לו מנגד יומם ולילה, ואם יש מקרובינו שם, מי יתן שיבואו הנה, כי כל מי שיוציא נפש משם הוא בעיני כאילו מציל נפש מישראל, עכ"ל.

תורה מתוך הדחק

למד תורה מתוך דוחק גדול, שהי' עני גדול כל ימיו כמו שכותב בספרו הגדול "טור" (סי' רמ"ב) וז"ל: וכמה פעמים נשאתי ונתתי בדבר לפני א"א ז"ל כמוני היום שיש לי מעט משלי ואינו מספיק לי וצריך אני לאחרים, אם אני בכלל עשה שבתך חול ואם לאו השיבני דבר ברור, עכ"ל, [בספר אור הגליל מביא מגדלותו של הגה"ק ר' עמרם חסידא זצ"ל בעודו ילד, מביא שם שבילדותו קבע אתו אביו שיעור טור אורח חיים הלכות שבת, כשלמדו בסימן הנ"ל, פנה לפתע לאביו יוצא מכאן שגם הרא"ש לא הי' לו צרכי שבת, כי אחרת הי' נותן לבנו שיקנה לצרכי שבת, והרי הדבר נורא, קרא הקטן בהתרגשות, שני גדולי עולם אלה מגדולי הראשונים ענקים בתורה ועשירים בחכמה ולא הי' להם לצרכי שבת, עכ"ל, א"ה דבספר היוחסין כשמדבר מהרא"ש כותב וז"ל: והי' לו עושר ושבע בנים ובנות ג"כ, לא רצה לקבל עליו שום משרת רבנות כי לא רצה להנות מקופת הקהל ועסק במסחר זעיר, אבל הי' חבר באחד מבתי הדינים שבעיר, אפילו לאחר פטירת אביו לא מילא את מקומו של אביו רק אחיו הצעיר ר' יהודה הוא אשר מילא את מקום אביו בטוליטולא.

טעם לחיבורו

סיבתו של רבינו יעקב להחיש את ספרו היתה, כי באותו הזמן הונהגו בכמה קהילות בספרד להורות אלא על פי ספרו של הרמב"ם, ואחרי מות הרא"ש החליטו גם מנהיגי קהילות טוליטולא להתקין בעירם הסכמה זו, באמרם שנתרבה המחלוקת בין פוסקי הדיינים זה אומר בכה וזה אומר בכה, על כן הסכימו להורות על פי הרמב"ם בלבד, זולת במה שחולק עליו רבם הרא"ש יעשו כדבריו, ר' יהודה בן הרא"ש שישב על כסא הרבנות העיר במקום אביו, הוכיח את מנהיגי הקהל בדברים קשים, שבמקום שיש מחלוקת בין הפוסקים אין רשות לאדם לפסוק מדעתו כאחד מהם בלי ראיות, ואף הזהיר באם ינהגו כך יפרוק מעליו את עול הרבנות, גם רבינו יעקב שגר שם באתו זמן חיזק את טענת אחיו, כמו שכותב בהקדמה לחלק חושן משפט וז"ל: ובראותי אני יעקב בן הר"ר אשר ז"ל כי בעונינו חרב מקדשינו ובטלו כל אלה ואין לשכה ואין סנהדרין איש הישר בעיניו יעשה, ומי יאמר לו מה תעשה יש אשר ידרוש דבר משפט, ולא ישכון עליו ענן אורו, כי קט מהשיגו שכלו, ויש אשר ישכון עליו ענן אורו, אבל הוא ברצונו יחשיך מאורו, כי יראת הדין מתוחה כנגדו יאמר משפט אבחרה לי בדבר אחד מהמחברים ובהם אדברה ויורה לי ומקלי יגיד לי, עכ"ל, על כן נתעורר לחבר את ספרו הגדול שימצא בו הדיין את רוב דעות הראשונים ואת ההכרעה הנכונה על פי מסקנת הרא"ש.

ארבעה טורים

כדי להקל מעליו את מלאכת סידור של ספרו הגדול עשה תחילה קיצור מהלכות אביו הרא"ש ומתשובותיו בשם "קצור פסקי הרא"ש", וזה הכשיר לו את הקרקע לבנינו הגדול, כשם

שפירוש המשניות שימש להרמב"ם הכנה לחיבורו הגדול משנה תורה, אבל יש הבדל בין חיבורו לחיבורו של הרמב"ם שכתב את ספרו כמו שכתב הרא"ש (שו"ת הרא"ש כלל לא סימן ט ד"ה מה שכתב) וכן טועים כל המורים הוראות מתוך דברי הרמב"ם ז"ל ואינן בקיאין בגמרא, לידע מהיכן הוציא דבריו, טועין להתיר האסור ולאסור את המותר. כי לא עשה כשאר המחברים, שהביאו ראיות לדבריהם והראו על המקומות היכן דבריהם בגמרא, ומתוך זה יכול לעמוד על העיקר ועל האמת. אבל הוא כתב ספרו כמתנבא מפי הגבורה, בלא טעם ובלא ראיה, עכ"ל, וכידוע שסוף ימיו ביקש להשלים את ספרו ולהוסיף עליו מראה מקומות, אבל רבינו יעקב נזהר ה' בתחלה בזה, וציין בספרו את מקורותיו, והביא גם דעות שונות בין הפוסקים, עוד חילוק יש דהרמב"ם כתב כל הלכות אפי' שלא שייך בזמן הזה משא"כ הטור היא מיוסד רק על הלכות הנוהגות בזמן הזה,

חיבורו מחולק לארבע טורים כדבריו בהקדמה לחלק ד' וז"ל: ובו נשלמו ארבע הטורים, אשר חצבתי בעזרת שוכן מרומים: הטור האחד "אורח חיים" שבו נתתי את הברכות ואת התפלה והלכות שבת ומועד ומשפטיהן, וקראתיו אורח חיים כי ממנו תוצאת חיים, והטור השני, "יורה דעה" ההולך קדמת "אסור" להורות את בני ישראל המותר והאסור וקראתיו יורה דעה כי הוא יורה דעה ויבין משפט, והטור השלישי "אבן העזר" שם עשיתי לאדם עזר כנגדו גם כשלחה איך יגרשנה מנגדו וקראתיו אבן העזר יען כי הוא להועיל גם לעזר, והטור הרביעי "חשן משפט" שם חקקתי חוק ומשפט, עכ"ל,

הספר אך יצא לאור העולם נתקבל ונתפשט מהר בכל תפוצות הגולה, גדולי חכמים כתבו הגהות וביאורים על הטורים, עיקר פירסומו של הטור נעשה ע"י מרן רבינו יוסף קארו בספרו הב"י והרמ"א בספרו "דרכי משה" על הטור, "וגדולי דורות עשו חיבור עליו כמו מהר"י אבוהב ומהר"י ן' חביב ומהר"ם אלשקר. וזכה מרן בית יוסף שחיבורו יצא לאור ונתפשטו לכל ישראל ואחריו הרב דרישה והרב בית חדש" (שה"ג חלק גדולים מערכת י אות רח), "ולגודל קדושת נשמתו ונשמת מרן זכו שכל מורה הוראה בריש כל מראי"ן לקוחים הם בידו טור ובית יוסף ומבלעדם לא ירים איש את ידו בהוראה, והרב ברכת הזבח בתשובתו הובאה בספר נחלת שבעה שו"ת סי' נ' כתב לו שימכור ספרי האחרונים ויקנה טורים ובית יוסף, (שה"ג חלק ספרים מערכת ט אות יז),

שמעתי בשם אדמו"ר (השר שלום) מבעלזא זללה"ה שאמר שכל היראת שמים שלו הושפע עליו מחמת התמדתו בלימוד הטורים עם פירוש הב"י, ובפרטות בלמדו טור או"ח ה' שואב יראת שמים במדה גדושה, הוסיף על זה הגאון המהרש"ם זצ"ל, אני שמעתי כי פ"א ה' לבנו הגה"ק מהר"י חולי קדחת רח"ל, ונודע ומפורסם ובדוק ומנוסה אצלי כי בבא חולי כזו לפני מרן זי"ע ואמר שלא יהי' עוד, חלפה והלכה לה המחלה תיכף ומיד, ובבוא בנו הנ"ל לפני אביו אמר לו כדרכו ולא הועיל, ובא שנית אמר השר שלום "כי בטור וב"י יש כל מיני רפואות ויש סימן א' המסוגל שאם לומד סימן זה אז יש בכוחו לגרש מחלה הנ"ל וזה זמן רב לא למד סימן זה" וחזר ולמדו, ואז אמר לו כדרכו ותיכף פסקה המחלה (דברי יצחק דף ט"ו אות מ), הגה"צ רבי מרדכי חיים מסלאנים זצ"ל סיפר ששמע מהרה"צ ר' שמואל העלר זצ"ל רב של צפת ת"ו שללמוד טור וב"י זה מסוגל לאריכות ימים, ומעשה שהי' הרה"צ ר' שמואל חולה אנוש ובא אליו הב"י בחלום ואמר לו שילמד טור וב"י ועי"ז יבריא, הגה"צ רמ"ח שלמד כסדר טור וב"י חי פ"ו שנים, הגה"צ ר' שמואל חי פ"ו שנים, והב"י עצמו יש ספק אם חי פ"ו או פ"ז שנים (לד"ב בשם רשא"ל), פ"א בא הרה"ק הרבי ר' זושא ז"ע אצל הרה"ק ר' נחום מטשערנאביל ז"ע ואמר לו כי הרה"ק ר' יוסף קארו בא אליו בחלום באלו הימים וא"ל כי מי שישקוד על חבורו הבית יוסף וילמוד ויגמור בשנה זאת כל הארבעה טורים עם הב"י הוא מבטיח לו שיזכה בשנה זאת למדרגת גילוי אליהו ז"ל, הגה"ק ר' משה בנו של הרה"ק מטשערנאביל שהי' עומד שם בשעת מעשה לקח את הדברים אל לבו וישקוד על לימוד הטור עם הב"י וגמר באותה השנה כל הד' טורים עם הב"י וזכה בשנה ההיא למדרגת גילוי אליהו ז"ל (ספורים ומאמרים יקרים, סקוויער).

בעל הטורים

ורבינו יעקב כתב פרפראות על התורה. ולפי מ"ש בהקדמתו מוכח שזה שבידינו אינו כל החיבור בשלמות אפס קצהו וכוונתי אל האמת, כי נמצא החבור בשלמות בעיר מנטובה והוא פירוש גדול כמו שלש מאות פוליו"ס [דפים], ובתחלת הפרשה כותב הגימטריאות וטעמי המסורת ואח"כ חוזר על כל הפרשה ומפרש כל פסוק הדק היטב. ועל הרוב מביא פירש"י והרמב"ן ושקיל וטרי עליהם ולפעמים מביא דברי הרב אברהם ן' עזרא. ובהקדמתו הפליא בשבח פירוש הרמב"ן. (שה"ג חלק גדולים בערכו), פ"א אמר הרה"ק בעל התפארת שלמה זי"ע בדרך צחות מה זה שבעל הטורים לא הי' לו שם אחר לקרוא את מה שחיבר על התורה, רק בשם בעל הטורים והלא אין זה שם הספר אלא הוא תואר המחבר, לידע מי הוא המחבר והלא כמה מחברים שהיו עד ימיו ואשר היו אחריו כולם בשם יקראו לספריהם שמם הנאות להם, והוא לא מצא לספרו שם, ואמר הרה"ק דהענין הוא, יען שהספר בעל הטורים הוא כולו אך גימטריאות ונוטריקון אשר עינינו רואות שכמה בדחנים קלי הדעת יאמרו ג"כ גימטריאות ונוטריקון בבדחנות, והם דברים נפלאים, חשש המחבר אולי ברבות הימים יזלזלו בספרו ח"ו ויאמרו מי יודע מבטן מי יצאו הדברים לכן בכוונה חתם עצמו על ספרו בשם בעל הטורים, למען דעת כי המחבר הזה הוא אשר חיבר ארבעה טורים, אשר כל בית ישראל נשאן עליהם ומפיהם אנו חיים (ספרן של צדיקים, ח"ב דף כ"ג).

ובא השמש

רבינו יעקב בעל הטורים נסע מאשכנז לבא לארץ ישראל ובעיר כיא"ו נתבקש בישיבה של מעלה והיתה מנוחתו כבוד (שה"ג חלק גדולים בערכו), והביאו אותו לקבר אביו, וזה אשר חרות על מצבת קבורתו: עדה המצבה הזאת, מחזה עליון לחזות, כי תחתיה נגנז איש תם יושב אהלים, רב פעלים, צדיק מושל ביראת אלקים הר' יעקב בן הרא"ש ז"ל, אמרת כטל תזל, מפי ספרים אשר חיבר בשפה ברורה, פירוש לפסקים ולתורה ופסקים לשלשלה סדרים, ומלאכת ארבעה טורים, אבן העזר וחושן משפט לנחשלים, יורה דעה ואורחות חיים לנכשלים, כל ימיו היו מכאובים וסבל יסורין בחבה ונפטר באהבה רבה, וביו"ב בתמוז הובא עד אביו הרא"ש ז"ל לשכב אצלו בקברו אשר קרה לו, ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים.

ט"ו תמוז

הגה"ק רבי חיים בן עטר זי"ע
בעל "אור החיים"

מתולדותיו

נולד בעיר סאלי אשר בארץ מארוקו בשנת תנ"ו לאביו ר' משה, ונקרא שמו ע"ש זקנו הגדול אבי אביו ר' חיים שהי' עוד חי אז, ומזקנו זה למד תורה והוא הי' רבו המובהק כמו שכתב האוהחה"ק בהקדמה לספרו "חפץ ה' " וז"ל: ושבתי ללמוד תורה מפי מורי ורבי, הרב המפרסם אדוני זקני מורי, אשר נודע בשערים שמו המופלג, החסיד הענו כמוהר"ר חיים בן עטר זלה"ה, אשר מימיו שתיתי באר מים חיים, ובין ברכיו גדלתי, ובחקו ישבתי, מיום היותי, לשאוב מדבריו הטובים, ומרוב חסידות, כמעט אני אומר, שלא עבר עליו חצי לילה בשנה, אפילו לילי תמוז, מלקונן ולספוד כאשה אלמנה, על חרבן בית אלקינו, בבכי גדול, ולהשלים כל הלילה בתלמוד, עמי וכיוצא בי מיוצאי חלציו, עכ"ל, וכך עלה ונתעלה במעלות התורה, – אחרי חתונתו פתח ישיבה בביתו והי' מרביץ תורה לעדרים בלי שום תשלום גמול, כי אביו וחותנו נתנו לו כסדר הרבה ממון לצדקה וחסד, ושמו הגדול הלך לפניו ומוראתו נפל גם על הגוים, ועל כל חיות השדה, כידוע הסיפר שניצל מגוב האריות, כשמושל העיר שם אותו לשם על שלא רצה למלאות בקשתו.

חיי יצר

כל ימי חייו הי' סדר של גלגולים ונדודים שונים, מתחלה, כידוע קיבל עליו את הגזירה מן השמים לילך גלות, משום מעשה שהי', שידוע שדרכו הי' לחלק הרבה מעות לכל באי פתח ביתו, ובפרט לעניי בני תורה, ומנהג הי' לו שבכל ערב שבת קודש הי' שוחט עגל והי' מחלק את הבשר בין התלמידי חכמים, ופ"א פרצה מחלה בבהמות שבעיר סאלי, וכל הבהמות שנשחטו באותו שבוע נמצאו טריפה, חוץ מאותו עגל ששחטו בשבילו, והי' שם אחד מבני העיר עשיר גדול שהצטער על שלא יהי' לו בשר לכבוד שב"ק, הלך אל האוהחה"ק וביקשו שיתן לו חלק מן הבשר, אבל האוהחה"ק סירב באמרו שהוא צריך את זה להתלמידי חכמים, ותוך כדי דיבורם נכנס עני תלמיד חכם אחד, והאוהחה"ק נתן לו חלקו בסבר פנים, והעשיר כשראה זאת חרה הדבר עד מאד, והפיל דברים של גנאי על חשבון של אותו תלמיד חכם, והאוהחה"ק לא רצה להתוכח אתו ולא נענה לבקשתו, בלילה חלם האוהחה"ק שיען שלא מיחה על כבוד של התלמוד חכם, נגזרה עליו גלות, שנה שלימה ערך גלות, עד שהי' העובדא הידוע מהמ"ב פשטים שלו על "אם בחוקתי תלכו" שחידש, ורב שבאותו העיר אמר אז זאת אצל שלחנו באמרו ששמע זאת במתיבתא דרקיע בשם רבי חיים בן עטר, והאוהחה"ק כשמעו זאת אמר חיים בן עטר בלי לומר "רבי", כך הי' כמה פעמים עד שסגר אותו בחדר עד אחרי שב"ק כדי שאחר שבת יטיל אותו לחרם כדינו של המבזה ת"ח, לפתע נשמע קול סערה חזקה והי' נראה כאילו העולם עומד ליחרב, והמרא דאתרא עשה שאלת חלום והודיעו לו מן השמים שהיות שבעל האוהחה"ק נמצא סגור אצלו ואינו יכול לעשות הבדלה, והשר של גיהנם אינו יכול לפתוח שוב את הגיהנם, לכן הרעיש השר את העולם, תיכף הוציאו את האוהחה"ק מן החדר ופיסוהו, ואז הודיעו להאוהחה"ק כי כבר השלים את את שנת גלותו ויכול לחזור לביתו לשלום,

ביקש לישב בשלוה קפצה עליו רוגזו של חותנו, שבשנת תפ"ה מת חותנו והשאיר לו הון רב, אבל באו אליו הרבה אנשים בתביעות שונות וגם הי' לו צרות מטעם הממשלה, עד שנתפס לבית הסוהר, ונאלץ לעזוב את עיר מולדתו סאלי ונדד ממקום למקום עד עיר פאס ושם גבר עצמו על צרותיו וישב על התורה ועל העבודה, כמו שהוא עצמו כותב כל זה בהקדמה לספרו "אור החיים" וז"ל: דלקוני בתפיסה במסירה ועלילה, באין מבטח לרגע, מחיי להרגיע, ואני בתוך עמקי ים הצרות, תפיסות על עסק ממון ועל עסקי נפשות, ולמות מתוך תורה חשבי, ואל אור החיים נתתי לבי ועיני שכלי, ונדדתי מעיר לעיר, ונתקיים בי "הנמלט מן הפחד יפל אל הפחת", שנים אחדות ישב בעיר פאס, וגם שם הרבין תורה לרבים, בשנת תצ"ח הי' במרוקו רעב כבד מאד, אז גלה לעיר הבירה טיטואן ושם היתה קצת הרווחה, – בראותו כל ההרפתקאות שהשתרגו עליו, גמר בדעתו לעלות לארץ הקדש, כמו שכותב בהקדמתו על האוהחה"ק וז"ל: והנה מלחמה רץ אחר רץ לצר ולצורר וצרה נוגעת בחברתה עד צואר הגיע וכו' והאיר ה' עיני שכלי, אין זה אלא לקום ולעלות אל מקום חשבתי בו, הוא מקום השכינה, עכ"ל, והי' בדעתו ליסד את ישיבתו בעיר הקדש שמה, על כן סבב בערי איטליא שעשירי ישראל יבטיחו לו את נידבתם לתמוך את ישיבתו, שם באיטליא הדפיס את ספריו "אור החיים" ו"פרי תואר" על שו"ע יו"ד, ובשנת תק"א בחודש אלול דרכה רגליו על עפרה של ארץ הקדש.

בארץ החיים

מתחילה, חדשים אחדים הי' הישיבה בעיר עכו, עד חודש סיון, ואז קרה שנפטרו שנים מבני החבורה אז עקר את הישיבה מעכו, לכפר פקיעין, כמו שכתב באחת ממכתביו, וז"ל: לאחר שנפטרו שנים מבני החבורה, איש חכם וחסיד רבי שמואל נחמן, ואחד סמוך, נער קטן, יהודה הכהן, ואחזתני רעדה בראותי פרץ על פרץ, קטן וגדול, תיכף רעשתי ועקרתי ממקום זה עכו, שהוא בספק ארץ ישראל, והלכנו כלנו לכפר פקיעין תבנה ותכונן במהרה בימינו, שהוא ודאי ארץ ישראל כצפת וטברי... עכ"ל, ובסוף שנת תק"ב התישב ביחד עם ישיבתו בעיה"ק ירושלים, התרגשות גדולה הי' לו כשבא לירושלים כמו שכותב באחת ממכתביו על יום הכיפורים הראשונה שהי' שם, וז"ל: וראיתי הארה גדולה בשעת כל נדרי... ובשעה שפתחתי ההיכל ממש הי' בעיני כפתיחת שערי גן עדן... עכ"ל, רבני ירושלים נכנעו לפניו מאד ודיבורו הי' אצלם קדוש, שם בירושלים הוסיף קדושה על קדושתו והי' יושב על התורה ועבודה ובקדושה יתירה, כמו שכותב תלמידו ה"חיד"א" ואני ראיתי להרב המופלא חסידא קדישא כמוהר"ר חיים בן עטר זלה"ה שהתענה ג' ימים קודם פורים רצופים, לילה ויום והיא הפסקת ג' ימים שכתב רבנו האר"י ז"ל שעולה במקום ארבעים יום, זכר לתענית שעשו בימי מרדכי ואסתר, מסופר שהי' מערה מהבית הכנסת עד המקוה שדרך שם הי' הולך כל פעם לטבול, וכן המשיך בהרבצת תורה לתלמידים

בישיבתו, כמו שכותב תלמידו הגדול ה"חיד"א" שהי לומד בישיבתו בירושלים, וז"ל בספרו שם הגדולים: ואני הצעיר זכיתי והייתי בישיבתו הרמתה, ועיני ראו גדלת תורתו, עוקר הרי הרים וקדשתו הפלא ופלא, ולפי דורנו ה' לב הרב מבעית בתלמוד וה' כמעין המתגבר... וחופף עליו כל היום סדר קדשה והבדלה מעניני עולם הזה ורב עזו נוראותיו... עכ"ל, וכן דרכו ה' בארץ ישראל להשתטח הרבה על קברי צדיקים ביחד עם ישיבתו הן על קברים שבירושלים והן אשר בגליל, כמו שכותב ה"חיד"א": ואני זכיתי בילדותי לילך עם הרב הנזכר וכל בני ישיבתו לעשות זיארה על מצבות הצדיקים שבעיר הקודש ירושלים ..., וידוע איך כשהגיע להר הקדש מירון ירד מן חמורו והלך על ידיו ורגליו, כשהוא אומר בקול מר איכה אני יכול השפל נכנס למקום אש שלהבת קודשא בריך הוא ושכינתיה, וכל פמליא של מעלה הכא וכל נשמות הצדיקים, – והסביר מטרת בקוריו על קברי צדיקים שרוצה להרבות בתפלות ובתחנונים לישועת ישראל, לעורר רחמים על גלות השכינה, וכן להתפלל להצלחת הנדיבים שהתנדבו לסייע את ישיבתו.

אחותי רעיתי

סיפר הרה"צ בעל מנח"א ממונקאטש זצ"ל, שפ"א בא לפני האוה"ח הק' איש אחד מאנשי שלומו בבכי רבה שנהפך עליו הגלגל ונעשה לעני ואביון ואין לו ממש לחם לאכול, ונכמרו רחמיו עליו, וכתב פיתקא בקלף בכתב אשירות ובירכו, ונתן לו את הפיתקא ואמר לו שילך אל כותל המערבי ויחפש מקום חלל מעט, ויניח שם את הפיתקא ויהי' לו ישועה, האיש עשה כן ולקח את הפיתקא בידו והלך לילך לכותל המערבי, באמצע הדרך התחיל לנשב רוח סערה עד מאד והשליך מעל ראשו את כובעו העליון, והוא לא חש לזה, ונשאר בכובע התחתון שהחזיק בידו אחת והפיתקא בידו השנית, והרוח הלך ונתגבר והפיל מעל ראשו גם כובע התחתון וכשרצה להגביהו נפל מידו הפיתקא ונעלם מעיניו, וחזר לביתו של האוהח"ק בלב נשבר וסיפר לו הדבר, נענה לו האוהח"ק ואמר לו מה אעשה לך, לא איסתייע מילתא, ואח"כ מצאו ברחובות של ירושלים הפיתקא וראו שכתוב בו להשכינה הקדושה "אחותי רעיתי יונתי תמתי אבקשך ברחמים תשפיע פרנסה טובה לפלוני בן פלוני, חיים בן עטר".

קללת צדיק

פ"א יצאה גזירה מאת המושל על היהודים, התאספו ראשי הקהילות לאסיפה דחופה כדת מה לעשות כדי לבטל הגזירה, וגם האוהח"ק הוזמן לשם, האסיפה התקיימה בבית תפלתם של הקראים (כת כופרים בתורה שבעל פה), כיון שבית תפלתם היו במחתרת והיו צריכים למקום שבל יודע לאף אחד מאסיפתם, כאשר האוהח"ק בא להאסיפה ודרך רגלו על מדריגה הראשונה, נתעלף, ובקושי העירו אותו, וכשהעירו אותו צוה להגביה את המדריגה, ומצאו תחתיו ספרי הרמב"ם ששמו הקראים שם לבזיון (מכיון שהרמב"ם החרימם כידוע), כשראה האוהח"ק את זה קללם קללה נמרצת שלעולם לא יהי' להם מנין בירושלים, וכך הוה, מעולם לא הי' להם מנין וכשאחד מהם בא מחו"ל מת אחד מהם.

אשכבתי' דרבי

לא ארכו לו הימים בעיר הקדש ירושלים לפני שמלאה שנה לישיבתו שמה נתבקש לישיבה של מעלה, בליל הושענא רבא של אותו שנה, בהגיע חצות לילה נכנס לחדרו לבדו ופשט את בגדיו הלבנים ולבש בגדים שחורים ונפל על פניו בפשוט ידים ורגלים, ובכה בבכיות נוראות כך הי' עד תפלת שחרית ואחר התפלה חזר לחדרו ושכב עוד פעם עד ליל שמיני עצרת ואז לבש הלבנים, לאחר החג שאלו תלמידו ה"חיד"א" על פשר הדבר, ענה לו, שהתפלל על ביאת משיח צדקינו, משראה הס"מ את זאת יצא והסית בכל כחו להרבות עבירות בעולם, והצליחו מעשיו כל כך עד שפעל ההפך ונגזרה כלי' ר"ל, אז הרבה בתפילה ופעל שקיבל עליו הגזירה והציל את דורו, וסיים ה"חיד"א" שהבין ממאמר שהוא ה' משיח והי' מוכן להתגלות ולבוא אך בעוונותינו הרבים לא הסתייע מילתא, בשבוע האחרון לפני הסלקותו לבש בגדים חשובים ואמר לתלמידיו בואו ונצא לקראת משיח צדקינו, לאחר זמן מה פשט את בגדיו, ואמר שכעת הי' העולם מחצה על מחצה והי' קרוב לביאת הגואל, אבל כרגע נכשל עשיר אחד באיסטאנבול בעבירה והכריע את כל העולם, במוצאי שב"ק ט"ו תמוז שנת תק"ג נצחו אראלים את המצוקים ונשבה הארון הקדש, והוא רק בן מ"ז שנה, [עיין מה שאמר רביה"ק בחדו"ת פ' משפטים תשי"ח על דברי האוהחה"ק פ' כי תשא את ראש בני ישראל, שמפרש הכתוב שמרמז על צדיק הדור שנסתלק בימי עלומיו בעוון הדור, ואמר רבינו שהאוהחה"ק עצמו נסתלק בימי עלומיו בדמי ימיו, ע"כ ראה לרמז זאת בפסוק זה] באותו זמן נטל הבעשטה"ק את ידיו לסעודת רעוא דרעוין ועמד לרגע ואמר כבה נר המערבי, ואח"כ הסביר ואמר שסוד נטילת ידים יודע בכל דור רק הצדיק הדור והאוהחה"ק ידע את זאת ועכשיו בשעת נטילה נתגלה לו הסוד, הבין שהאוהחה"ק נסתלק לגנזי מרומים, – הוטמן בשפולי הר הזיתים, וזה אשר חרות על מצבת קבורתו: "ציון נברשת דדהבא, ההר חמד אלקים אבן יקרה, ושיחה קלה שלו אלקים חשבה לטובה, והארץ האירה מכבודו, כאשר יאירו שבעת הנרות, ירכה וקנה היא העולה עמו, וקרא שמה חפצי המוציא לאור כל תעלומה, הוא זיוה הוא הדרה, ה"ה הרב המופלא וכבוד ה' מלא, המקובל אלקי חסידא קדישא כמוהר"ר חיים בן עטר ז"ל, נתבקש לישיבה של מעלה יום ט"ו לחדש בשנת תק"ג, להנות מזיו השכינה, הוא המחבר ספר חפץ ה', וספר פרי תאר וספר אור החיים וספר ראשון לציון", – ציונו נעשה לתל תלפיות ורבים באים להשתטח עליה כל ימות השנה, ובפרט ביומא דהילולא שאז באים אלפים לפקוד את ציונו ליפקד בישועה ורחמים.

מורשתו הרוחנית

מורשתו הרוחנית זכינו לספריו הקדושים, ספר "פרי תואר" על שלחן ערוך יורה דעה, "חפץ ה' " ו"ראשון לציון" על מסכתות הש"ס, וספר "מאור חיים" חדושים שנרשמו על ידי אחד מתלמידיו, וספרו הגדול שעל שמו מקודש הוא לדורות "אור החיים" הקדוש, ספרו זה נתפשט בקרב עם סגולה, בין אצל האשכנזים ובין אצל הספרדים, וגם אצל החסידים נערץ ונקדש

הספר עד מאד, ודברים גדולים אמרו עליה רבותינו גדולי החסידים, הרה"ק החוזה מלובלין אמר ששלשה ספרים הקדושים הזהר הקדוש ואור החיים הקדוש וספר מאור עינים להרה"ק ר' נחום מטשערנאביל זי"ע מאירים את נשמת האדם, עיין בהסכמתו של הרה"ק מברדיטשוב זי"ע על ספר "ראשון לציון" וז"ל: רבים שתו מבאר מים חיים, שיצא מאותו צדיק, המאור הגדול, גאון הגאונים, הרב המופלא חסידא קדישא, אשר מודעת זאת בכל הארץ, את יקר תפארת גדלתו והדרת שפעת יקרת אור תורתו ויראתו בספרו אור החיים, עכ"ל, ובספר ערבי נחל בסוף פרשת אחרי כותב עיין מה שכתב בזה רוח אפינו בספר אור החיים ודבריו בלתי מושגים רק ברוח הקדש, עכ"ל, הרה"ק מצאנז זי"ע פסק בשו"ת דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' קה) להלכה על מלמד אחד שאמר שאור החיים לא נאמר ברוח הקודש ... יפה עשיתם שלא עזבתם את בניכם בידו ויישר כחכם בזה..., רביה"ק זי"ע כשהי' לומד בכל יום חומש ורש"י עם תפילין דר"ת הי' לומד גם אור החיים הק' וזה הי' מספרי יסוד שלו, וכל דבריו היו שגורים על פיו, עיין בספה"ק ויואל משה (מאמר ב' סי' ה') שרבינו כותב עליו בתואר "גדול אחרונים", ובמאמר א' סי' ט"ו מביא דברי האוהחה"ק פ' בחוקותי שרשע הוא כי יאמר למה ה' הוציאם מארצם ויגלם בין האומות וכו' וכתב ע"ז רבינו דרוח הקודש הופיע בבית מדרשו של האוהחה"ק כי עכשיו הרשעים מתעטפים בדברים כאלו.

ט"ו תמוז

הגה"ק רבי אלעזר מריישא זי"ע

בעמח"ס "משנה למלך"

ואלה תולדות

הרה"ק ר' אלעזר ריישער זי"ע נולד בשעת תקצ"ח לאביו הרה"ק ר' אלימלך מרודניק זי"ע בן הרה"ק ר' מענדיל בער מפשעווארסק זי"ע [שנפטר בימי עלומיו בהיותו בן ל' שנה, והגה"ק הרבי ר' מענדיל מרימונב זי"ע אמר עליו שהעולם לא היה ראוי ליהנות מאורו] בן הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק זי"ע בן רבינו איש האלקים הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע.

אביו הרה"ק ר' אלימלך מרודניק זי"ע היה מגדולי הצדיקים בדורו, מבני היכלא קדישא של הרה"ק ה"זרע קודש" מראפשיץ זי"ע, וידיד קרוב מאד למרן הדברי חיים מצאנז זי"ע, לימים כשהיה כבר מרן הד"ח מפורסם לגדול הדור, נענה פעם ואמר למקורביו: הכי אתם יודעים מי הוא ר' אלימלך מרודניק, אני אספר לכם מי הוא וסיפר כך: כשהייתי אברך הרי היה לי שם של עילוי, פעם אחת באתי לביהמ"ד סמוך לכניסת השבת וראיתי שר' אלימלך מרודניק יושב ומתייגע באיזה מדברי הר"ן החמורים ובוכה בדמעות שליש, נגשתי אליו ואמרתי לו אני אגיד לך פשט בדברי הר"ן, השיב לי ר' אלימלך מרודניק, לא, אני רוצה בעצמי להתייגע ולהשיג את הפשט האמיתי ואפי' אם הר"ן הקדוש בעצמו יתגלה אלי וירצה להגיד לי הפשט בדבריו, ג"כ איני רוצה, וסיים מרן הד"ח ואמר: מה אומר לכם, ר' אלימלך מרודניק אמר לי אח"כ פשט בדברי הר"ן שלא שייך להשיג פשט כזה בשכל אנושי רק מן השמים גילו לו את הפשט האמיתי, "דאס איז ר' אלימלך רודניקער". – כשנולד בנו הרה"ק ר' אלעזר נכנס אצלו אביו הק', והסתכל עליו כרגעים אחדים תפוס בשרעפיו, ולפתע הכה באצבע צרידה ואמר: "אט אט דאס האב איך געמיינט" וקראו בשם "אלעזר" על שם זקינו הקדוש ר' אלעזר מליזענסק זי"ע. בהיותו כבן עשר שנה נתייתם מאביו ויסופר שטרם הסתלקותו לקח את בנו הילד אלעזר'ל שהיה אז בן י"א שנה ונסע עמו לצאנז למרן הד"ח ואמר להד"ח הנני מניח את בני פה בידכם שתשגיחו עליו... ואחזור לחתונתו.

בצל עץ החיי"ם

בצלו של מרן הד"ח עלה ונתעלה בתורה ועבודה עד כי גדל מאוד, וכשהגיע לפרקו נשא את נכדתו של הד"ח, בת בנו הגה"ק ר' דוד מקשאנוב זי"ע והחתונה התקיימה בשנת תרי"ב, גם אחרי חתונתו נשאר רבינו סמוך על שולחן חו"ז מרן הד"ח והיה חביב אצלו מאוד מאוד, ומסופר שכל תשובה שכתב הד"ח בעניני עגונה, טרם שלחה ליעדו, נתנה מקודם להראותו לפני ר' אלעזר שתעבור תחת עין פיקוחו.

סיפר רבינו הק' זי"ע שהסדר אצל מרן הד"ח היה, לפני חג הסוכות, היה אחד החסידים ממונה להביא לפניו הרבה אתרוגים והד"ח היה בוחר לעצמו אתרוג ואח"כ לקחו בני המשפחה והאורחים, והנה כשהיה ר' אלעזר בתוך השנה הראשונה אחרי חתונתו, חשש שעקב צעירותו ישאר בעדו אתרוג שאינו מהודר כ"כ, לכן עשה מעשה, ותיכף כשהגיע האתרוגים עוד טרם שמרן הד"ח בחר לעצמו, בחר ר' אלעזר לעצמו אתרוג מובחר בהחבא, איך שהוא נודע הדבר למרן הד"ח והקפיד על זה, ושלח ר' אלעזר את זוגתו נכדת הד"ח לפייס את זקינו בשמו ולא נתפייס וכן שלח את דודו הרה"ק מגארליץ וג"כ לא הועיל, עד שנכנס בעצמו להד"ח אבל הד"ח הסיב את פניו מעמו, נענה ר' אלעזר ואמר: "רבי, איך וועל שוין גיט זיין", תיכף חבקו הד"ח ואמר לו בחיבה: "דו גייסט שוין גוט זיין, אין איך גיי שוין גיט זיין, לאמיר שוין ביידע גיט זיין".

ר' אלעזר היה נחשב לתלמיד מובהק של מרן הד"ח, וכל ימי חייו היה דבוק ברבו זה ובכל שב"ק היה רגיל ללמד ברבים בספה"ק דברי חיים בהתלהבות נפלאה בדחילו ורחימו, ויהי אחרי פטירת מרן הד"ח, התאספו אליו החבריא של חסידים שהיו עוד מנאמניו וחסידיו של אביו הק' והכתירוהו להיות ממלא מקומו של אביו.

ראשי"ת מלכותו

כשדנו מקורביו באיזה עיר יקבע את חצר קדשו, הביע ר' אלעזר את רצון קדשו לגור בעיר ריישא, ונימוקו עמו שבימי זקינו הקדוש הרבי ר' אלימלך מליזענסק היה ריישא עיר של מתנגדים ואמר אז הרבי ר' אלימלך באיזה הזדמנות בזה"ל: "איך שעלט ריישא אז פון מיינע קינדער וועלן דארט אריינפירן גאט אין יודישע הערצער" ולכן, סיים ר' אלעזר ואמר": "איך וויל זיין דער אייניקל וואס דער הייליגער זיידע דער רבי ר' אלימלך האט פון איהם גערעדט", ואכן כך הוה שבעיר ריישא פרסם את אלקותו ית"ש בעולם וחיזק את לבן של בני ישראל כדברת זקינו איש האלקים.

בעיר ריישא התחיל לזרוח אור שמשו על פני תבל ונתפרסם לגאון וקדוש הפועל ישועות בקרב הארץ, והמונים נהרו אליו מכל רחבי גאליציע ואונגארן תלמידי חכמים ובני עליה לצד פשוטי עמך, כולם כאחד מצאו אצלו את מקומם, במיוחד נתפרסם שמו בעניני רפואה, כמו שסיפר הרה"ק ר' אברהם שלום מסטראפקוב זי"ע בשם אביו הגה"ק משינאווא זי"ע שאמר פעם: לכל צדיק נותנים כח מיוחד מן השמים, ולרבי אלעזר ריישער מסרו כח מיוחד מן השמים לרפא חולי בני ישראל, והי' נותן סמים ותרופות שעשה מ'קוגעל יבישה, שנשאר משבת וכן מ'בעבעס ובצלים ועפר של לבינה שבונים ממנה ועוד דברים שבזה הסתיר את ישועותיו וסיפר הרה"צ רבי איציקל מפשעווארסק זצ"ל שהי' מלקט הקופסאות של טיי וקאווע וכדו' שהיו עשויים מצורות אנשים שונים חיות משונות וכדומה, והי' לו שני שקים מזה, וכל ילד שהביא קופסא כזה נתן לו מטבע או שנים עבורה ומי שבא אליו עבור רפואה וישועה הי' אומר שיתנו קופסא זו על מכתו.

ומסופר שפ"א בא אחד להגה"ק משינאווא זי"ע והזכיר את עצמו שנכנסו בעיניו שברי זכוכית ל"ע והחליטו הרופאים שלא שייך להצילו רק ע"י ניתוח בעיניו כדי להוציא השברים וזה מסוכן מאוד ולכן בא אליו לבקש את ברכתו שהניתוח יצליח, אבל הגה"ק משינאווא ציווהו שיסע תיכף לרבי אלעזר ריישער, כשהגיע השכיבו רבי אלעזר על שולחנו ועשה פתילה דקה משעוה ובין רגע הוציא את כל השברים, ושלחו בחזרה לדודו הקדוש משינאווא [אחי חמיו הגה"ק מקשאנוב], כששמע הגה"ק משינאווא עובדא היכי הוה נענה ואמר: עליו – על ר' אלעזר – יש לומר כמו שאמרו על הרמב"ם, שיותר ממה דעביד באסוותא עביד בצלותא.

ויסופר שפ"א שלח הרה"ק מגארליץ זי"ע מכתב לר' אלעזר ודרש ממנו תרופה עבור חולה, השיבו ר' אלעזר במכתב בזה"ל: היות שמעולם לא נתתי רפואה לאיש מבלי לדעת שמו ושם אמו של החולה לכן הנני מבקש שישלח לי את שמו ושם אמו...

פעם חלם א' מחסידיו ושם משפחתו אקסליראד שדנין אותו בב"ד של מעלה שישבוק חיים, ורבי אלעזר ישב שם כאחד מן הבי"ד הגדול וביטל את דינו ופסקו לחיים ולא למוות ויקץ והנה חלום ותפעם רוחו בקרבו ותיכף לפנות בוקר רץ לבית רבי אלעזר לספר לו את חלומו, וכשהגיע לביתו הבחין שרבי אלעזר עומד על יד החלון כמי ששומר וממתין עליו שיבוא וטרם הי' לו שהות לספר את חלומו נענה רבי אלעזר ואמר לו: האסטו מיך גוט אנגעקוקט? נו, וועד איז דער שטייער מייסטער, כלומר מי שהוא שיש לו דעה בעליונים וראה עיניו הפקוחות בעד טובת ישראל.

הסתלקותו לחיי העוה"ב

בפטירתו של ר' אלעזר היה כמה דברים נפלאים ועובדא הכי הוה: ביום עש"ק ט"ו תמוז שנת תר"ע לפ"ק נחשכו המאורות ונשמתו עלתה בסערה השמימה בהיותו בכפר באאכוואלא, הובילו את ארונו לעיר ריישא ושם נערכה לויה גדולה וכל בית ישראל בכו על השריפה ששרף ה', אבל מצאו בצוואתו הק' שברצונו להקבר על יד אביו הק' בעיר סאקאלאוו, והוצרכו לסדר רשיון שיהא מותר להוביל מעיר לעיר ועלתה הדבר בקושי רב, כשנודע מזה להרבנית ניגשה תיכף להנפטר הקדוש ואמרה לו: כשם שהיית בעל מופת בחייך כן תהיה בעל מופת גם עתה, ותיכף אחר זה קיבלו הרשיון, וכיון שהיה עש"ק מיהרו מאוד והספיקו לקברו בעיר סאקאלאוו לפני כניסת השבת, ואמר ע"ז הגה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זי"ע שלפי דרך הטבע לא היה שייך לעשות את כל הדרך בזמן קצר כזה רק שהשמש עמדה דום לכבודו של ר' אלעזר עד אחר סתימת הגולל.

עוד דבר פלא הי' דבחייו ואמר להרה"ק מפלאנטש זי"ע בזה"ל: פלאנטש'ער רב כשתלך מהאי עלמא, יעשו החסידים רעש גדול שרבם נפטר, וועז איך וועל גיין וועט מען מיך אריינרוקן ווי א טשאלענט (היינו כמו שמטמינים החמין במהירות) וכנ"ל שמיהרו מאוד בהלוויתו וכשהגיעו לסאקאלאוו כמעט החשיך היום ומרוב חפזון לכרות את הקבר טעו אנשי החברא קדישא ועשו קבר קטן מכפי מדתו ולא ידעו מה לעשות כיון שהשבת כבר נכנסת ואין בכדי שיעשה להרחיב את הקבר, וא' מהעסקנים איש חסיד ובר דעת פנה להנפטר ואמר: זאל זיך דער נפטר איינעמען ולפליאת כל ראו בחוש שציית הנפטר ותיכף הכניסו את גופו הטהור לתוך הקבר ונתקיימה דבריו, מיך וועט מען אריין רוקן ווי א טשאלענט.

ספרו הק' משנה למלך

הרה"ק ר' אלעזר הניח אחריו ברכה, ספרו הנפלא "משנה למלך" עה"ת ומועדים שכתבו בעצם כי"ק והדפיסו בחייו, הפסר מלא בדרושים נפלאים מתוקים מדפש ונופת צופים ומלהיב את לב הלומד בו ליראה ולאהבה את הבורא ית"ש, הספר מסוגל גם לישועה ובעיר ריישא היה נהוג להניחו תחת מקשה לילד לסגולה. הספר היה חביב מאוד אצל רביה"ק זי"ע והיה רגיל ללמוד בו ופעם אף התבטא עליו: "עס איז זייער א בע'טעמ'ט ספר" ופ"א אמר הרה"צ מקאלבסוב זצ"ל [בן גיסו של רבי אלעזר] לרבינו הק' זי"ע שברצונו להדפיס עוה"פ את הספר משנה למלך של דודו, נהנה רביה"ק זי"ע הנאה מרובה ואמר לו שכשידפיס יתן לו מכתב הסכמה אך לא איסתייעא מילתא ולא נדפס אז. אגב, רביה"ק זי"ע אמר להרב מקאלבסוב: ראיתי את הרה"ק ר' אלעזר רק פעם אחת וכמדומה שזה היה אצל הברית שלך בעיר ריישא [בשנת תרס"ט] וסיפר הרה"ח ר' ישראל בריף ע"ה ששמע מהרה"צ ר' יוסף גליקליך זצ"ל ששמע בעצמו מפה קדשו של רבי אלעזר שאמר אז על רביה"ק זי"ע בזה"ל: "די צורה געפעלט מיר זייער, איך האב שוין לאנג נישט געזעהן אזא צורה".

בסייעתא דשמיא זכינו שי"ל הספר ברוב פאר והדר בצירוף תולדות המחבר הק' ואביו הק' זי"ע, בהסכמתו הנלהבת של כ"ק מרן רבינו בעל ברך משה זי"ע הכותב בזה"ל.. והנה באמת הספר משנה למלך ומחברו אינו צריך להסכמה, כי הלא הרה"ק המחבר היה נודע ומפורסם צדקתו וקדושתו בקרב בית ישראל, והיה צדיק בן צדיק ה"ה הרה"ק רבי אלימלך מרודניק זצ"ל בן אחר בן מגזע קודש הקדשים רבינו הנועם אלימלך זי"ע, והרה"ק המחבר גם שאב הרבה מבאר מים חיים תורתו וקדושתו של ק"ז מרן רבינו הדברי חיים מצאנז זי"ע, שהיה סמוך על שלחנו כמה שנים.. עכלה"ק.

כי גדול מרדכ"י בבית המלך

בעומק הלב, נישא ונשגר בזה ברכת מזל טוב, להבחור החשוב והנעלה, תורה יר"ש וחסידות אצלו כלולה

ארי שבחבורה, נודע לשם לתהילה ולתפארה, מרדכ'י רצוי לכל אחיו וידידיו, ושבעו הטוב הולך לפניו

החתן

כמר מרדכי דאוויד אוויטש הי"ו

מצויני תלמידי המתיבתא הק' בקרית יואל יע"א

לרגל שמחת נישואיו עב"ג הכלה החשובה והמהוללה שתחי' למזל טוב בשעה טובה ומוצלחת

בעומק לבבינו, נביע ברכותינו, ותערב לה' עתירתינו, שיושפע לו רב ברכות ושובע שמחות ואך טוב וחסד ירדפוהו תמיד בכל עת,

אושר ועושר והרחבת הדעת וכל מילי דמיטב

החותמים לבעז שבני ברנשי שמחה והעריכה

ידידיו ומוקיריו

לעילוי נשמת

הרה"ח

ר' ישעי' אשר וועלץ ז"ל

בן הרה"ח ר' אהרן ז"ל

נלב"ע ט"ו תמוז

הונצח ע"י בנו ידידינו הרבני העניד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר אהרן וועלץ הי"ו

מנהל מוסדותינו הק' בבארא פארק יע"א

פנימי תער"א בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור הגאון הגדול רבי שמעון יצחק שלעזינגער שליט"א

רב דק"ק קהל אנשי ירושלים באר"ק ת"ו – חבר הבי"ד ויו"ר העדה החרדית ירושת"ו

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ב' פרשת בהעלותך תשפ"ה לפ"ק

הגרש"י: מ'האלט דאך יעצט גלייך נאך שבועות, מ'זאגט אז 'שבת נאך שבועות' איז 'נאך שבועות'.

רבינו: יא, ס'ווערט נמשך אויף שפעטער, ביי די תשלומין [על הקרבנות] זעהט מען אויך אזוי.[1]

ושאל רבינו: וועז זעגט איר געקומען?

הגרש"י: כ'בין געקומען פרייטאג.

רבינו: וואו זענט איר געווען אויף שבת?

הגרש"י: כ'בין געווען שבת אין בארא פארק.

*

הגרש"י: כ'האב געהערט לעצטנס א אינטערסאנטע שאלה, ס'איז דאך דא א דין ערבות, אז איינער האט שוין געהערט קידוש, און א צווייטער האט נאכנישט געהערט קידוש, איז קען מען דאך מאכן קידוש צו מוציא זיין דעם צווייטן, וואם וועט זיין אויב ס'איז א כהן מיט א לוי, צי ס'איז דא ערבות פאר א כהן מיט א לוי?

רבינו: יא, ס'איז דא וואם זאגן אז ס'איז נישטא קיין ערבות, ווייל זיי זענען נישט געווען מושבע אין ערבות מואב, דער צל"ח זאגט אזוי.[2]

---

1 מלשון הגמ' (חגיגה פרק ב') **ועצרת יש לה תשלומין כל שבעה.** ועיי' בס' דברי דוד להרה"ק מטשארטקוב ז"ל (עמ' ס"ה): הנה העם קוראים לשבת שאחרי שבועות בשם 'שבת נאך שבועות', ואמר על כך, כי פירושו הוא ס'איז נאך שבועות, שההארות וההשפעות של שבועות מאירים עד לשבת שאחריה, ועדיין שבועות הוא, עכלש"ק.

אגב, עיי' בס' תחת השיחים שהרה"ק המהר"ש מבעלזא ז"ל ערך פע"א שולחנו בשבת אחרי שבועות כשנכח שם הגאון המהרש"ם מבריזאן ז"ל והרה"ק הרחיב במעלת השבת שלאחרי חג מתן תורה שכיון שהיא השבת 'נאך שבועות' ממילא היא עוד שבועות, וניגשו החסידים אל המהרש"ם ז"ל ושאלו האם יש לו מקור בש"ס ופוסקים לדברי הרה"ק.

ענה המהרש"ם בגאונותו, ואמר הנה מבואר בגמרא בכמה מקומות בש"ס (יומא כא: חגיגה כו: ועוד) כי שלוש פעמים בשנה בימי הרגל היו פותחים את ההיכל לפני עולי הרגל, ומראים להם את לחם הפנים איך שגם אחרי שבעה ימים שהוא עומד על השולחן לפני ד' בהיכל, הרי הוא חם כביום אפייתו, ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום (מס' מנחות דף צו:) מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ומראין בו לחם, ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום כדברי רבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי נס גדול נעשה בלחם הפנים סילוקו כסידורו שנאמר לשום לחם חם ביום הלקחו, לחם הפנים היה מתחלף ומתחלק לכהנים כל שבעה ימים ביום השבת.

והנה בסוכות ובפסח מובן שהראו להם את הלחם ביום השביעי שלו היינו בשבת שבתוך הרגל, דהיינו שבת חול המועד פסח וסוכות, אך מה היו עושים בחג השבועות כאשר לא חל בשבת, איך היו מראים לעולי רגלים את הלחם, ושמא תאמר שבשבועות לא היו מראים, הרי הגמרא אומרת כי שלוש פעמים בשנה הראו לעולי רגלים.

אלא צריך לומר שישראל נשארו לשבות בירושלים עד אחרי שבת שלאחר החג, ואז באותה שבת שאחרי החג הוציאו לפניהם את לחם הפנים חם כביום הלקחו, א"כ מנהג ישראל מאז הוא לנהוג כברגל ביום השבת נאך שבועות, ודפח"ח.

ולפלא לציין שאח"כ מצאו בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' ב' אלפים קע"ח) שכ' כן מדיליה שמסתמא נשארו בביהמ"ק לשבת אחרי שבועות כדי לראות הנס של הלחם הפנים כשהיא עדיין חמה, עיי"ש.

2 היא שיטת הצל"ח (ברכות כ:) שאין דין ערבות בכהנים, דברי הצל"ח נסבו על קושיית תוספות בברכות (שם) על רש"י מה ההבדל בין נשים שחיובן

הגרש"י: ס'הייבט זיך אהן מיט דעם תוספות, תום' האט דאך א שאלה צי גרים האבן א דין ערבות, ווייל זיי זענען נישט געווען אין דעם מנין.

רבינו: תוספות אין יבמות (מז:).[3]

די זעלבע שאלה איז דא לגבי נשים אויך, אנשים פאר נשים, לגבי ערבות.

הגרש"י: יא, ס'איז א מחלוקת צווישן רבי עקיבא איגר (שו"ת סי' ז) מיטן דגול מרבבה (או"ח סי' רע"א) וואם ס'איז פשט אינעם רא"ש.[4] צי נאר ביי מצוות וואם נשים זענען נישט שייך, צי ביי אלע מצוות.

רבינו: ס'איז בכלל נישט שייך קיין ערבות ביי זיי.

הגרש"י: ווייל זיי זענען נישט געווען אינעם מספר.

איז דער צל"ח אין ברכות דף כ' עמוד ב' טענה'ט די טענה, אז וויבאלד די לויים האט מען געציילט עקסטער מבן חודש, זענען זיי נישט געווען אין דעם מנין פון זעקס הונדערט טויזענט, איז נישטא קיין דין ערבות. (עיי' לעיל בהערה דברי הצל"ח).[5]

און די זעלבע זאך זאגט דער עיון יעקב אין סוטה דף ל"ז, דער עיון יעקב איז א פירוש אויפן עין יעקב פונעם שבות יעקב (שו"ת), חק יעקב (על הל' פסח), ער האט געמאכט אסאך

בברכת המזון מדרבנן לבין כהנים ולוויים שגם להם אין חלק ונחלה, ותמה הצל"ח כיצד הקשו התוספות כן, והרי התוספות עצמם (בדף מח) סוברים שמטעם ערבות יכול להוציא את חברו בברכת המזון, גם אם לא אכל כלל, ואם כן יש לחלק בין הכהנים שיכולים להוציא אחרים מדין ערבות גם כשהם עצמם אינם מחוייבים בדבר, לבין נשים שלא נאמר בהן דין ערבות.

וכתב שם הצל"ח בהמשך דבריו שיתכן ולדעת התוספות גם בכהנים אין דין ערבות, ולכן שפיר הקשו התוספות שאין הבדל בין נשים וכהנים, וז"ל: לפי ההוכחה שכתבו התוספות בקידושין (עג: ד"ה קשים גרים) דגרים אינם בכלל ערבות הוא, מדאמרינן בסוטה (לו.) שכל אחד מישראל יש עליו שש מאות אלף וג' אלפים וחמש מאות וחמישים בריתות שנכרתו במדבר, וכולם נעשו ערבים זה לזה, ומספר זה הוא מישראל לבד מהגרים, ולפי זה ממילא שמענו שגם כהנים ולוויים אינם בכלל ערבות שהרי מספר זה הוא לבד משבט לוי כמפורש בפרשת במדבר, ואם כן ממילא שפיר הקשו התוספות דתבעי לך נמי כהנים ולוויים שהרי גם הם אינן בכלל ערבות.

והוסיף הצל"ח וז"ל: ומה שכתבתי שגם כהנים ולוויים אינן בכלל ערבות, נלע"ד לתת טעם לזה, דהנה הערבות הזה התחיל בערבות מואב שאז הכניסם משה בברית ובשבועת האלה, והודיע לענוש את הרבים בשביל חטא היחיד, וכמו שכתב רש"י בפרשת נצבים בפסוק הנסתרות (דברים כט כח) ונגמר הערבות בהר גריזים ובהר עיבל, וכמו שפירש"י שם ובמדרש תנחומא ישן (פרשה ו הובא בילקוט שמעוני ריש פרשת נצבים רמז תתקמ) איתא לפי שהברית שקיבלו בחורב הפרו ואמרו אלה אלהיך ישראל, לפיכך הכניסם בשבועת האלה יעו"ש. ולפי זה כהנים ולוויים שעמדו באמונתם ולא הפרו ברית שקיבלו בחורב כדכתיב במעשה העגל (שמות לב כ) ויאספו אליו כל בני לוי, אם כן לא הוצרכו להכנס בשבועת האלה.

ועוד הביא הצל"ח ראיה לדבריו שאין דין ערבות בכהנים: וגם מן הפסוק נלע"ד ראיה דכהנים לא נכנסו בערבות, שבהר גריזים והר עיבל כדמוכחי קראי שהכהנים והלוויים עם הארון עמדו למטה באמצע והפכו פניהם לכאן ולכאן ואמרו ברוך וארור, הכל כמפורש בסוטה (לו.), נמצא שהכהנים והלוויים הם היו הגוזרים, והשבטים ענו אמן וקבלו הגזירה כנלע"ד.

3 וז"ל התוספות שם: קשים גרים לישראל כספחת. לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצות וישראל למדין ממעשיהם ובמס' נדה (דף יג: ושם) פירש בקונטרס עוד לשון אחר משום דכל ישראל ערבים זה בזה וקשה דבפרק אלו נאמרים (סוטה דף לו:) משמע שלא היו ערבין על הגרים דלא חשיב התם ערבות של ערב רב ועוד י"ל דקשים גרים לישראל לפי שמתערבין בהם ואין שכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות שבישראל וי"מ לפי שביותר הוזהרו ישראל על הגרים ואין יכולין להזהר מאונאת

4 המונה על דברי הרא"ש (ברכות פרק ג סימן יג) שהקשה על ספק הגמרא האם נשים מחוייבות בברכת המזון מהתורה או מדרבנן, ונפקא מינה שאם מחוייבת מדרבנן אינה יכולה להוציא מי שמחוייב מהתורה, והקשה הרא"ש מאי שנא מהא דאמרינן לקמן בפרק שלושה שאכלו (מח.) להוציא את האחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובשיעור כזית אינו חייב אלא מדרבנן, ואפילו הכי מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה וחייבין מן התורה, ואם כן באשה נמי אע"פ שאינה חייבת אלא מדרבנן תוציא אחרים שחייבין מן התורה.

ותירץ הרא"ש, יש לומר דלא דמי דאיש אע"ג שלא אכל כלום, דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבים זה בזה, אלא מדרבנן אמרו שלא יברכו ברכת המזון בלא הנאה, לפיכך כשאכל כזית אע"פ שאינו נתחייב אלא מדרבנן מוציא את אחרים שאכלו כדי שביעה שערב הוא בעבורם ועליו הוא להצילן מן העוון ולפטור אותן מן המצוות, אבל אשה אינה בכלל הערבות, לפיכך אינה מוציאה אלא מי שחיובו מדרבנן, ומבואר בדברי הרא"ש שמדין ערבות יכול גם מי שאינו מחוייב בדבר להוציא ידי חובה את המחוייב, ובאשה מאחר ולא נתחדש בה דין ערבות היא יכולה להוציא אחרים ידי חובה רק כשהיא באותה דרגת חיוב, ואם חיובה מדרבנן יכולה להוציא ידי חובה רק מי שחיובו מדרבנן ולא מי שחיובו מהתורה.

5 אכן עיי' בשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' ס"ו) שמפריך ד' הצל"ח ומרבה לברר שאין ראיה שאין דין ערבות בגרים מזה שלא ספרו את הגרים בתוך המספר של ערבות מואב, כי הרי גם כהנים ולוויים אינם בתוך המספר, וכי יעלה על הדעת לומר שכהנים ולוויים אינם בכלל כל ישראל, אלא עכ"ח שאין ראיה מזה, עיי"ש.

אמנם עיי' בקובץ מים חיים – נדבורנא בני ברק (שנת תשמ"ח) שהעתיקו כתב יד של הגאון המחנה חיים שמביא ד' הפנים מאירות, ומערער עליו וכותב שד' הצל"ח נכונים ואין כאן טענה שהלויים אינם מבני ישראל, כי יתכן שהם חלק מכלל ישראל ואעפ"כ אין עליהם דין ערבות, עיי"ש.

ספרים, און מיט דעם פארענטפערט ער א קשיא אין רש"י, ווייל רש"י זאגט אין כי תבוא (דברים כז, כד), אין די תורה שטייט, ביי הר גריזים איז אויסגערעכנט דארט נאר עלף, פארוואס שטייט נישט צוועלף, זאגט רש"י אז ווייל שמעון האט ער נישט געווואלט בענטשן...[6] און דער עיון יעקב זאגט ניין, שבט לוי איז דער וואס גייט נישט אריין אין חשבון.

רבינו: ווייל זיי האבן נישט קיין דין ערבות.

הגרש"י: לויט דעם וועט אויסקומען א גרויסער חידוש, אז א כהן קען נישט מוציא זיין קיין ישראל, און א ישראל קען נישט מוציא זיין קיין כהן.

רבינו: יא. ס'איז א גרויסער חידוש לדינא אזוי צו זאגן, און דאס ווערט א שאלה אויך ביי אנדערע זאכן וואס האט מיט ערבות, ווי למשל ווען מ'זאגט יא אומרים לאדם 'חטא בשביל שיזכה חברך', און דאס איז דאך אלס ערבות,[7] וואס וועט זיין ביי כהנים ולויים. אדער מצות תוכחה וואס ס'איז דא וואס זאגן אז ס'איז אלץ ערבות,[8] איז א כהן דארף נישט מוכיח זיין?

*

הגרש"י: כ'האב געהאט אויך א אינטערסאנטע שאלה, די שאלה מאכט זיך זייער אסאך, כ'האב געהאט פאר צוויי וואכן צוריק האט עמיצער געפרופן פרעגן, עס איז דא מענטשן וואס דארפן געהאלפן ווערן גייען זיי צו רבי שמעון,[9] און זיי זאגן צו אז אויב ער וועט ווערן א חתן איז די ערשטע קינד וועט ער א נאמען גענען שמעון. איז וואס מאכט דער אויבערשטער? ער ווערט א חתן, און דער זיידע הייסט שמעון, און נאכער העלפט דער אויבערשטער אז ער האט גלייך א יונגל צו די ניין חדשים, און ער קען נישט גענען קיין שמעון ווייל דער זיידע הייסט אזוי.

איז דא א פלא'דיגע זאך, אין עיקרי הד"ט אין יורה דעה, דאכט זיך מיר אין סימן כ"ו, סוף יורה דעה אות ז', מיר ווייסן אז נדב ואביהו זענען נסתלק געווארן – מיר האבן נישט קיין השגה אין די גאנצע זאך – וועגן שתויי יין, צי וועגן הורו הלכה בפני רבם, בהקריבם אש זרה...

רבינו: יא יא, אסאך טעמים איז דאך דא אין דעם.

הגרש"י: יא, ס'איז דא איין מאן דאמר אין מדרש אז זיי האבן זיך נישט געוואשן די הענט. אבער דארטן שטייט אזוי, ביי זיי איז געווען דער סדר – אין די ראשונים שטייט דאס שוין, אין דעת כהן און נאך – אז די ערשטע קינד האט מען א נאמען געגענען לויטן טאטן, נישט לויט די פרוי – ביי אונז איז דער מנהג נישט אזוי – זאגט ער, אין די פלעצער וואס דער מנהג איז אזוי, איז אהרן הכהן'ס רביצין האט געוואלט אז מ'זאל א נאמען געבן נאך איר טאטן, אבער למעשה האט אהרן הכהן געדארפט א נאמען געבן נאך זיין טאטן, צו מכבד זיין זיין טאטן, אבער אלס שלום האט ער מוותר געווען, האט ער געגעבן 'נדב', זי האט געהייסן בת 'עמינדב', נדב איז א חלק פון דעם נאמען, און דעם צווייטן האט ער א נאמען געגעבן 'אביהו' מיט די כונה אויף זיין טאטן עמרם, ער האט נישט געגעבן בפירוש זיין נאמען, און וויבאלד אהרן הכהן האט מזלזל געווען אין כיבוד אב, און ער האט מוותר געווען, איז ער נענש געווארן – אונז האמיר נישט קיין השגה – אדער האט ער געדארפט געבן צוויי נעמען – כאטש ס'איז דא וואס זאגן אז ווען מ'גיבט צוויי נעמען הייסט עם נישט דער ריכטיגער נאמען – אזוי האט ער געקענט געבן סיי דעם טאטן'ס נאמען און סיי איר

---

6 וז"ל רש"י שם: ראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן י"א ארורים יש כאן כנגד י"א שבטים, וכנגד שמעון לא כתב ארור, לפי שלא היה בלבו לברכו לפני מותו כשברך שאר השבטים, לכך לא רצה לקללו.

7 עיי' בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' ס"ב) ובשו"ת בית יצחק (או"ח סי' ח') שבאופנים שאומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך הוא מדין ערבות.

8 עי' בספה"ק ויואל משה עמוד י"א בהקדמה בשם הרמב"ן ז"ל, ועי' בשו"ת דברי יואל סי' נ"ט.

9 כתב בספר טעמי המנהגים (עמוד רסג) בעינינו ראינו שהרבה חשובי בנים שנדרו נדר, שבהיוולד להם בן יקראו את הבן הנולד שמעון על שם רשב"י, או שנדרו שיעשו את התגלחת הראשונה של הילד במירון, ונושעו בזכות התנא רשב"י.

אגב, יש לציין מה שמובא בס' זכור לאברהם (מהאדמו"ר מהרא"י מוהולדות אהרן ז"ל עמ' קל"ו) כשנשאל דהיות שאין המנהג ליתן שם אחרי שמות צדיקים וקדושים שמלפני הרבה דורות שהיו נשמות מזוקקות בדרגא גבוה, אמנם נשאל אם יכולין ליתן שם 'שמעון' על שם התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, והשיב בעצם הענין ליתן שם על שם הגדולים אינו פשוט כל כך, וסיפר ששמע מפי הגה"ק מנאסוויד ז"ל שסיפר מאחד שנתן שם משה בצלאל ע"ש משה רבינו ובצלאל ע"ה, ולבסוף נתגדל אותו ילד לגנב גדול (ובלשונו דער גרעפטער טאשן שנייידער), וסיים מרן, אמנם בכל זאת אני רואה שהרבה נוהגים לתת שם שמעון על שמו של רשב"י, וכנראה הענין מפני שרשב"י יש לו יותר קשר ושייכות לעולם הזה (ע"פ הגמ' בסוכה דף מה) דאמר רשב"י יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, על כן יתן שם שמעון, אבל במחשבה יחשוב אבי הבן בעת נתינת השם שבאם יזכה שיהי' לו שייכות עם רשב"י אז יקרא ע"ש הרשב"י, ובאם לאו יקרא על שם ערליכער יוד ששמו שמעון, עי"ש.

נאמען, אדער האט ער געדארפט זאגן אז זי וועט געבן ווען זי וועט האבן נאך א יונגל, דערפאר איז ער נענש געווארן מיט מיתת בניו.[10]

זעהט מען א מ׳גיט א ענליכער נאמען, הייסט עס אויך געגעבן, אזוי זעהט מען אז ער האט געגעבן ׳נדב׳ און ׳אביהו׳ נאך ׳עמינדב׳ און זיין טאטע.

רבינו: אויף אביי וועלט געברענגט, אז ער האט געהייסן ׳אביי׳ אזוי על שם ׳אביו׳, נאך זיין טאטן רבה בר נחמני.[11]

הגרש״י: יא, א״שר ב׳ך י׳רוחם י׳תום (הושע יד, ד).

אבער דאס איז א רבי״שע שאלה, דאס דארף מען פרענגן דעם רבי׳ן זאל געזונט זיין ווי אזוי צו פסק׳ענען. וואס וואלט דער רבי גע׳פסק׳נט ביי אזא שאלה, ווען איינער קומט פרענגן אז ער האט צוגעזאגט א נאמען, און יעצט קען ער נישט געבן ווייל דער זיידע הייסט אזוי?

רבינו: וועז ער איז געווען ביי רבי שמעון האט ער שוין געוואוסט אז זיין זיידע הייסט אזוי.

הגרש״י: ניין, ער האט נאכנישט געוואוסט, ער איז דאך נאך געווען א בחור.

רבינו: אלץ בחור איז ער געווען? נו, קען זיך מאכן אפילו אז זיין שווער הייסט שמעון, נישט נאר דער זיידע.

הגרש״י: אין הכי נמי, אבער די מעשה איז געווען אזוי.

רבינו: אזוי?! אלץ בחור איז עס געווען? כ׳האב נאכנישט גע׳הערט אז א בחור זאל אזוי טוהן.

כ׳האב גע׳הערט אז איינער וואס האט נישט קיין קינדער, דאס קומט דא אפט פאהר, אז ער פארט צו רבי שמעון, און זיי ווערן גע׳האלפן.

הגרש״י: גוט, דער וווייסט דאך אז ער האט א זיידע שמעון. אבער די שאלה איז געווען ביי א בחור.

רבינו: איז אזוי, א ספרדישער איד האט דאך נישט קיין פראבלעם....[12] אבער ביי א אשכנז איז דאך טאקע א פראבלעם,[13] עס גייט אריין אין ענין פון כיבוד אב, פונקט ווי ס׳איז דא א סימן אויף דעם.

---

10 וז״ל בספר עיקרי הד״ט (יו״ד סי׳ כ״ו אות ז׳) בשם שו״ת שדה הארץ (ח״ג סי׳ כ״ב) וז״ל: במקום שנהגו לקרוא הבן הראשון שנולד לו לאדם בשם אביו ואשתו רוצה שיקרא ע״ש אביה, והאיש משום שלום בית היה מרוצה, אין ביד האדם לשנות שום מיעוט כבוד לאביו, ואם היא מתעקשת יקראו בב׳ שמותיהם כדרך בני אדם שכופלים שמות בניהם ובנותיהם, ולא יבוזו האדם בכבוד אביו לקרוא לבנו הראשון בשם חמיו, והשני בשם אביו, דשמא לא יזכה לבן שני, ואף אם יזכה לא יפה עושה להקדים שם חמיו לשם אביו, ומצינו דנדב נקרא ע״ש חמיו, שאלישבע היתה בת עמינדב, ואביהו ע״ש אביו אביהוא, ונענש אהרן ע״ז שהקדים שם חמיו לשם אביו.

ומדבריו יוצא שיש חיוב לקרוא לתינוק הראשון הנולד בשם שהוא ממשפחת אביו, משום מצות כיבוד אב.

ויש לציין מה שכתב ע״ז בספר מליצי אש (כרך א׳ חודש ניסן) דודאי אהרן קדוש ה׳ לא רצה חלילה לזלזל בכבוד אביו, אלא שראה וידע כי אשתו אלישבע רוצה שהבכור יקרא ע״ש אביה לבד, ואהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום חשש מפני שלום בית, ולשם י-ה השורה בין איש לאשתו רק בזמן ששורה שלום ביניהם, ולכן הטה שכמו והסכים לדבריה ולשם שמים נתכוון שמחל על כבוד אביו עמרם עבור כבוד אביו שבשמים, ולכן קרא שם הבכור נדב ע״ש חותנו, ולרמז ג״כ שנדב לבו למחול כבוד אביו עמרם בשביל השלום, ושם השני קרא אביהו ר״ל אביהוא ע״ש אב, ובכל זאת נענש מפני שלא הקפיד לתת שם לבכורו ע״ש אביו.

ולפי״ז כ׳ שם לפרש הכתוב (במדבר ג, ב) אלה שמות בני אהרן הבכור נדב וגו׳ וימת נדב ואביהו וגו׳ דלכאורה תיבת בכור נראית כמיותרת, אלא שהכתוב בא לאמר מדוע וימת נדב ואביהו, משום דהבכור נדב נקרא ע״ש חמיו ולא ע״ש אביו, ולכן כתוב וימת ולא כתיב וימותו, משום דבעבור הבכור לבד שבו נעשה החטא מתו נדב ואביהו, עי״ש.

ועיי׳ בשו״ת בצל החכמה (ח״ג סי׳ ק״ח) דאין חיוב לתת שם דוקא אחר אביו ממש, אלא גם אם יתן שם אחד משפחת האב יש בזה משום כבוד אב, עיי״ש.

11 הנה האמורא אביי היה בנו יחידו של כייליל הכהן (כדאי׳ מובחים קיח:), שהיה אחיו של רבה בר נחמני, ומזרע בית עלי (כדאי׳ בר״ה יח.), והוא היה יתום מאביו ומאמו כפי שקרה גם לרבי יוחנן, שכשעיברתו אמו מת אביו וכשילדתו מתה אמו (כדאיתא בקידושין לא:).

והי׳ רבה בר נחמני דודו מגדלו בביתו ומלמדו תורה (כדאי׳ ברש״י גיטין לד:), ואשר לכן רבה קראו ׳נחמני׳, על שם אביו הוא זקנו של אביי. ויש אומרים שנחמני היה שמו, ולא הי׳ רבה קורא אותו נחמני כל שעה משום כבוד אביו של רבה בר נחמני אלא הי׳ קורא אותו בלשון ארמית אביי כאדם שקורא אבי (כדאי׳ בשל״ה הק׳ תושבע״פ ובסי׳ הערוך ערך אביי).

וסימן מן המקרא הוא א״שר ב׳ך י׳רוחם י׳תום ראשי תיבות אביי (כדאיתא בס׳ יוחסין), וגם ״א״ך ב׳י י׳שוב י׳הפוך ידו כל היום׳ ולקיים ״יתום אתה היית עוזר״ (כדאיתא במגלה עמוקות), ולאחר שנתגדל והי׳ מן האבות והגדולים קראוהו גם רבנן בשם אביי, (כדאיתא בתשו׳ רב שרירא גאון), וגם אז רבות קראו לו רבותינו גם נחמני (כדאיתא בשבת עד. ובמעילה כ: ועוד).

12 כגון אצל התימנים הובא מנהג זה בס׳ אבן ספיר (ח״א דף נא ע״א) שכן מנהגם לסגולה, לכל מי שלא התקיימו בניו שיקראו בשם האבא בחייו (והו״ד בס׳ אוצר הברית עמ׳ ריט), והביא שם עדות נוספת מס׳ מסעות ירושלים שמנהגם ליתן לבניהם בשמם.

13 עיי׳ בשו״ת מחנה חיים (סי׳ ס׳) שיש בזה גם לתא דבחוקותיהם לא תלכו, עיי״ש. ומקור הוא מס׳ ברית עולם על ס׳ חסידים ממרן החיד״א ז״ל (סי׳ ת״ס).

ביי זיי איז א כבוד אז מ׳געט יא א נאמען אזוי ווי עם, איז ביי אונז א כבוד אז מ׳געט נישט. קומט אויס אז ביי איר איז דא א פראבלעם פון כיבוד אב. הגם ביי א פרוי איז נישטא קיין חיוב פון כיבוד אב נאך די חתונה,[14] אבער מצער זיין טאר זי נישט.

הגרש״י: זי וויל נישט אבער ער וויל, ער מאכט עס. זי זאגט אים גארנישט.

רבינו: זי איז דאך אבער אויך א שותפּ צום קינד, במילא קומט אוים אויב זי איז מעכב, קען ער נישט געבן, איז ער א אונם.

א׳ הנוכחים: דער רמב״ן זאגט אזוי.

רבינו: יא, דער רמב״ן אין פרשת וישב,[15] אז מ׳האט גערופן דאם ערשטע קינד נאך דעם טאטנ׳ס זייט.

הגרש״י: דער רמב״ן דארט, און דער דעת זקנים זאגט אויך אזוי.[16]

רבינו: ער זאגט עס אויפן פסוק (בראשית לח, ה) והיה בכזיב בלדתה אותו. דארט זאגט עס דער רמב״ן.[17]

דערפאר האט זי פאר דעם דריטן זוהן געגעבן דעם נאמען, און מ׳האט געדארפט געבן לויט אים, ווייל ער האט געגעבן דעם ערשטן נאמען.

מוה״ר חיים שלמה פישער הי״ו, משב״ק: א איד האט געהאט געראפן דעם רבי׳ן, אז ער האט א זוהן וואם איז שוין אין שידוכים ער הייסט ׳שמחה׳ און מ׳רעדט אים א שידוך, און אז די מדוברת הייסט אויך ׳שמחה׳ א מיידל׳ישע נאמען.

הגרש״י: ביי די ספרדים קען זיך דאם מאכן.

רבינו: עם קומט פאר אשכנזים אויך..., דער חתם סופר האט געהאט א טאכטער וואם האט געהייסן ׳שמחה׳.

׳יונה׳ איז אויך א נאמען וואם קען זיין ביי ביידע, אין שמות אנשים ונשים איז ׳יונה׳ און ׳שמחה׳ א נאמען פאר זכרים און פאר נקיבות.

ביי אונז איז נישט מצוי דער נאמען ׳יונה׳ ביי פרויען, ׳טויבא׳ איז דער נאמען. אבער אין שולחן ערוך איז ׳יונה׳ א נאמען פאר מיידלעך, און ׳שמחה׳ אויך, ביי דעם איז אזוי, אז ביי אונז גייט מיינסטנס דער נאמען ׳פרידא׳.

ביי אונז אין די מוסדות, אין שולע, לייגט מען א דגוש מ׳איז שטארק מדייק אז מ׳לערנט אוים די מיידלעך צו שרייבן דעם נאמען לויט די כללים וואם איז מבואר אין די פוסקים, אין די ערשטע קלאס לערנט מען עם שוין אויס.

הגרש״י: צו שרייבן מיט א אל״ף?

רבינו: אלעם אזוי ווי עם שטייט אין די פוסקים.

הגרש״י: דער כלל איז דאך אז א נאמען פון די תורה שרייבט מען מיט ה״א, און די אנדערע איז מיט א אל״ף.

---

14 עיי׳ **בשו״ע** (יו״ד סי׳ ר״מ סי״ז), **וברמב״ם** (ממרים פ״ו ה״ז) **ובדב״ז** שם.

15 וז״ל הרמב״ן שם: ותקרא את שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אותו כתב רש״י, אומר אני על שפסקה מלדת נקרא כזיב, לשון היה תהיה לי כמו אכזב (ירמיה טו יח), שאם כן מה בא ללמדנו ולא ידעתי למה יקרא שם המקום על זה, ואין במאורע ההוא כל חדש, כי די לה שתלד שלשה בנים ובעת לדתה לא נודע אם פסקה או תוליד אחרי כן, רק בעת מותה נודע הדבר.

ויש אומרים (הרד״ק, ומהר״ם מרוטנבערג) כי היה דרכם שיקרא האב שם הבכור, ותקרא האם שם השני, על כן הראשון ויקרא את שמו, והשני ותקרא, ואמר בשלישי ותקרא, כי יהודה היה בכזיב בלדתה אותו ואינני שם שיקרא לו שם ואין בזה טעם או ריח ודעת רבי אברהם שסיפר הכתוב אנה נולדו, ואמר בלדתה אותו כאילו אמר בלדתה אותם, כי במקום אחד נולדו כולם.

ועל דעתי, שלה, לשון דבר הפוסק והכוזב, וכן לא תשלה אותי (מ״ב ד כח) אמר בו התרגום לא תכדב פתגמך באמתך ואולי יתיחס ללשון שגגה שלו, כי השוגג כוזב במחשבתו, ואמר הכתוב כי קראתו שלה על שם המקום, כי היה בכזיב בלדתה אותו, כדרך והיה הנערה (לעיל כד יד) וזה מאמרם בבראשית רבה, פסקת, ע״כ.

16 וז״ל הדעת זקנים שם: ותקרא את שמו שלה והיה בכזיב וגו׳ - פי׳ על כן קראה שמו שלה על שפסקה מלדת כי לשון שלה ולשון כזיב אחד שהרי כתוב אחד אומר אל תכזב בשפחתך וכתוב אחר אל תשלה בי וכזיב לשון הפסקה הוא כמו וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו. ומפי מורי ז״ל שמעתי כי כך היה מנהגם הוא היה קורא שם לבנו ראשון והיא קוראה שם לבנו שני. וא״כ מן הדין היה לו ליהודה לקרוא שם לשלישי. והיא קראה לו שם כדכתיב ותקרא לכך הוצרך לומר שהיה יהודה בכזיב בלדת אותו ולא היה באותו מעמד לקרוא לו שם וכזיב שם מקום.

17 אגב, עיי׳ **בס׳ גדולת יהושע** (עמ׳ י״ח) מביא שהגה״ק מנאסאד סיפר שפע״א שאל א׳ להרה״ק משינאווא על איזה צד ליתן השם, השיב לו הרה״ק שיש שנהגו ליתן השם הראשון על שם האב ויש שנהגו על שם האם, וב׳ המנהגים מרומזין בתורה, דבפר׳ ויצא (כט, לב) משמע שהשם הראשון שייך לה דכתיב ותקרא שמו ראובן, ובפר׳ וישב (לח, ג) משמש שהשם הראשון שייך לו דכתיב ויקרא את שמו, ואח״כ ותקרא, ואח״כ כתוב ותוסף עוד ותלד בן ותקרא את שמה, ולכאורה הלא עתה היה שייך השם לצד האב, אמנם ע״ז תירץ הכתוב ׳ויהי בכזיב בלדתה׳ שיהודה לא היה בביתו ומפני זה ותקרא את שם הילד, ועיי״ש המשך הסיפור.

ועיי׳ **בס׳ זכר צדיק לברכה** (ח״א אות פ״ח) מביא שא׳ ציין לרביה״ק ז״ל שבד׳ הבעלי התוס׳ משמע שיש ליתן את השם הראשון על שם האב, וענה רבינו שאדרבה שהוא כותב שמנהג המקום היה ליתן ע״ש האב, דהיינו שבמקום שיהודה נתחתן אבל מנהג העולם אינו כן רק לתת דין קדימה לצד האם.

אבער אין די שפראך פון אידיש שרייבט מען בדרך כלל מיט א ע״ן ביים צום סוף.

רבינו: ניין, ביי אונז שרייבט מען מיט אן אל״ף צום סוף, ׳גאלדא׳ שרייבט מען מיט אן אל״ף. און נישט ׳גאלדע׳ און אודאי נישט ׳גולדה׳ מיט א וואו״ו, אין ארץ ישראל שרייבן זיי מיט א וואו״ו.

ניין דא איז מען מדייק, מ׳לערנט אויס די מיידלעך אלע כללים, א צירי איז מיט איין יו״ד, ׳פרידא׳, ׳בילא׳, ׳פיגא׳, אזוי אויך די אלע נעמען, מ׳לערנט זיי אויס צו שרייבן כהלכה אזוי ס׳וועלט געברענגט אין די פוסקים.

הגרש״י: ביי אונזערע קריזיז שרייבט מען אין ארץ ישראל אויך ׳גאלדא׳ מיט א אל״ף.

הרח״ש: וועגן ׳בלימה׳ איז דא וואס האבן געשריבן מיט א ה״א.

רבינו: יא, ס׳איז דא א משפחה וואס זיי שרייבן טאקע ׳בלימה׳ מיט א ה״א צום סוף, ווייל די באבע (שעל שמה נקראו נכדותיה) איז געבוירן געווארן אום פרשת בראשית, און מ׳האט איר א נאמען געגעבן בלימה, אלץ ׳תולה ארץ על בלימה׳ (איוב כו, ז), שרייבן זיי מיט א יו״ד און מיט א ה״א (כמבואר בשו״ת האלף לך שלמה להגאון רבי שלמה קלוגער ז״ל – חלק אבהע״ז סי׳ קפ״ב), זי הייסט בלומה מיט ה״א, ווייל זי הייסט נישט על שם ׳בלום׳ (שאז כותבין א׳ בסוף התיבה, כמו שאר כל השמות שהם בלשון אידיש או בלשון תרגום שמסתיימות באות א׳ כמו פיגא, רוזא, בילא, פרידא, נעכא, סימא, יוטא, הינדא, וכדומה), נאר אלין תולה ארץ על ׳בלימה׳, און דאם איז שוין א לשון קודש׳דיגע ווארט, קומט עם מיט א ה״א.

אבער ביי ׳בלומא׳ איז דא א מחלוקת ווי אזוי מ׳שרייבט, מיט א וואו״ו נאך די למ״ד אדער מיט א יו״ד, דער דברי חיים הייסט שרייבן מיט א וואו״ו (שמות נשים אות ב׳ סק״ח) ער איז זייער שטארק מ׳זאל שרייבן מיט א וואו״ו,[18] און דער תשורת ש״י (קמא סי׳ קנ״ב) און אנדערע אחרונים זאגן מיט א יו״ד.

הגרש״י: עם וועגדט זיך ווי אזוי מ׳האט געזעדט, ׳בלימא׳ צי ׳בלומא׳, עם וועגדט זיך אין די הברה.

א׳ הנוכחים: צו די למ״ד וועט געזאגט מיט א חירוק אדער מיט א קמץ.

רבינו: יא, וויאזוי דער דגוש איז. די ארץ ישראל׳דיגע זאגן טאקע ׳בלומא׳, אבער ביי אונז זאגט מען ביידע מיט די זעלבע הברה.

*

הגרש״י: עס איז יעצט געווען קבלת התורה, כ׳האב אמאל געהערט פון מיין שווער ז״ל ר׳ יוסף ציינווירט, כ׳האב אויך געהערט פון ר׳ נטע פריינד,[19] אין ירושלים איז געווען איינער פון די קדושי עליון רבי נחום שאדיקער,[20] אזוי האט ער געהייסן, ער האט געפלעגט צו פאסטן משבת לשבת, איינמאל איז געווען פרייטאג נאכמיטאג און ער האט געפאסטט, זאגט ער פאר די טאכטער זאל אים אריין ברענגען ברויט זיך צו וואשן און עסן, זי האט געזעהן אז דער טאטע איז עפעס אזוי שוואך, זאגט זי, טאטע עס גייט שוין באלד זיין שבת, האסט געפאסטט א גאנצע וואך רובו ככולו ממש, האט ער געזאגט, אז ער האט געלערנט יעצט א תום׳ און ער זעהט אז דאס פאסטן שטערט אים צו פארשטיין דעם תום׳, און צו פארשטיין א תום׳ איז וויכטיגער ווי צו פאסטן משבת לשבת. האט ער אויסגעפאסטט און ער האט געגעסן כדי צו פארשטיין דעם תום׳.

רבינו: אזוי איז טאקע, מ׳דארף צו עסן כדי מ׳זאל קענען פארשטיין א תום׳, לימוד התורה, עיון התורה, דאס איז דער

---

18 עי׳ דברי חיים (שם) שכ׳ דאם כתב בגט בלימה פסול, ועיי״ש עוד (אות פ׳ סופק״ו) שתמה על הטיב גיטין וכתב האיך מילא את לבו נגד כל המסור לנו מאבוה״ק גאוני עולם כולם כאחד עונים ואומרים דבלשון לע״ז כותבין אל״ף לבסוף.

19 שניהם היו אז מחשובי זקני וחכמי ארה״ק ומנקיי הדעת בעיה״ק ירושלים ת״ו.

20 הגה״ק רבי נחום שאדיקער ז״ל בן רבי אברהם, למד אצל החמדת שלמה ז״ל, הי׳ אב״ד עיר שאדיק, בשנת תר״ה עלה לארץ ישראל, הגאון רבי נחום נזכר בשו״ת זית רענן להאב״ד מקוטנא (ח״ב יו״ד סי׳ ט״ו) ומכנהו ״ידיד ה׳ המאור הגדול בתורה ויראת שמים מעודו ועד עתה... הצדיק המפורסם בכל הגלילות... כבוד קדושת שם תפארתו...

ובהקדמת ספרו אבני קודש מכונה: ליח דין בר נש, שרף ממלאכי מרום, נחה עליו רוח אלוקים, משמש ברוח הקודש, חוזה ויודע נסתרות מכיר בשורשי נשמות, ויושב בתענית כל ימיו, זכה לגילוי אליהו... עלה לשמי מרום בהיותו בן נ״ד שנה.

וכמצבתו של רבי נחום חרות: איש קדוש וטהור, בן שמונה שנה החל לדרוש ה׳, והקדיש כל ימיו בתו״ע ובתעניות וסיגופים במס״נ, לא פסק פומיה מגירסיה יום וליל זכה ללמוד וללמד והעמיד תלמידים הרבה, הרב המאוה״ג חריף ובקי סוע״ה חסיד ועניו בקש״ת מו״ה נחום זצלל״ה בהרב אברהם ז״ל אשר היה אב״ד בק׳ שאדיק עלה בסערה השמים יום ד׳ י״ב מרחשון שנת תרכ״ו.

עיקר. ס'איז אין שו"ע אויך אזוי געפסקנט, אין [או"ח] סי' תקע"א.[21]

הגרש"י: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, אז נישט קען מען נישט לערנען.

רבינו: דער רבי ר' אלימלך אין פ' קדושים רעדט ער אויך פון דעם, אז מ'זאל זיך נישט מסגף זיין אויב ס'קען אים אפשוואכן פון עבדות ה'.[22]

*

הגרש"י: איך וויל דעם רבי'ן געבן א גרום, איך בין געווען דעם חול המועד אין ירושלים אין רבינ'ס קהלה און געזאגט א שיעור דארטן, דער גאנצער עולם האט מיטגעהאלטן, מ'האט נישט געלאזט ענדיגן דעם שיעור, בדרך כלל אז מ'זעהט אז דער עולם האלט מיט ענדיגט מען נאכנישט, מ'האט אריין געפרעגט און מ'האט מיט געלעבט ממש, עם איז געווען א שיעור אזוי פון שאלות און תשובות אין הלכה, ס'איז געווען אריבער א שעה און דער עולם האט נישט געוואלט אז מ'זאל אפשטעלן דעם שיעור, האב איך געזאגט אז איך דארף איבער געבן א גרום פארן רבי'ן, דעם רבינ'ס פירות.

רבינו: זייער פיין ברוך ה', כ'האב הנאה, יישר כח.

הגרש"י: עם איז אלעם פון כח פון רבי'ן, ס'איז נישט מיין כח.

רבינו: [בצחות] איר לערנט 'ביתותי מיכתת שיעוריה'...

הגרש"י: ס'איז 'זה וזה גורם', אין יורה דעה איז דאך דא די סוגיא פון זה וזה גורם...

רבינו: ס'איז דא דער ר"ן ביי זה וזה גורם,[23] ער זאגט אז דאם גייט צו מטעם ביטול, דערפאר איז עם אסור לכתחילה ווייל אין מבטלין איסור לכתחילה, ס'איז א אינטערסאנטער ר"ן. ס'איז דעם ר"ן'ס אויפטוה. אנדערע ברענגען אז תום' (ע"ז מט.) האט שוין אזוי געהאלטן,[24] אבער דער ר"ן ברענגט דאם אין די סוגיא.

ס'איז אינטערסאנט, ס'איז ביטול, אבער ס'איז חד בחד, ס'איז נישט חד בתרי, און ער נעמט אהן אז ביי 'גורם' איז גענוג חד בחד,[25] און ס'וועט אויך בטל, אז נישט ווי אזוי דען איז שייך ביטול?

הגרש"י: דער בית יוסף וויל ברענגען אז ביי א איסור דרבנן ווערט בטל חד בחד אין יו"ד סי' ק"ט, אבער ביי 'זה וזה גורם' איז דער ביטול מער הארב. דער בית יוסף מאכט עם אווען, אבער ס'איז דא אזא שיטה דארט אין סי' ק"ט.[26]

רבינו: ביי חד בחד ווערט איתחזיק איסורא, חד בחד איז גאר הארבער, עם ברענגט א חזקת איסור, דאם איז זיכער אז א אשם תלוי דארף מען זיכער לכל הדעות.

וכיבדו רבינו בברכת לחיים

---

21 עי' שם לשון המחבר (סעיף ב): תלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית מפני שמטעט במלאכת שמים, אלא אם כן בשהצבור מתענים שלא יפרוש עצמו מהם. ומלמדי תינוקות דינם כתלמדי חכמים.

22 וול"ק שם עה"פ ובקוצרכם את קציר ארצכם וכו' לא תכלה פאת שדך: נראה דהתורה מלמדת אותנו דרכי התשובה, והיינו שצריך האדם לתקן מה שקלקל ולשוב על חטאת נעוריו, וזה נקרא מחצדי חקלא, שהוא קוצר את הקליפות שנבראו ע"י חטאיו, ואמר הכתוב "ובקוצרכם את קציר ארצכם" פי' הארציות והחומריות, כשתתחיל לחצוד ולקצור הקליפות, "לא תכלה פאת שדך" שהנשמה נקראת שדה, היינו שדה תפוחים, לא תכלה אותה ע"י שתסגף אותה בתעניות וסיגופים יותר מדאי, רק הכל בהשכל, כדי שלא תכלה ח"ו את נשמתך שלא תוכל לעבוד הבורא ב"ה, ע"י חלישת כחך שתחליש חלילה.

23 דהנה יש מחלוקת ראשונים (ע"ז מט.) בגדר זה וזה גורם, דרש"י, והר"ן, השלמה, ור"י, מפרשים שהוא מגדרי ביטול ככל איסורי התורה, אולם התוספות, הרמב"ן, הרשב"א, תוספות הרא"ש, והריטב"א, דחו וחילקו דבדין ביטול אין מחלוקת ואפילו מי שיאסור בזו"ג יתיר היכא שיש רוב היתר, וכל מחלוקתן היכא שאין רוב היתר, אלא או רוב איסור או מחצה על מחצה, דבזה נחלקו אם מותר או אסור, והוא היתר חדש, ולפי רבינו יונה אפשר שגם רש"י אינו חולק, ועכ"פ כך הוא סובר דאין זו"ג מגדרי ביטול. (ולתועלת הקוראים עיין בס' שערי ישור שער ג' פכ"ה ביאור נחמד מאוד בד' הר"ן בשיטת זו"ג).

24 אולם עיין בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' ל"ו) שביאר ד' התוס' שאינו מדין ביטול הרגיל, אלא דין מיוחד בערלה, וכמו"כ יש אחרונים שגם רצו ללמוד בדברי הר"ן שאינו ביטול גרידא.

25 עי' בס' אבני מילואים (בתשובותיו סי' ז) שעמד על דברי הר"ן שכ' שזו"ג מתורת ביטול קא אתינן עלה, וכ' אע"ג דבכל דוכתא ביטול ברוב הוא חד בתרי, גבי זה וזה גורם כיון דאינו אלא גורם בעלמא חד בחד בטל, כיון דאיכא עוד גורם אחר ולא ביאר הסברא.

ועיי' בס' דרך המלך (הל' ע"ז ה"י"ד) דהסברא היא, כיון דכח החדש שנתהוה מכח שני הגורמים הוא ג"כ היתר, א"כ חשוב רוב היתר נגד גורם האיסור.

26 מבואר בב"י (יו"ד סוף סי' קט) שמש"כ בהגהות שערי דורא (סי' לט ס"ק ג) בשם אור זרוע (ע"ז סי' רשא) שאיסור דרבנן שהוא דבר יבש שנתערב אפילו חד בחד מותר באכילה בב' בני אדם, הוא דעת יחיד ואין לסמוך עליו בדבר זה, וראה בש"ך שם (סק"ט).

ובירכו רבינו: לחיים לחיים, יהא בואו לברכה, להגדיל תורה ולהאדירה, לרומם קרן התורה.

ושאל רבינו: אויף ווילאנג בלייבט מען דאהי?

הגרש"י: ביז סוף וואך. אי"ה מארגן פאר איך שוין צוריק קיין בארא פארק. ר' יושע מרדכי איז מיין בעל אכסניא,[27] ער האט מיך געבעטן אז איך זאל מיך קומען אפרוהען אויף צוויי טעג אין זיין דירה דא אין קרית יואל, בין איך געקומען אהער, איך בין נישט געגאנגען אין ערגעץ, מ'האט געדופן דא דארט, איך בין געקומען נאר צום רבי'ן.

בעל האכסניא מוה"ר יושע מרדכי שלעזינגער הי"ו: מ'האט געדופן דעם רב פון די גאנצע שטאט, פון וויליאמסבורג, סקווירא, בארא פארק, בתי מדרשים האבן געוואלט שיעורים, ישיבות, רבנים, כ'האב געזאגט אז דער רב איז געקומען יעצט זיך אפרוהען, און מ'גייט נישט אין ערגעץ.

רבינו: ממש אין צוויי טעג...? מאכט איר דאך עס זייער שנעל... מ'רוהט זיך אפ זייער שנעל... דער דברי חיים האט געזאגט אז ער איז א עילוי... ער שלאפט שנעל...[28]

ר"מ: דער רב האט געדאווענט דא אין קדושת לוי ביהמ"ד אין די נייע געגענט אין קרית יואל.

רבינו: אה, ס'טראגט א הייליגן נאמען די שכונה.

הגרש"י: כ'האב געוואלט זאגן דעם רבי'ן, עם קומט מיר צוויי מאל מזל טוב, איינמאל ווייל כ'האב לעצטנס געמאכט א שידוך מיט מיין טאכטער, און איינמאל ווייל כ'האב ברוך ה' געהאט דאס ערשטע אור אייניקל, כ'וויל אפנעמען דעם רבי'נס ברכה.

רבינו: אה, א דאפעלטער מזל טוב, דער אויבערשטער זאל העלפן אסאך תענוג ונחת דקדושה מיט גענוגט, עד מאה ועשרים שנה.

*

הגרש"י: כ'וויל נישט אויפהאלטן, כ'וויל נאר איבער זאגן איין שאלה וואס מ'האט געערעדט דארט ביים שיעור, אן אינטערסאנטע שאלה וואס מ'האט געערעדט הונ"מ ביים שיעור אין ירושלים, אז אייניער האט פארגעסן "עלה ויבוא" ביים דאוונען, צי אויב אנשטאט "ותן ברכה" האט ער געזאגט "ותן טל ומטר" און ער דארף איבער דאוונען די שמונה עשרה, הייסט די ברכות וואס ער האט שוין געדאוונט ברכות לבטלה, און ער דארף זאגן "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", אדער ס'קען עולה זיין אויף די מאה ברכות?

רבינו: ס'איז דא א גרויסע שאלה, וואס איז דער פשט אז מ'האט נישט געזאגט קיין "עלה ויבוא", צי זאג איך אז ער האט בכלל נישט געדאוונט, צי זאג איך ניין, ער האט יא געדאוונט נאר ער האט נישט מזכיר געווען, ס'איז צוויי מהלכים אין תוספות.[29]

הגרש"י: יא, די שאלה איז אויב האט ער פארגעסן ביי מנחה צי ער דארף משלים זיין די תפילה, אויב ס'הייסט אז ער האט בכלל נישט געדאוונט, דעמאלטס דארף ער משלים זיין, אבער אויב נישט דארף ער נישט.

רבינו: קומט אוים אויב איך זאג אז ער האט געדאוונט נאר אזוי ווי ער האט נישט מזכיר געווען ענינו של יום דארף ער איבער דאוונען, נו האט ער דאך געדאוונט, איז אויף מאה ברכות וועט עס נוצן. און אויב איך זאג אז ס'הייסט אז ער האט בכלל נישט געדאוונט, קומט אוים אז ס'איז בשוגג א ברכה לבטלה.

---

27 בעל האכסניא, הרבני הנכבד מוה"ר יושע מרדכי שלעזינגער הי"ו מחשובי אנשי שלומינו בב"ם, שנתלווה אתו.

28 עיי' בתשובות דברי חיים ח"ב (יו"ד סי' מ"ו) וזלש"ק: ואין אנו עוסקין בחכמת הקבלה, רק בשעה שבני אדם על מטתם, "ואנו מנדדים שינה", אבל עיקר עסקינו בש"ס ופוסקים, עכ"ל.

ועיין בס' מראה אש (אות מ"ו) ששמע מהרה"ק רבי אליעזר"ל מקאמארנא ז"ל, כשסיפר בהתפעלות שהרה"ק מצאנז שהח עמו ביום השבת אחר המיטאג טיש, ולפתע אמר מרן הד"ח "אלך לישון לכבוד שבת", ובערך 10 מינוט אח"כ נכנס רבי אליעזר"ל להביהמ"ד, וכבר ראה את מרן הד"ח צועק אשרי יושבי וכו'.

ועיי' בס' עצי יער (מונקאטש-תרמ"ח) שכותב: וראיתי בעיני שכמעט גבר על שר של שינה ולא ישן במעל"ע יותר מכ' שעות בשני פעמים, וע"ע בדרכי חיים שמביא בעי"ז. ועיי' בס' פי צדיק (עמ' רצ"ו) שהרה"ק משינאווא אמר שקיבל מאביו שכשרוצה לישון יהיה נרדם מיד, עיי"ש אריכות בזה.

ועיי' בס' דברי חנה (עמ' שפ"ג) שהרה"ק מקאלאשיץ ז"ל שהרה"ק מצאנז היה ישן ב' שעות בלילה והרה"ק משינאווא ג' שעות, עיי"ש.

29 המונה על המחלוקת המובא בתוס' וברא"ש (ברכות כו:) לגבי מי שהתפלל מנחה בר"ח ולא אמר יעלה ויבוא, האם צריך להתפלל ערבית שתים כיון שבערב לא יאמר יעלה ויבוא, דלפי הצד שנחשב שלא התפלל כלל צריך לחזור ולהתפלל בערב, דאע"פ שאז ג"כ לא יאמר יעלה ויבוא, מ"מ מכיון שלא הזכיר יעלה ויבוא ה"ז נחשב שלא התפלל כלל עליו להשלים את עצם התפילה, ולא דוקא את היעלה ויבא, אבל לפי הצד שנחשב תפילה אלא שיש דין הזכרה א"כ אין לו לחזור בערב שהרי בערב לא ישלים את דין ההזכרה שחסירה לו, עיי"ש.

הגרש"י: דארף ער זאגן ׳ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד׳?

רבינו: כ׳וויים נישט צי מ׳דארף זאגן ׳ברוך שם׳....., לכאורה נישט.[30]

הגרש"י: מ׳האט נישט געהערט אז מ׳זאל הייסן זאגן. ביי תפילין איז מען מחמיר אז מ׳זאל זאגן ׳ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד׳, מעיקר הדין וואלט מען ווען נישט געדארפט זאגן. מ׳האט נישט געהערט אז איינער דאווענט איבער זאל ער זאגן ׳ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד׳.

רבינו: זעהט אויס אז מ׳פארלאזט זיך אויף דעם...

מ׳קען אויך זאגן ׳ברוך שם׳ שפעטער.[31]

הגרש"י: ביי תפילין איז דאך מעיקר הדין קען מען מאכן די ברכה, ווייל אז נישט מעג מען נישט מאכן, ס׳איז נאר לכתחילה, ס׳איז נאר די זהירות.

רבינו: די ספרדים מאכן טאקע נישט (ברכה על תפילין של ראש).

הגרש"י: ווייל זיי מאכן נאר איין ברכה.

רבינו: יא, זיי מאכן נאר איין ברכה.

ס׳איז דא אויך אשכנז׳ישע משפחות וואס מאכן נישט.

אפילו פסח ביי די כוסות האב איך געהערט אז ס׳איז דא וואס זיי מאכן נישט ביי אלע כוסות.

הגרש"י: זיי מאכן נאר איין ברכה ביים אנהייב און ביים סוף?

רבינו: יא, כ׳האב געהערט אז דער מנחת יצחק ביי זיך אין שטוב האט געהייסן פאר איינעם מאכן א ברכה הויעך, און זאל מוציא זיין אלע מסובין, דער נייטרא רב פון מאנסי האט מיר אזוי דערציילט, ער איז אן אייניקל.[32] ס׳איז גענוג איינער זאל מאכן א ברכה.

א׳ הנוכחים: אויף וועלכע כוס?

רבינו: אויפן צווייטן און אויפן פערטן טאג.

באמת ס׳איז א חידוש, דער מחבר (סי׳ תע״ד) הייסט נישט מאכן א ברכה, און דער רמ״א (שם) זאגט יא מ׳זאל מאכן א ברכה,[33] און מ׳פירט זיך אז מ׳מאכט.... לויט כמה דעות איז עם א ברכה שאינה צריכה, ס׳איז א שאלה פון א דאורייתא, פון ׳לא תשא׳.

הגרש"י: דער חתם סופר זאגט די מליצה אויפן רמ״א, ׳ובני ישראל יוצאים ביד רמ״א׳, עם איז געדרוקט אין די הגהות אנהייב הלכות פסח, אין תכ״ט.

30

עיי׳ בס׳ דעת תורה למהרש״ם (או״ח קיד ס״ו) שמביא משו״ת גור אריה יהודה (או״ח סי׳ יז) במי ששכח בר״ח יעלה ויבוא והזר והתפלל ושכח לומר ותן טל ומטר, א״צ לחזור ולהתפלל, דאינו כמי שלא התפלל כלל אלא שחיסר מה שצריך להזכיר ויצא ע״י ב׳ התפילות.

והמהרש״ם מציין לדברי המטה אפרים (סי׳ תקפ״ב סכ״א) שחולק על זה, וכן בספר מגן גבורים (קיד אלף המגן ט) שנשאר בצ״ע על דברי הגוא״י דסוף סוף שתי התפילות היו שלא כתיקנן ואנן בעינן תפילה כתיקנה לא יחסר מה דבר.

ובשו״ת מנחת יצחק (ח״י סי׳ מ) מביא ראיות הגור ארי׳ יהודה והדחיות לראיותיו, ומביא עוד פוסקים הסוברים לכאן ולכאן, ולכן פוסק המנח״י ביו״ט שחל בשבת ובקידוש שכח של יו״ט, וכשחזר וקידש שכח של שבת כיון שלאחר שהתפלל חיוב קידוש על הכוס הוא דרבנן, הוי ספק דרבנן לקולא, ואינו חייב לקדש פעם שלישית.

ויש לציין שמכל ד׳ האחרונים נראה שתפילת שמו״ע הראשונה שהיתה חסרה יעלה ויבוא, היא אכן למעשה תפילה שלא כתיקנה, אך מאידך אינה בגדר דברי חולין וברכות לבטלה, שלא מצינו בכה״ג מי שמצריך לומר אחר תפילה שלא כתיקנה בשכמל״ו, משמע שהתפילה היא תפילה, אך יש להשלים את החסר, וכן יש לדון את השמו״ע הראשון שלא יחשב כהפסק בין גאולה לתפילה, וכמו שמצינו שברכת השכיבנו אינה הפסק בין גאל ישראל לשמו״ע, אלא נקראת גאולה אריכתא.

31

דלדעת החיי אדם (סי׳ ה׳ ס״א) ע״פ הרמב״ם (הל׳ שבועות פי״ב) צריך לומר בשכמל״ו מיד אחרי הברכה לבטלה, וכ״כ באור זרוע הגדול (סי׳ קכ״ט) ובשו״ת צור יעקב (סי׳ קפ״ג) וכן בכוה״ס מבן המחבר שהאריך בזה.

אך עיין באשל אברהם – בוטשאטש (סי׳ כ״ה ס״ה) שמעיקר הדין אין צריך לומר זאת מיד, אלא הוא מדת חסידות לעשות כן בכדי שלא ישכח, וכן כתב בספרו דעת קדושים (הל׳ תפילין) שמי שנודע לו אחר כמה שנים שבירך ברכה לבטלה יאמר אז בשכמל״ו, וכ״מ בפמ״ג (סי׳ כ״ה סק״י) שאין זה מעכב לומר תיכף, וכן משמע בצל״ח (ברכות לט) שיכול לומר בשכמל״ו לאחר שהפסיק, ע״ש.

אגב, ענין אמירת בשכמל״ו מובא בס׳ שולחן הטהור (סי׳ כ״ה סק״ג) שהוא להורות שגם הברכה היתה דרך שבח והילול ואז אין זה ברכה לבטלה, ע״ש, ובערוך השולחן (סי׳ ר״ו סט״ז) מובא שטעם אמירת בשכמל״ו מפני שהוציא שם שמים לבטלה, ולפיכך צריך לקבל עליו עול מלכות שמים, עיי״ש. ועיין בחיי אדם (כ״ה ס״א) שאם אמר שבח אחר כגון ה׳ אדוננו מה אדיר שמך וגו׳ גם טוב.

32

הגה״צ רבי מנחם מאיר וויסמאנדל שליט״א אבד״ק תורת חמ״ד נייטרא מאנסי יצ״ו, הוא חתן החסיד המרומם הר״ר בעריש וויס ז״ל ראה״ק דקהלתינו הק׳ במאנטשעסטער יצ״ו בנו יחידו של הגאון הגדול בעל מנחת יצחק ז״ל.

33

וז״ל המחבר (שם): שותה כוס שני ואין מברך עליו לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, שאין מברכין בורא פרי הגפן כי אם על כוס של קידוש ועל כוס של ברכת המזון, ואין מברכין על הגפן כי אם אחר כוס רביעי. וע״ז מוסיף הרמ״א: והמנהג בין האשכנזים לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס, אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אחר האחרון לבד וכן דעת רוב הגאונים, ע״כ.

רבינו: ס׳איז פון די תשובות [חת״ס] אין או״ח סי׳ ק״ג ביי תענית אום חודש ניסן.[34]

ס׳איז דא פון רבי עקיבא איגר אויך אין א בריוו ווי ער שרייבט אזוי, נישט ממש די מליצה, אבער ער שרייבט שטארק אז דער פסק פונעם רמ״א איז אהנגענומען איבעראל.[35]

אבער מ׳פירט זיך לחומרא, געווענליך דער רמ״א איז מחמיר, אבער דא מאכט מען יא א ברכה....

אונז מאכן מיר אויך א ברכה אויף הלל ראש חודש.

הגרש״י: פסח ביינאכט... מ׳זאגט הלל.

רבינו: דארט איז פארקערט, דארט איז דער בית יוסף (סי׳ תפ״ז ס״ד) וואס זאגט מ׳זאל זאגן הלל, דער רמ״א זאגט אז נישט.[36]

הגרש״י: די אחרונים מוטשענען זיך מיט דעם, פארוואס ביי הלל האלט דער מחבר מ׳זאל נישט מאכן א ברכה, און דא פסק׳נט דער מחבר אז מ׳זאל יא מאכן א ברכה.

היינט אין חוץ לארץ איבעראל זאגט מען שוין אויך הלל פסח ביינאכט.

רבינו: די עכטע אשכנזים נישט, נאר חסידים זאגן.

פארוואס זאגט מען א ברכה פסח אויפדערנאכט? מ׳דארף דאך זאגן הלל, און באמת מאכט מען נישט קיין ברכה, אבער ס׳איז דאך דברי קבלה דאס זאגן הלל, – ס׳איז זייער א געהויבענע זאך די הלל,[37] – איז כדי צו מאכן א ברכה אויף די דברי קבלה, איז דער מנהג צו מאכן א ברכה.

הגרש״י: חנוכה ליכט וואס מ׳צינדט אהן אין ביהמ״ד מאכט מען אויך א ברכה, כאטש ס׳איז נאר א מנהג.

רבינו: יא, די גאנצע זאך איז נאר א מנהג וועגן פרסומי ניסא, ער אליין צינדט אויך איבער, דער וואס האט אהנגעצינדן אין ביהמ״ד. און א מנהג וועגן פרסומי ניסא מאכט מען א ברכה חנוכה.

הגרש״י: ס׳איז דא טאקע וואס ווילן מחלק זיין אז ביי חנוכה וויבאלד ס׳איז דא דער יסוד איז מען חייב, מ׳האט נאר צוגעלייגט א הוספה אלין פרסומי ניסא, אבער הלל איז אינגאנצן נאר א מנהג.

*

הגרש״י: כ׳האב געזעהן דעם שבת א נוער אלימלך אין פרשת נשא, די לעצטע שטיקל נוער אלימלך, אז א צדיק וויל זיך מקשר זיין אמאל צום המון עם, דארף ער זעהן צו מאכן אמאל א עבירה לשמה כדי זיך מקשר זיין צו די מענטשן.[38]

---

34 וז״ל מרן החת״ס ז״ל שם בשו״ת או״ח (סי׳ ק״ג) בא״ד: ....כנלע״ד דמזה הוציא רמ״א בד״מ לפסוק דכל תענית יחיד אסור ולא התיר מס׳ סופרים בצינעא אלא לתלמידי׳ המתענ׳ על חורבן ביהמ״ק, אע״ג דתענית חורבן ביהמ״ק ואפי׳ ט״ב איננו בעצם על החורבן אלא תענית של תשובה על עונות אבותינו שגרמו החורבן וע״ה שהארכנו קצו, כמ״ש רמב״ם רפ״ה מה׳ תענית, מ״מ כיון שעל חורבן בהמ״ק מתענה נח לדחות מפניו י״ט של חינוך ביהמ״ק העתיד להבנות, ונהי שבציבור אין מזכירים מ״מ בצינעא יתענו, אבל שארי תעניתים אפי׳ ביחיד לא יתענה זולת תענית בכורים, וצדקו דברי רמ״א וכיון שכן אין להרהר אחר מנהגנו שהוא עפ״י ותיקין שנהגו עפ״י מס׳ סופרים ובני ישראל יוצאים ביד רמ״א ודין הימים האלו כימים האסורים מדבריהם, כמ״ש ש״ך בי״ד סי׳ רט״ו בסקי״א יע״ש, ע״כ יאכלו ענוים וישבעו דורשי אלקים ויחי לבבכם, וכו׳, עי״ש.

35 עי׳ באגרות סופרים (מז) שכתוב בזה״ל: תופשי התורה בארץ אשכנז ובארצות שסביבותיה קיימו עליהם ועל זרעם תורת משה הרמ״א נ״ע בכל השגותיו על הוראות הבית יוסף ותורת משה מורשה לנו מבלי לנטות ממנה להקל או להחמיר, עי״ש.

36 עי׳ שם לשון המחבר: בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בצבור בנעימה בברכה תחלה וסוף וכן בליל שני של שני ימים טובים של גליות. והרמ״א מוסיף ע״ז: ׳הגה: וכל זה אין אנו נוהגים כן כי אין אנו אומרים בלילה בבית הכנסת ההלל כלל׳, ע״כ

37 כידוע הי׳ וויכוח בין החסידים והאשכנזים בענין אמירת ההלל, כי אצל החסידים אחזו כשיטת המחבר, וכפי שכתב הרה״ק הבני יששכר בספרו מעין גנים: מנהגינו הוא כמנהג הספרדים לקרות ההלל... שכן קיבלוהו עליהם מרן הבעש״ט הק׳ ותלמידיו הק׳ אחריו שהלכו בעקבות האריז״ל לנהוג את אמירת ההלל... כי מצאו בו ענינים נוראים בתורת הקבלה.

ובשו״ת צפנת פענח מהגאון מראגאטשאוו ז״ל (ח״ב סי׳ ח׳) משיב לא׳ שמנהג חסידי חב״ד לומר הלל בביהמ״ד, ובתו״ד כותב לו: "אך מה אני יכול לכתוב למתנגד כמוך, כי גם אתה אם היית חסיד כמוני, הייתי מגלה לך בזה רזין מדורשי רשומות, אך למתנגד כמוך די בזה". עיי״ש.

38 וז״ל קדשו שם: ולבני קהת לא נתן כו׳ בכתף ישאו. נראה לפרש כי נאמר אצל שאול משכמו ומעלה גבוה מכל העם ואמר שמואל הנביא הראיתם אשר בחר בו השם כי אין כמוהו כו׳ ובגמרא מפני מה לא נמשכה מלכות שאול מפני שלא נמצא בו שום דופי ותמוה אדרבה בשביל שלא היה בו שום דופי היה טוב שימשך עדי עד.

ונראה כי בגמרא איתא גדולה עבירה לשמה וקשה מה זה שייכות אצל עבירה לשמה וכי מי צוה לעשות עבירה שיהא שיך אצלה לשמה, אבל נראה דהאמת הוא כך דהנה כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו כי אם להטיב לברואיו על ידי השפעות השפע מעילא לתתא, אלא שלזה צריך התעוררות דלתתא על ידי מ״נ וזה היה הכוין בנתינת התורה לישראל ובנסים ונפלאות שעשה עמנו כדי שנאמין בו יתברך באהבה ויראה ונוכל לקבל טובותיו השפעה העליונה נמצא השפע אינו כי אם על ידי הצדיק המשפיע, והצדיק אשר הוא רוצה להשפיע לבני אדם צריך הוא לדבק עצמו עמהם כדי להשפיע כל דבר הצורך לטובתם כי מי

רבינו: ער זאגט אז דאם איז געווען דער פראבלעם מיט שאול המלך, אז ער האט נישט געקענט טוהן קיין עבירה לשמה.[39]

אין ייטב לב האט ער א שיינעם שמועס אין פרשת וארא, די גאנצע 'למה הרעותה' וואם משה רבינו האט געזאגט, דער אויבערשטער האט אים געזאגט 'עתה תראה את אשר אעשה לפרעה', מכאן שנטל משה רבינו את הדין שלא יכנס לארץ, אז דאם איז געווען אן עבירה לשמה, וועז נישט דאם וואלט משה רבינו זיך נישט געקענט מקשר זיין, דאם אלעם איז געווען כדי לעתיד זאל משה רבינו קענען מיטבערענגען לעת התחיה דעם דור המדבר. אבער ער האט נישט געהאט קיין קשר, און אזוי ווי ער האט געזאגט 'למה הרעותה לעם הזה' במילא נטל את הדין שלא יכנס לארץ, האט ער שוין א קשר מיט זיי, און אז ער האט שוין א קשר, קען ער זיי מיטבערענגען לעת התחיה, איז וועגן דעם האט ער געזאגט 'הן בני ישראל לא שמעו אלי' וויל ס'איז פארבינדן איינם מיטן מיטן צווייטן.[40]

אינטערסאנט, דער בני יששכר זאגט (חודש ניסן, מאמר ד') 'ועברתי בארץ מצרים', ער טייטשט 'ועברתי' א לשון פון עבירה לשמה, אז דער אויבערשטער האט געזאגט אז ער האט געמאכט אן עבירה לשמה, אראפ צו קומען אין טומאת מצרים אויסצולייזן די אידן.[41]

שרוצה לעשות איזה טובה לחבירו אינו יכול לעשות לו הטובה בשלימות כי אם על ידי שידבק עמו באחדות גמור, ואם כן הצדיק צריך לדבק עצמו בכל ישראל כדי להטיב להם ואיך הוא עושה עם הבעל עבירה חלילה הלא אף שהוא בעל עבירה אף על פי כן צריך להשפעה ולחיות ואיך יתקשר הצדיק עמו לזה אמרה הגמרא גדולה עבירה לשמה שהצדיק עושה גם כן איזה עבירה אלא שהיא לשמה ועל ידי זה יכול להתקשר עם הבעל עבירה גם כן ויטיב לו גם כן.

39 וז"ל קדשו שם בהמשך דבריו: וענין עבירה לשמה הוא כך כמו אצל שאול דכתיב וירב בנחל ודרשו שרב על עסקי נחל אם על נפש אחד כו' בהמה מה חטאה והיה נראה לו זה שיהרוג הבהמות של עמלק עבירה גדולה, אבל אם היה יכול לעשות עבירה לשמה היה עושה והורג את הבהמות גם כן כיון שצוה המקום ברוך הוא מה לך שנראה לך עבירה יהיה עבירה לשמה אלא שמרוב צדקותיו שלא היה בו שום דופי לא היה יכול לעשות אפילו עבירה לשמה וממילא כיון שלא היה יכול לעשות עבירה לשמה לא היה יכול להתחבר עם הבעל עבירה להמשיך עליהם השפעה כי במה היה דבוק עמהם והמלך צריך להטיב לכל ישראל לכולם שוין אפילו לבעלי עבירה ח"ו... עיי"ש באריכות לשונו הק'.

ועי' בדברי יואל פ' שלח (תכ"ה) מ"ש לפרש ענין ענותנותו של רבי זכריה בן אבקולס (בגמ' מס' גיטין נו.) שלא רצה לעשות עבירה לשמה, וע"ד דאיתא בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פ' תצא), דעבירה לשמה מותר רק לצדיק גמור, ומציין שם גם לחידושי הכת"ס על מס' גיטין שם.

40 וז"ל מרן הייטב לב ז"ל שם בא"ד: ...אבל הענין מבואר שיש על זה שני טעמים הגונים. א', כי הנה נאמר על שאול (שמואל א' ט, ב) משכמו ומעלה גבוה מכל העם. ובגמרא (יומא כב ע"ב) מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאול, מפני שלא נמצא בו שמץ דופי. והוא תמוה, וכי זה חסרון. אבל הדבר מבואר בספר הק' נועם אלימלך (סוף) פרשת נשא, כי אמרו בגמרא (מיר כג ע"ב) גדולה עבירה לשמה כו', והענין, כי הצדיק הרוצה להשפיע טוב לישראל צריך לקשר ולדבק עמהם באחדות גמור. ואיך הוא יכול להטיב להמוני עם ובפרט לבעלי עבירה חלילה, והקב"ה חפץ חסד הוא לבל ידח ממנו, אין זה כי אם על ידי שהצדיק עושה איזה עבירה לשמה, על ידי זה יכול לקשר עצמו גם עם הבעל עבירה. וזה היה חסרון של שאול, שחמל על אגג, והיה נראה בעיניו עבירה להרגו ואת הבהמות, אבל אם היה יכול לעבור עבירה לשמה בודאי היה הרגו ולא חמל עליו ולא על הבהמות, כיון שכך צוה המקום (שמואל א' טו, ג) הרי הוא עבירה לשמה. וזה שאמרו שחסרון שלו שלא נמצא בו שמץ דופי, כלומר שלא היה עושה עבירה לשמה ולא היה יכול להטיב להמוני עם ולהעלותן עמו, ומפני זה לא נמשכה מלכותו. וזהו שנאמר משכמו ומעלה גבוה מכל העם, לבלי להוריד עצמו כלל להתקשר עמהם, ע"כ דבריו.

וידוע (מגילה יג.) כי בחמלת שאול על אגג ולא עשה עבירה לשמה, על ידי זה נולד המן המיצר לישראל. ועל כן לתקן זה הוצרכו מרדכי ואסתר מזרע שאול לעבור עבירה לשמה, למען להשמיד את המן. וזה שאמר מרדכי כי אם החרש תחרישי וגו' אז "ואת" ובית "אביך" תאבדו, כיון שאחזה מעשה אבותיה בידיה שלא לעשות עבירה לשמה. ולזה אמרה וצומו עלי וגו' גם אני ונערותי אצום כן, ביום טוב, הרי עבירה לשמה, ובכן (באותו בחינה) אבוא אל המלך אשר לא "כדת" של תורה. ויעבר מרדכי, שעבר עבירה לשמה. טעם ב', מבואר בספר בני יששכר (ניסן, מאמר ד דרוש ז ע"ד הדרש) כי מצוה סגולתה להמשיך על ידי זה חיים ברכה וטוב. ואם צריך להמשיך דין להפיל שונאי ישראל, הסגולה לזה עבירה לשמה, שמכחה של עבירה בא עונש, אלא מחמת שהוא לשמה, נמשך העונש על שונאי ישראל, עיי"ש.

והנה, כאן היה צריך משה להמשיך דין על פרעה ולהעלות אתו את ישראל מכור הברזל ממצרים, ועל כן היה צריך לקשר עמהם, ועל כן היה צריך לעשות עבירה לשמה. וזהו שאמר למה הרעותה, הרי עבירה לשמה בשביל אהבת ישראל. ועל כן ויאמר ה' אל משה עתה (דייקא). תראה אשר אעשה לפרעה להענישו, וגם כי ביד חזקה ישלחם וגו' להעלותן משם, על ידי התקשרותם עמך.

נמצינו למדין שעל ידי שעשה משה עבירה לשמה היה בכחו להתקשר עם ישראל להעלותן אתו. וזהו שאמר המדרש מכאן אתה למד שנטל משה עכשיו את הדין שלא יכנס לארץ, כי הטעם (ד"ר ב, ט) למען להעלות אתו דור המדבר שיקומו אתו בתחיית המתים, כדכתיב (דברים ג, כו) ויתעבר ה' בי למענכם (אור החיים שם), ואיך אפשר אם לא היה משה טועם טעם חטא כלל, ועל כן הוצרך הדבר שיעשה עבירה לשמה, והיינו מה שהכה את הסלע ולא דיבר אליו.

41 וזלש"ק שם בתוך דבריו: ...וקבלנו מרבותינו פירוש הדברים, דהנה כל התרי"ג מצות שבתורה נקראים בזהר הקדוש תרי"ג עיטין דיהיב קוב"ה

הגרש"י: יא, דאם שטימט מיט דעם נועם אליכלך, אויף כביכול הקב"ה.

*

הגרש"י: ס'איז דא א חידוש אין חתם סופר, אין די פרשה וואם מ'האט געליינט (תורת משה פ' נשא), עם שטייט 'ופרע ראש האשה' (במדבר ה, יח) פרעגט ער ווי אזוי האט מען געקענט דאם טוהן, ס'איז דאך שער באשה ערוה, זאגט ער במילא מחיקת השם דאם איז דער עיקר מוז מען עם טוהן, אבער ופרע ראש האשה איז דאך נישט מעיקר. זאגט ער מכאן אז א זאך וואם איז א הכשר צו די מצוה מעג מען, א ראיה זאגט ער, אז ס'איז דא א מחלוקת צי דער מוהל מעג האלטן בשעת די מילה די ערלה, דער מנין אברהם האלט אז נישט, און ס'איז דא אחרונים וואם זאגן א יא, ברענגט ער א ראיה פון דעם.[42]

בפשטות שער באשה ערוה איז נאר מדרבנן, ס'איז נישט קיין דאורייתא. די תורה האט מתיר געווען דעם דאורייתא, נישט דעם דרבנן. עם איז דא אין די פוסקים, אז א זאך וואם שטייט בפירוש אין די תורה האבן די חכמים נישט דעם כח דאם צו אסר"ן. אפשר מיינט ער דאם.

רבינו: יא, דער טורי זהב (באו"ח סי' תקפ"ח) זאגט אזוי, ביי תקיעת שופר וועגן תיקון כלי שיר.[43]

ונפרד רבינו ממנו בברכה: פיין, הצלחה רבה, ס'האט מיך זייער געפרייידט זיך צו טרעפן מיט אייך, כ'האב שטארק הנאה, דער אויבערשטער זאל העלפן איר זאלט זיין געזונט, קענען זיצן און דינען דעם הייליגן באשעפער, להורות דבר ה' זו הלכה מיט הרחבת הדעת און סיעתא דשמיא, עד זקנה ושיבה מיט ברכה והצלחה.

הגרש"י: אמן, מיר זאלן צוזאמען גיין בקרוב מקבל זיין משיח'ן געזונטערהייט, דער רבי זאל אונז פירן באנפין נהירין...

רבינו: אז דער אויבערשטער וועט העלפן און משיח וועט קומען, וועט שוין כלל ישראל גיין.....

הגרש"י: א גוטע נאכט, מיט אלעם גוטן.

רבינו: א גוטע נאכט, מ'זאל הערן בשורות טובות.

וליהודו רבינו החוצה עד הרחוב, ונפרדו לשלום בידידות רב

42

וז"ל החת"ס שם: ופרע את ראש האשה, הנה שער באשה ערוה לקרות ק"ש כנגדה כמבואר בשו"ע או"ח סי' ע"ה, ואיך הזכיר הכהן שמו הקדוש נגד שערות מגולות, ואינו דומה למחיקת השם לעשות שלום בין איש לאשתו כי זהו מעיקר בדיקת הסוטה, אבל פריעת ראשה אינו מעכב כ"כ לענין הבדיקה, אע"כ מוכח מזה כל שהוא הכשר מצוה לית בי' משום והי' מחניך קדוש, ומיני' לתופס בערלה בשעת מילה אינו מעכב להזכרת השם בברכת המילה.

43

ע' שם סק"ה, וז"ל: אין תוקעים בשופר .משום שמא ישלנו בידו לילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד"א ברה"ר והקשה המזרחי בי"ט נמי נגזר שמא יתקן כלי שיר והאריך בזה ולבסוף לא תי' כלום ולעד"נ דקול השופר לא ניתן לשיר אלא לתקועי של מצוה ע"כ לא גזרו כן ועוד נ"ל לתרץ דאין להם לגזור ולעקור לגמרי ד"ת שצותה לתקוע ביום זה בשלמא בשבת לא מתעקר לגמרי כיון שבלא שבת תוקעין בי"ט ונראה שזהו בכלל מה שעשו סייג לתור' ולא לעבור על ד"ת דזהו לעבור על ד"ת לעקרו לגמרי ומה"ט ניהא עוד מ"ש ב"י בשם הר"ן מ"ש מילה דדחיה שבת ולא גזרי' שמא יעביר התינוק ד"א ברה"ר ותי' להלק בין זה לזה בדוחק ולפי מ"ש ניהא דהתור' רבתה בפי' וביום השמיני אפי' בשבת לא רצו לעקור ד"ת בפי' משום גזיר' וכיוצא בזה כתבתי בי"ד סי' קי"ז, ע"כ - וכ"ב ביו"ד סי' קי"ז, עי"ש.

לישראל, דהנה סגולת המצות עשה שציונו הש"י לעשות הם עצות מהש"י לישראל לעשותם, שעל ידי עשייתן יתעוררו גניזי ברכות ישועות וחסדים ברחמים חיים ושלום, כל מצוה לפי עניינה ושורשה בגבהי מרומים, ומצות לא תעשה שהזהירנו הש"י שלא לעשותם הם עצות מהש"י לישראל הזהירנו מעשות כזאת כי ע"י עשיית אותן המעשיות מתעורר אילן הרע שבסט"א ומביאין עי"ז פורעניות ח"ו על שונאי ישראל וכיוצא, והנה לפי"ז הוא בסגולה סגולת כל מצוה להביא טובות על העולם וסגולת כל עבירה הוא בהיפך להביא וכו', וכן אמרו רז"ל מיום שאמר הקב"ה ראה נתתי לפניך את החיים ואת וכו' הכל נעשה על ידי מעשה התחתונים בעצמם כפי עשייתם כן גורמים עצמם לטוב וכו', והנה לפי"ז כשישראל מצטרכים למפלת שונאיהם ולהכניע צריהם ולעשות נקמה בגוים, על ידי איזה מפעל יגרמו זאת, אם על ידי מעשה מצות עשה הלא זה סגולתם כל היום לעורר ברכות ישועות וטובות, ואם על ידי עבירות הלא הם באזהרה מן הש"י לבלתי עשותם, אבל ידוע מה שאמרו רז"ל גדולה עבירה לשמה ממצוה וכו', והנה לפי זה נעשה מפעל כזה על ידי עבירה לשמה [וכענין יעל אשת חבר הקני שעל ידי שעשתה עבירה לשמה הביאה פורעניות על הצר הצורר סיסרא, דהנה אמת מפעל עבירה גורם להביא דינים וגבורות, אבל להיות העבירה ההיא לשמה, הנה הדינים והגבורות הנפעלים ומתעוררים על ידי העבירה, על ראש רשעים ושונאי ישראל יחולו, והוא לטובה לישראל כשנעשית הנקמה בשונאיהם כרצונם]...

....נחזור לענינו, מניעת אכילת הפסח בשל מבושל במים הוא עפ"י דברינו מטעם הנ"ל, כביכול ועברתי בארץ מצרים עבירה לשמה, לעורר אש הגבורות והדין על שונאי ישראל שהוא פעולת עבירה לשמה, על כן אין לבשל במים שהוא בחינת חסד הנעשה על ידי מצוה, ומעתה טעם מניעת אכילת נא אי אפשר לומר מטעם הזה, דהרי נא גם כן אינו מבושל במים, ע"כ נצטרך לומר מניעת הנא הוא מטעם הראשון להורות פעולתו ית"ש בעצמו בלא שליח, והוא פעולה שלימה לנגוף למצרים ורפוא לישראל מה שאין מלאך יכול לעשות, ובזה יתכן לנו שיטת הרמב"ם עם שיטת הרמב"ן וסמ"ג, דלשיטת הרמב"ם מניעת הנא ומבושל הכל הוא מטעם אחד כמש"ל ע"כ יתחשבו רק למצוה אחת ממנין תרי"ג, ולשיטת הרמב"ן וסמ"ג שני טעמים להם וכנ"ל, על כן יתחשבו לשתי מצות ממנין תרי"ג הבן הדבר ודרוש וקבל שכר.

בעזהשי"ת

נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה
הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפָר

שבח יקר וגדולה, נביע בקו"ל ששון וגי"ל, קדם מע"ת כבוד ידידי ר' החשוב המר' ומ
ו'תהי ידי'ו אמונה, בר'תמסרות רב'ה ונאמנה, לבוא בעז'רת גליוניט ל'הדוו'רת אלפי ישר'א ל
א ישבות למעניט במסירות נפלאה יומם ולילה, כביר המעש ורב הפעול'ה, טוב עין הוא יבור'ך ב
הכם לב יקח מצוו'רת חשיבה כאוד'ה, לעמוד' לימין קהילתיט המעטיר'ה, במסירות עד בלי ד'י
נדה לשמו ונ'הללו ע"כ עזרתו המר'ובה למען שיר'ות הקודש ר'העולים על שול'חן מלכ'ים

דרכי חקר הנכבד והמפואר

מוה"ר

נפתלי הירצקא שטירן

חי"ו

מנקודת עסקי קהילתנו ומוסדותינו הק' בווילאלבורג יע"א

מקודד ונאמני כ"ק מרן רבינו הגדו"ל שליט"א

לרגל השמחה הכפולה בהילדת נכדותיו בסימן טוב ובמזל טוב

אצל בני האברך החשוב והנעלה
הר' יוסף זונדל הי"ו

והברכה את קדם מעלת כבוד מחותני החשוב
מוה"ר מנחם טייטלבוים הי"ו

ואצל בני האברך החשוב והנעלה
הר' משה הי"ו

והברכה את קדם מעלת כבוד מחותני החשוב
הה"ג ר' יצחק אייזיק ליפא לעווי הי"ו

וב'ראי עיד'נא דר'חדוותא, נשגר' ל'ו בסא דבר'נתא, מל'א טיבור'א, באור'ת יקר' ור'בור'א
על ר'התמסר'ותו ר'הנפל'אה ל'מען גל'יוניט מד'י שבת בשבת'א, כל'ול בר'וד'ה ותפאר'ת'ה
הדר'א דל'א אפשר' למיפר'ט בשפור'א, על כן נד'ר'ה ל'שמו ל'עיל'א מן כל תשבר'חתא

יה"ר שיזכה להמשיך במעשיו הטובים ופעליו הכבירים והברוכים לעלמי עלמיא, מתוך הצלר'ה
מרובה וסייעתא דשמיא, ובזכות הרבים יתברך בשפע ברכה והצלחה, תענג ונחת מכל המשפחה,
מתוך הרחבה ובהרווחה, עד ביאת מלכא משיחא, בב"א

החותמים למען שמו בשיר וקו"ל הנחה

מערכת "קול התאחדותינו" באר"ק

מערכת "קול התאחדותינו" באר"ב

בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹרָ״ה הָמוֹן חוֹגֵג

בשבח בהלל וברננה, נשגר בזה ברכה נאמנה, בשם ציבור אנ״ש קהל עדת מי מנה, חברי החבורות
רון שבח ושיר״ה, קדם מעלת כבוד ידידינו הני תרי צנתרא, מריחוק מקום מצודתם פרוסה עלינו
בירי המעש לתורה ולתעודה, כל פה אליהם יודה, מתמסרים למען הרמת קרן התורה בכל אתר ואתר
תורה דרבים וכן שלמים בקרב קהילתינו זקוף לזכותם, הוד והדר פעלם ותעמוד לעד צדקתם, הן המה

הרבני הנגיד הנכבד רודצו״ח

מוה״ר

יצחק שוארץ

הי״ו

הוא הגבר הוקם עולה של תורה
מסגרת ״תורתך שעשועי״ העולמי

ומצודתו פרוסה לבוא בעזרתינו בהתמסרות נאמנה ועצומה

הרבני הנגיד הנכבד רודצו״ח

מוה״ר

שלום יצחק יאקאבאוויטש

הי״ו

פטרון מסגרת ״תורתך שעשועי״
בתוככי קהילתינו פה בני ברק יצ״ו

ומעמודי התווך של מוסדותינו הק׳ בעין יפה וברוח נדיבה

לרגל אשר זוכים לקצור פרי עמלם ברינה

חגיגת סיום הש״ס והתחלתו

שע״י לומדי חבורת ״תורתך שעשועי״ דקהילתינו הק׳

ויזרע יצח״ק מאה שערים, חלק בחלק יאכלו בשכרם, זכות אלפי השעות שנלמדו ונבחנו במשך כל השנים בולן שוין לטובה, תעמוד להם להתברך בכל מילי דמיטב במידה מרובה, ונותן התורה, ישפיע להם רב שמחה ואורה, ובשכר זאת אך ששון ושמחה בביתם תמיד יהי׳ שורה, וצדקתם תעמוד לעד מעתה ועד עולם, אכיה״ר.

החותמים לאמן מאחל הברכת התורה, מאחרי הקודש וההוקרה מרימוק מקום וקירוב לב

הנהלת הקהלה פה בני ברק יצ״ו

